

600 jaar onderweg naar Neerkant

Door: Jan Cunnen

Een uitgave van:
Museum “Techniek met ‘n Ziel”

600 jaar
onderweg
naar
Neerkant

Door: Jan Cunnen

Een uitgave van:
Museum “Techniek met ‘n Ziel”
Neerkant, oktober 2015

Inhoudsopgave

Ten geleide 5

Voorwoord 6

Neerkant in de 20e eeuw 7
Herinneringen van "ons 70 plussers"

De grond waarop "de Neerkant" vaste voet kreeg 17

700 jaar Hoeven Den Heytrack en De Moosdijck 25
De voorgeschiedenis van Neerkant

Hoeve Den Heytrack 33
Altijd een voorname hoeve geweest

Wat gebeurde er in deze tijden buiten "ons Peel gebied"? 49

Hoeve "De Moosdijck" 53
Op zeer slechte grond gebouwd
Een hoeve zonder toekomst?

"De Neerkant" ontwaakt 63
Wat gaat de toekomst brengen?

Neerkant een "grensgeval" 71
Dat was zo en...dat zou nog heel lang zo blijven

De 19e eeuw breekt aan 79
In één eeuw verandert er meer dan in 6 eeuwen daarvoor

Het "Nirkants" 97
In een Brabants dorp ...een Limburgs dialect

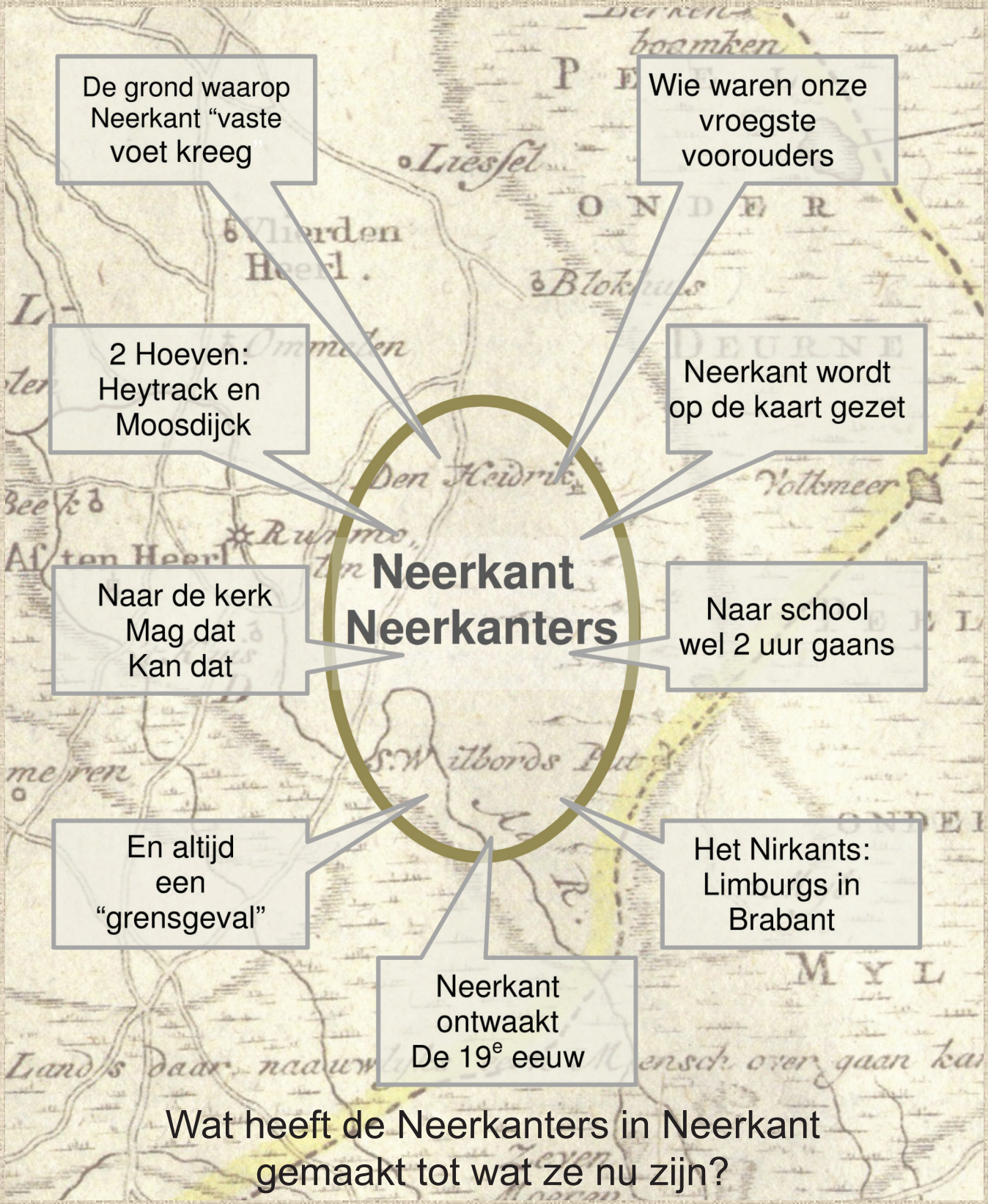
Op weg naar school
Naar Liessel, naar Meijel of toch op de Neerkant? 103

Naar de kerk, altijd problemen 111
Het mocht niet, het kon niet, maar wat dan wel?

Ten slotte 125
Neerkant ontwikkelt zich heel snel en
Driek v.d.Mortel vertelt over Den Heytrack

Neerkant waar ga je naar toe? 135
Neerkant in de een en twintigste eeuw

Nawoord 139
Woord van dank
Geraadpleegde bronnen

Wat heeft de Neerkanters in Neerkant gemaakt tot wat ze nu zijn?

Ten geleide

In 2010 kwam ik in contact met Chris Verdeuzeldonk en Pierre Ulen en door hen met de “allochtone” Neerkanters: Henk Joosten en “zijn” museum “Techniek met een ziel” en Ad Cosijn, Neerkanters “die er toe doen” en waar Neerkant nog “heel veel plezier” van kan hebben.
Zo kreeg ik weer steeds meer interesse voor Neerkant en de Neerkanters en beloofde ik aan Henk dat ik ook een bijdrage zou gaan leveren aan zijn “levenswerk”: het museum.
De herinneringen uit mijn prille jeugd werden onderbroken door de oorlog. Omdat na de oorlog alles ineens anders werd en ik vanaf mijn HTS-tijd al veel uit Neerkant weg was, is er van alles wat er tot 1960 gebeurde jammer genoeg niet zoveel opgeslagen in mijn herinnering. Verder waren er de laatste decennia al meerdere boeken over Neerkant in de 20e eeuw gemaakt. Het was logisch dat ik over het tijdperk van de 20e eeuw niet veel toe te voegen had.
Wel voelde ik mij al enkele jaren aangetrokken tot de periode die aan de 20e eeuw voorafging. Ik had nog geen idee hoe lang die periode wel kon zijn. Daarom werd er wat meer structuur aangebracht in het zoeken en ik werd steeds enthousiaster over het wel en wee van de mensen en de zaken die zich daar in het “vóór-Neerkantse” afspeelden.
Door gesprekken met de “heemkunde mensen” van het museum, het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven en Heemkundekring Deurne werd mijn interesse alleen maar groter. Zo kwam ik er achter dat er van de periode vóór 1900 heel veel bekend was, als je er maar voldoende tijd in stak.
Het nazoeken bij RHCE, WIKI en DOCU Deurne, in de Bossche protocollen, in archieven in Den Bosch en Den Haag, legde steeds meer info bloot over deze periode tot zelfs in de 13e eeuw. Al deze zaken werden gerubriceerd opgeslagen in de hoop dat ik ze later weer makkelijk terug zou kunnen vinden bij het schrijven van het boek. Zo ontstond er bij mij ook langzaam een indeling van het boek zoals op de pagina hiernaast schematisch is aangegeven.
Het werden langzaam definitieve hoofdstukken van het boek en ik ging bij mijn onderzoek daar ook steeds meer van uit.
Al doende krijg je dan contact met heel veel aardige mensen die je willen en kunnen helpen.
Eén persoon wil en moet ik daarbij speciaal noemen en wel: Driek Smits uit Venray. Hij woonde in het begin van de 19e eeuw op de Hoeve Den Heitrak en heeft in zijn leven heel veel onderzoek gedaan naar de geschiedenis van deze Hoeve, maar ook van de Hoeve De Moosdijk. Na mijn eerste lang gesprek kreeg ik een kopie van zijn hele onderzoek van meer dan 200 pagina’s. Over aardige mensen gesproken! Helaas is Driek in 2014 gestorven en kan ik hem niet meer laten zien wat ik met zijn informatie gedaan heb.

Natuurlijk moest ik keuzes maken uit de grote hoeveelheid informatie die ik ondertussen ter beschikking had. Het was en is niet mijn bedoeling om een lijvig geschiedenisboek te maken.
Ik wilde van het begin af aan een leesbaar boek maken voor iedereen die zich betrokken voelt bij Neerkant en geïnteresseerd is in hoe het allemaal zo ontstaan is. Daarbij heb ik de indeling zo gemaakt dat men makkelijk per onderwerp/hoofdstuk de informatie kan lezen en een andere keer een volgende onderwerp.
Ik kan mij voorstellen dat er ondanks alles misschien toch zaken in dit boek staan die volgens de lezer niet helemaal juist zijn. Vergeef mij dat dan. Ik zou het zeer op prijs stellen als je dat aan mij doorgeeft dan kan ik er tenminste iets mee doen.

Tenslotte wens ik alle lezers van: “600 jaar onderweg naar Neerkant” veel leesplezier toe en hoop dat dit boek er toe bijdraagt om jezelf trots een echte *Nirkanter* te voelen.

Oktober 2015

Jan Cunnen

Voorwoord

Voor u ligt een boek dat terug kijkt in de tijd.

Er is al meer geschreven over de tijd dat Neerkant bestaat als dorp.

Dit boek is geen herhaling van feiten, maar belicht vooral de periode die aan het ontstaan van Neerkant vooraf ging. Het geeft een goed overzicht vanaf 1400 hoe dit gebied zich hier heeft ontwikkeld door aardse invloeden en door toedoen van de mensen die door het gebied trokken of er later gingen wonen. Het is geen wetenschappelijk werk of een historisch overzicht geworden, dat was ook nadrukkelijk niet onze doelstelling. Op een verhalende manier geeft de schrijver ons toch heel veel informatie. Jan Cunnen is een geboren verteller, hij neemt ons op een boeiende manier mee terug in de tijd.

Wij danken de schrijver voor zijn tomeloze inzet. Ook danken we de heemkundekring, met name Henk Verstappen, voor het vele correctiewerk dat steeds is verricht als er weer een hoofdstuk klaar was. Dankzij het intensieve speurwerk van de auteur Jan Cunnen, komt u veel wetenswaardigheden te weten die mede bepaald hebben hoe ons gebied en ons dorp er in de huidige tijd uitzien.

Alles hangt met elkaar samen en daar sta je normaal niet zo bij stil. Er is heel veel in het verleden door toeval tot stand gekomen, wat we nu als normaal en als vanzelfsprekend ervaren.

Het museum “Techniek met een Ziel” die dit boek uitgeeft, is trots op dit mooie boek.

Vanuit onze heemkundekring “de Ziel van Neerkant” is er met veel plezier met Jan samen gewerkt om dit boek tot stand te brengen. Het is ook een stimulans voor de Heemkundekring om door te gaan met alles over Neerkant van vroeger en nu te verzamelen en in beeld te brengen en op te slaan.

Wat nu zo vanzelfsprekend lijkt, kan voor later een schat aan informatie betekenen om de tijd van nu weer goed te kunnen begrijpen.

Door dit boek te kopen steunt u onze stichting met haar zestig vrijwilligers, om Neerkant in onze regio en ver daar buiten op de kaart te zetten. We laten met elkaar als dorp zien, waar een klein en geïsoleerd dorp uit het verleden, in deze tijd groot in kan zijn!

Ad Cosijn,
Voorzitter Museum “Techniek met een Ziel”

Neerkant
in de 20e eeuw

Herinneringen van “ons 70-plussers”

Den Heitrak
N: BP
Het Bindel
De He
Neerkant
De Mooststyk
De Schelm
De Lage Raam
De Hocksche Kuilen
Ca. 1880

Wat herinneren wij ons nog van de 20e eeuw?

Inleiding

In het jaar 2014, toen aan dit boek begonnen werd, was het precies 70 jaar geleden dat de oorlog voorbij was en zullen de herinneringen van de Neerkanters van “boven de 70” nog zeker tot die tijd teruggaan.Voegen we daarbij de herinneringen die zij van hun ouders meegekregen hebben, dan zijn we aangekomen bij het begin van de 20e eeuw bij het ontstaan van het dorp “Neerkant”. Op die manier krijgen we een idee over Neerkanten de Neerkanters vanaf het begin van de 20e eeuw. Deze 100-jarige geschiedenis zal velen van ons “70-plussers” zeker aanspreken, want wij hebben een groot gedeelte van die eeuw meegemaakt. Een eeuw waarin voor Neerkant heel veel gebeurd is.
Voor de generatie “na ons” zullen deze verhalen misschien wat nostalgisch overkomen alsof ze uit het verre prille begin van het ontstaan van de Neerkant komen. Niets is echter minder waar, want dan moeten we nog honderden jaren verder terug gaan in de geschiedenis.
Toch moeten wij ons wel bewust zijn dat de ouders van “ons 70-jarigen” voor het grootste gedeelte de eerste generatie was die op de Neerkant geboren is. Zij zijn het die Neerkant “op de kaart” hebben gezet, waarna wij het verder maakten tot wat het nu is geworden. Onze ouders zijn dus niet diegenen die naar Neerkant kwamen om daar hun toekomst te vinden. Daarvoor moet men minstens nóg een generatie verder terug gaan, maar dan laat ons geheugen (en ook een groot gedeelte de vertellingen van onze ouders) het toch wel afweten. Wat hebben onze ouders zoal aan ons verteld? Waar gingen die verhalen over?

De Tweede Wereldoorlog.

Niets heeft in de 20e eeuw zoveel impact gehad op Neerkant en de Neerkanters als het einde van de Tweede Wereldoorlog.
‘Het was een dramatische herfst van 1944’, schreef het Eindhovens Dagblad,70 jaar na deze gebeurtenis in oktober 2014. Het volgende verhaal is letterlijk overgenomen uit deze krant omdat het artikel speciaal aan deze verschrikkelijke dagen gewijd was.

Ook in Neerkant was de blijdschap voelbaar, op die 25e september 1944. De bevrijders werden, zoals elders in Brabant, luidkeels toegejuicht.
Maar toch: de uitbundigheid had ook grenzen.
„Ik heb wel in het dorp gestaan om te kijken, bij het klooster”, vertelt Mien Beijers-Van Lierop.
We waren blij, maar toch ook voorzichtig.
Ze zaten nog te dichtbij hè.” ‘Ze’, dat waren de Duitsers.

Terwijl grote delen van Brabant in de late septemberdagen en in oktober ‘44 vierden dat het juk van de bezetting was afgeschud, verkeerde Neerkant nog in een raar schimmenspel.
De Duitsers waren weliswaar verdreven, maar verschansten zich achter het Kanaal van Deurne en de Noordervaart.
Overdag waren de Amerikanen de baas in het uitgestrekte Neerkantse buitengebied, maar ‘s nachts kwamen de Duitsers in groepjes over het water.

Om te patrouilleren, om te plunderen. Riek Jacobs-Verstappen woonde op de Schans, het gebied richting Meijel. In die weken reed er elke dag een Amerikaanse tank voor.
Vanuit een raam bij ons thuis werden de Duitsers bespioneerd.
De soldaten hadden chocola en koekjes bij zich, kan ik me nog herinneren. En elke nacht kwamen de Duitsers. Ja, dan waren we bang, doodsbang. Maar soms kwamen ze alleen maar om te eten. “Eieren met spek.” Weken bleef de situatie zo.

Mien Beijers: „We zaten in een raar soort niemandsland.” Die bizarre periode bleek uiteindelijk de opmaat voor de Duitse tegenaanval en de dramatische ‘Slag om de Peel’, maar weinigen die dat toen al bevroedden.
De geallieerde soldaten in het gebied deden dat zeker niet. Terwijl de Neerkanters eind oktober merkten dat het aan de andere kant van het kanaal steeds drukker werd - de Duitse troepen werden op sterkte gebracht, leken de Amerikanen nog vooral zorgeloos. Tot In de vroege ochtend van 27 oktober toen de hel
los brak. Zware artilleriebeschietingen verrasten de Amerikanen.
De dichte mist over de Peel hielp de Duitsers bij hun opmars.
De bewoners verborgen zich in schuilkelders of vluchtten. Met karren vol spullen, over het drassige, soms bevroren land.
„De meeste mensen gingen naar Asten en Meijel”, zegt Riek Jacobs. Wij zaten met 26 mensen opeengepakt in de kelder van een andere familie. Totdat er zeven voltreffers op de boerderij kwamen. We moesten weg van de Duitsers en werden naar Meijel gejaagd.
Ik weet nog dat we op de vlucht langs ons eigen huis kwamen. Ik zag mijn zondagse jas hangen, maar ik mocht ‘m niet pakken.”
Ook het gezin van de toen 12-jarige Wiel Sonnemans werd naar Meijel gestuurd.
„We hebben zo lang mogelijk gewacht. Totdat de Duitsers ons kwamen halen, we moesten weg. De kogels vlogen ons om de oren. Als je daaraan terugdenkt, is het een wonder dat we het gehaald hebben.”
Toon Claessen woonde aan de westkant van het dorp. „Ook wij moesten weg en zijn op drie plaatsen geweest. Eerst ergens vooraan in Asten, maar daar werd het te spannend. Vooral in de Dennendijkse bossen is hard gevochten. Wij zijn verder in Asten terechtgekomen, later in Lierop.”
Heviger dan in alle jaren ervoor, ervoeren Neerkant en Liessel de oorlog.
De dorpen werden weer bezet, honderden soldaten sneuvelden, nog meer raakten er gewond. Neerkant - dan zo goed als verlaten - werd in puin geschoten, met de verwoesting van de kerktoren als meest pregnante, symbolische voorbeeld.
Begin november werden de Duitsers teruggedrongen, al duurde het tot 10 november voordat de laatsten waren verdwenen. De evacués bleven ook daarna nog wekenlang van huis en haard verdreven.

Het huis van de fam. Cunnen op den Heitrak

„Toen we terugkwamen was alles kapot", zegt Wiel Sonnemans. „De helft van ons huis stond er nog, de andere helft was verbrand. De deuren waren gebruikt voor stellingen en loopgraven.
Die hebben we teruggehaald en weer opgehangen. Op de terugweg zagen we al wandelend overal doden liggen, soms overreden door tanks Dat beeld ben ik nooit vergeten.
Neerkant probeerde zich na de 'tweede bevrijding' weer op te richten, maar de omstandigheden waren zwaar. Grootste probleem waren de honderden mijnen, die nog lang dood en verderf zaaiden.
Tot zover dit verhaal uit het Eindhovens Dagblad.
Voor Neerkant betekende het dat alles wat gedurende deze 20e eeuw opgebouwd was weer opnieuw aangepakt moest worden en dat heeft men dan ook gedaan.

Turfsteken "om de hoek" in de Peel

Turfsteken hoorde bij de Neerkanters, de Peel lag "om de hoek".
Gas en olie bestonden nog niet voor verwarming of koken en omdat de Peel al eeuwen zorgde voor turf als brandstof in huis, bleef dat ook zo tot ruim na de oorlog.
Elk jaar werden door de gemeente turfveldjes verpacht. Dat betekende dat er ook elk jaar hard gewerkt moest worden door onze vaders om die turf te steken in het voorjaar en uit de Peel naar huis te brengen in het najaar.

Wij, de 70-plussers hebben daar nauwelijks nog aan meegewerkt omdat we nog te jong waren.
Maar wij vonden het wel erg spannend om mee te gaan naar de Peel. Een hele dag daar tussen de "Peelwerkers" te kunnen doen wat je wilde, was toch wel anders dan naar school gaan.
Maar ook alléén met vriendjes gingen wij er naar toe en dat was dan ook veel spannender in dat verlaten gebied. Velen van ons hebben daar ook het zwemmen geleerd in het bruine water van de "wieken". Van "schoolzwemmen" hadden wij nog nooit gehoord en zeker niet vlak na de oorlog.

Een tram van Deurne naar Meijel

Onze vaders vertelden ook over de stoomtram die in 1921 ging zorgen voor een verbinding tussen Roermond en Deurne.

Wat een vooruitgang voor de Neerkant!
Alhoewel daar ook weer niet zoveel gebruik van gemaakt werd, want wat moest je buiten het dorp gaan doen? Ja, als je naar het ziekenhuis moest of naar de gemeente.
Van Deurne uit kon men ineens overal naar toe, want daar lag al tientallen jaren een spoorwegverbinding naar Venlo en Eindhoven.
Dat er inderdaad weinig gebruik van gemaakt werd dat laat zich raden, want ongeveer 10 jaar nadat de lijn in gebruik werd genomen, werd ze in 1931 weer opgeheven!
De tramwegmaatschappij heette: Limburgse Tramweg Maaatschappij, maar in de volksmond werd dat al snel: **L**eeg **T**ot **M**eijel.

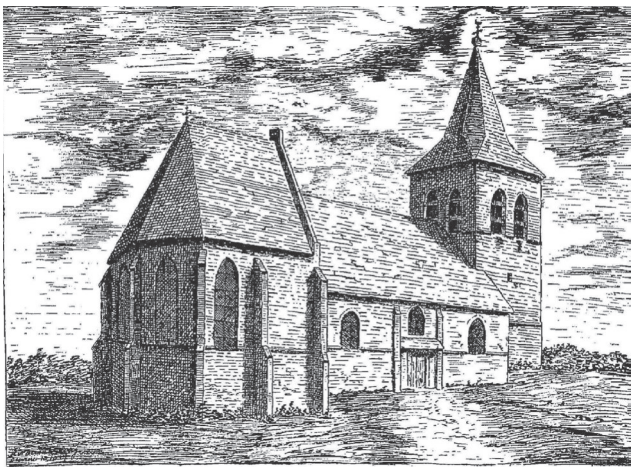
De school die alsmaar niet kwam

Tot het einde van de 19e eeuw moesten de kinderen van de Heitrak en de Moostdijk ver weg naar school naar Liessel of Meijel.
Elke dag weer, door weer en wind en het “even wegbrengen”, dat was er al helemaal niet bij.
Daarbij kwam nog dat de kinderen die voorbereid werden op de 1e Communie dan ook nog eens vóór schooltijd naar de kerk moesten en dan terug naar school. Wel wat anders dan met de auto weggebracht worden!
Dat kun je je nu totaal niet meer voorstellen, maar dat hebben onze ouders als kind toch meegemaakt.
Toch vonden onze “grootouders” dat dát niet meer “van deze tijd” was en zij zetten zich in om ook op de Neerkant een school te krijgen.
En zowaar in 1887 komt er een openbare school voor jongens én meisjes. Wat een vooruitgang, de kinderen konden gewoon op de Neerkant, dus dicht bij huis, naar school.

“Dichtbij” betekende wel voor “die van den Heitrack” een half uur lopen, maar ja, dat was toch wel anders dan 2 uur op en neer.
Bij die ene openbare school bleef het tot 1917 toen de Zusters zich vestigden in Neerkant.
Zij gingen in Neerkant ook voor het onderwijs zorgen: ze begonnen een Rooms Katholieke meisjesschool. Zo hoorde dat in die tijd eigenlijk ook: “jongens bij jongens, en “meisjes bij meisjes” en allemaal Katholiek.
“Het Rijke Roomse Leven” had op andere plaatsen al zijn intrede gedaan en dat ging ook in Neerkant gebeuren.

En de kerk dan?

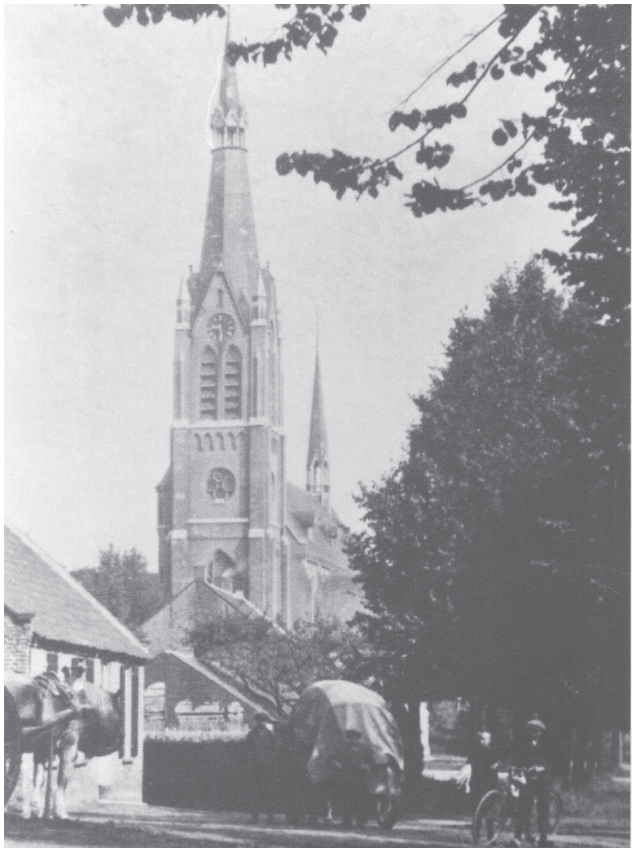
In die tijd speelde er nóg een belangrijke zaak voor Neerkant.
Waar en hoe moest men naar de kerk?
Dat was helemaal geen makkelijke zaak, want er was weliswaar een kapel in Liessel, waar “die van den Heitrak” naar toe gingen, maar moest dat ook als je bijna in Meijel woonde?
Ja, dat moest eigenlijk wel, want Meijel behoorde bij een heel ander bisdom. Dat kon zo maar niet

Kerk in Liessel eind 19e eeuw

en dat hebben ze ook geweten. Toch kregen ze al vroeg toestemming om naar Meijel hun “Zondag” te vieren.
Daarom werden er eind 19e eeuw acties op touw gezet door de bewoners van Neerkant om een eigen kerk te krijgen.
“Op den Heitrak natuurlijk” zeiden de “machtige’ boeren van den Heitrak. “Nee, natuurlijk niet”, zeiden “die van de Moostdijk”, met hulp van de “machtigen” uit Meijel, die kerk moest in de buurt van de Moostdijk komen. Want daar werden steeds meer boerderijen gebouwd.
Op den Heitrak had men wel veel grotere, maar minder boerderijen. Op de Moostdijk was dat anders. Daar kwamen, op nieuw ontgonnen land, meer kleine boerderijen staan.
Zo ontstond daar langzaam aan het begin van het dorp Neerkant. Ondanks deze tegenstelingen tussen Heitrak en Moostdijk is men uiteindelijk toch tot een beslissing gekomen.
Als heel tijdelijk onderkomen werd naar de kerk gegaan op den Heitrak in het huis waar later de fam. Seuren woonde.
Zou dat het compromis geweest zijn om “die van den Heitrak” over de streep te trekken?

De definitieve kerk verscheen toch waar zij nu staat, alleen stond zij daar toen nog een beetje “alleen”.

Neerkant komt “op de kaart te staan”

Er zouden nog veel huizen gebouwd moeten worden om de kerk tot middelpunt van het dorp te maken. Het had dus niet eens zoveel gescheeld of de kom van het dorp Neerkant had heel ergens anders kunnen liggen.
Om de kerk, vlak bij de Moosdijk, ontwikkelden zich langzaam enkele wijken zoals het Broek, de Schelm, de Moostdijk en de Keienberg, het dorp dus zoals wij dat nu kennen.

Wie waren de eerste “Neerkanters”?

Wie zijn het tenslotte geweest die voor het ontstaan van Neerkant als dorp gezorgd hebben?
Globaal kunnen we dan twee groepen mensen onderscheiden:
Een kleinere groep die al eerder hier naar toe was gekomen, als eigenaar of huurder van een boerderij of van een van de hoeven *Den Heytrack* of *De Moostdijk*.
Zij kwamen zowel uit Brabant als uit Limburg.
Een tweede, maar grotere groep, “nieuwe Neerkanters”, die in de loop van de 19e eeuw kwam, begon hier vaak als knecht te werken, maar ook als pachter als zij daarvoor het geld hadden.
Hiervan kwam een groot aantal vooral uit Limburg, en dan vaak uit de omgeving van Meijel, Helden en omstreken.
De reden daarvoor was dat in Neerkant nog veel grond ontgonnen moest worden en daarvoor had men mensen nodig. Na die ontginningen was er weer plaats voor boerderijen.
Het ontginnen was in de plaatsen, waar zij vandaan kwamen, al eerder gebeurd. Dus zochten zij werk en de mogelijkheid om een gezin te stichten elders en Neerkant was toch wel dichtbij.
In het jaar 1832 stonden er op “Neerkantse” grond (Neerkant bestond nog niet) ca. 20 boerderijen.
Deze bewoners zijn “blijvers” geworden in Neerkant en behoren daarmee dan ook tot de pioniers.
Maken we dan een sprong naar het begin van de 20e eeuw, dan zien we dat Neerkant daadwerkelijk ontstaan is. Er staan dan al veel huizen en er zijn aanzienlijk meer inwoners.
Zo tellen we in het begin van de 20e eeuw al meer dan 150 huizen.
Daarin woonden o.a.:
Peter Gielen (*Stars Pier)*,
Hein Sijben (*Neers Heintje*),
Gerard Cunnen (*Kunen Graad*),
Dorus van Heugten (*Jupkes Doruske)*,
Driek Verstappen (*Herneve Boerke*),
Martien van Rijt (*Lammerde Mars)* en
Willem Rooijakkers (*Hense Wiel).*
In cursief zijn hier de bijnamen genoemd, omdat dát de namen waren waar ze onder bekend stonden en die in Neerkant ook gebruikt werden.

Vrijwillige Landstorm ook in Neerkant

Er kwamen vrij snel na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, waarin Nederland neutraal en dus buiten de gevechtshandelingen wist te blijven, veel vrijwilligers die zich wilden inzetten voor de verdediging van het vaderland. Dit leidde tot de oprichting van diverse Landstorm-korpsen in de diverse gemeenten en steden.
Opm. Deze Landstorm heeft overigens niets te maken met de in 1943 door de Duitsers opgerichte *Landwacht Nederland*, die later de *Landstorm Nederland* werd genoemd.
De Deurnese vrijwilligers behoorden bij het in 1915 opgerichte Vrijwillige Landstormkorps *"de Meijerij"*.
Deze groepering werd met name in de woelige novemberdagen van 1918 van harte gesteund door regering en legerleiding omdat, onder het dienstplichtigenleger in die dagen, grote ontevredenheid en onrust heerst en het dus moeilijk kon worden ingezet bij ordehandhaving.

In 1921 telde de Vrijwillige Landstorm in Deurne 98, in Liessel 88, in Neerkant 55 en in Helenaveen 24 leden. In totaal, binnen de gemeente Deurne en Liessel, 265 leden.

Schietbaan in Neerkant

Omdat deze vrijwilligers ook wapens kregen moest er ook geoefend worden en verschenen er her en der schietbanen. De Liesselnaren, Neerkanters en Helenaveners bleven aangewezen op de Deurnese Schietberg. Niet alleen was de afstand voor deze buitendorpen groot, ook het drukke gebruik van de baan was hinderlijk. Daarom richtte de Neerkantse Burgerwacht en Vrijwillige Landstorm in 1921 een verzoek tot het gemeentebestuur om over een eigen schietbaan te mogen beschikken. De plaatselijke commandant van beide organisaties was Engelbert Cunnen en hij had daarbij ook al een eigen terrein in gedachte, namelijk de zogenaamde *Moosdijksche Berg*. Zowel in Neerkant nabij de Kleine Heitrak op Astens grondgebied, als in Helenaveen bij het Zinkske, verschenen spoedig daarna ook schietbanen. De gemeente droeg de kosten, maar de leden van de Burgerwacht moesten wel gratis het grondwerk verrichten.

Het zusterklooster

Dat het zusterklooster er nu staat vinden we heel gewoon. Maar weten we ook nog wat de zusters, die er in woonden, allemaal voor Neerkant gedaan hebben?
Natuurlijk weten we dat ze een meisjesschool "runden". Kunnen we ons ook nog herinneren dat er toen een katholieke meisjesschool en een openbare jongensschool was? Toch wel een beetje vreemd.
De zusters deden veel meer. Zij gingen voor de zieken zorgen en ook nog voor de ouden van dagen. Dat moet nu in de 21e eeuw weer door ons zelf gedaan worden in de participatiemaatschappij.

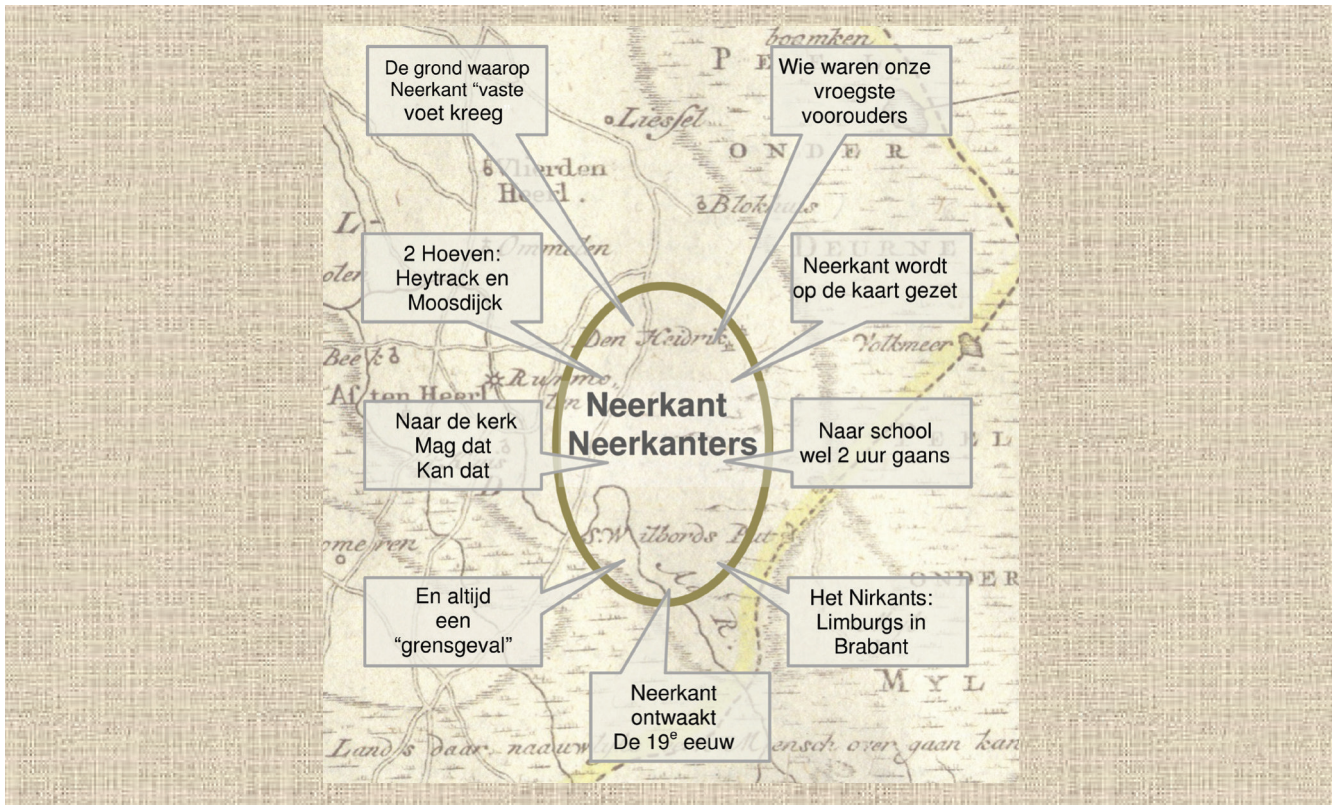
Dit zijn zomaar enkele onderwerpen uit de 20e eeuw die wij ons als 70-plussers nog herinneren of van onze ouders gehoord hebben.

Is dit de hele geschiedenis over de Neerkant?

Nee, integendeel. Dit is slechts een klein stukje en dan ook nog het allerlaatste.
Maar al de gebeurtenissen die hieraan vooraf gingen en die er toe geleid hebben dat Neerkant überhaupt ontstaan is en dat wij Neerkanters werden, wat weten wij daar nog van?
Dit boek gaat over al die zaken, sommige zullen misschien bekend zijn, andere een beetje of vaak helemaal niet. Het voorgaande is slechts het laatste gedeelte van een tijdperk van bijna 600 jaar, dat aan het ontstaan van Neerkant vooraf ging. De schrijver van dit boek heeft gemeend dat het meer dan de moeite waard is om zich hierin te verdiepen en uit te zoeken wat er in het verleden en het verre verleden, zoal heeft plaats gevonden. De geschiedenis zal ons ook leren wie wij als Neerkanters werkelijk zijn. Waar we van oorsprong vandaan komen en wat ons gemaakt heeft tot wat we nu zijn.

Welke zaken hebben daarbij een rol gespeeld?

Het valt niet in een paar woorden uit te leggen welke zaken een rol speelden die ons tot “Neerkanters” gemaakt hebben.
Dit boek probeert dat op een leesbare manier uit te leggen. Het is dan ook goed om daar eens bij stil te staan en dat vast te leggen voor ons zelf, maar ook voor de volgende generaties van Neerkanters.
De schrijver heeft getracht daar een structuur in aan te brengen.
Het zijn veel elementen, die op het eerste gezicht misschien niet direct met “ons Neerkant” of “ons Neerkanters” te maken hebben. Maar al lezend zal men steeds meer gaan begrijpen van de samenhang.
In onderstaand schema zijn die verschillende elementen bijeen te brengen en op basis daarvan zijn de hoofdstukken in dit boek geschreven.

De onherbergzame Peel
Door: Catharina Driessen

De grond waarop “de Neerkant” vaste voet kreeg

De ondergrond waarop Neerkant ontstond

Het lijkt allemaal zo normaal dat de grond, waarop nu een welvarend Neerkant ligt, vroeger een onvruchtbare strook zandgrond was met links en rechts een onherbergzaam moeras met hei en veen. Daarop hebben onze voorouders met veel moeite en ploeteren hun kost moeten verdienen. Toch was het niet zo normaal dat op deze plaats Neerkant ontstond.
Het had evenzogoed kunnen zijn dat Neerkant nooit op deze plaats ontstaan was, als daar niet enkele grote natuurverschijnselen hadden plaats gevonden.

Laten we daarom eens even stilstaan bij wat er vroeger met “onze” ondergrond is gebeurd.

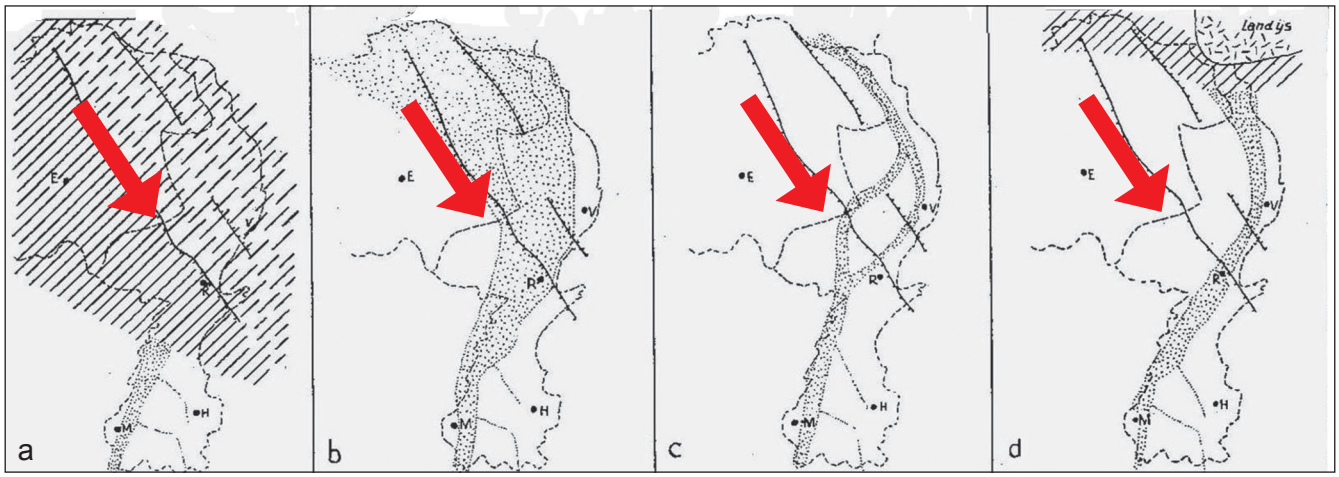
De ondergrond waarop “de Neerkant” ontstaan is, kent een zeer turbulent verleden.
Een verleden dat qua ontwikkeling makkelijk kan concurreren met welk deel van Nederland dan ook en misschien zelfs wel met vele delen van Europa. Dat klinkt misschien een beetje overdreven voor ons, die overal in de wereld naar toe gaan om dáár de natuurwonderen te bekijken. Wat zien we dan hier in het zuidoosten van Brabant? Toch geen spectaculaire zaken zoals men die tegenkomt in Zwitserland met zijn bergen of in Zuid-Frankrijk met zijn diepe gevaarlijke kloven.
Nee, daar is hier niets meer van over terwijl dat zeker had gekund.

Ouwerling: De Peel van 1850 was nog zowat dezelfde als van voor tien eeuwen. ’t Was de troosteloze vlakte gebleven zoals men ze kende ten tijde van de Gallo Romanen, de Romeinen, de Franken, de Middeleeuwen.

Waarom leverden Rijn en Maas strijd om de macht bij Neerkant?

Het is in deze tijd moeilijk te begrijpen dat zowel de Rijn als de Maas van grote invloed zijn geweest op de ontwikkeling van onze Neerkantse ondergrond. Toch is het zo dat beide rivieren, vele miljoenen jaren geleden, juist in onze streek actief waren en dat hebben ze “neergeschreven” in al het zand, stenen en grind dat zij in de ondergrond gedeponeerd hebben.
Toen Neerkant nog “op de bodem van de zee lag” en een deltagebied was, stortte de Rijn haar water hier in zee. De stippellijnen op tekening (a) geven dat aan.

Hieraan is te zien dat het gebied waarover de Rijn zich in zee stortte zeer breed was.
Vanuit Zwitserland, via Duitsland vervoert zij veel zand en stenen, die ze bij ons weer achterlaat. Ook zie je op deze tekening dat in die tijd, de Maas - stippeling onderaan - toen nog ver van ons vandaan was en zich ergens in Zuid-Limburg bevond en van daaruit waarschijnlijk naar de Rijn stroomde.
Veel later zien we dat de Maas zich toch langzaam naar het noorden gaat begeven (b) en dan ook werkelijk in onze streek terecht komt.
Daardoor laat ook zij bij ons veel bezinksels achter.

Veelal in de vorm van de bekende afgeronde kiezelstenen die van oorsprong uit de Ardennen komen en die we later en zelfs nu nog bij ons terug vinden. Voor Neerkant werden deze kiezels in de 20e eeuw van groot belang, want door de aanwezigheid daarvan werd er in Neerkant zelfs een betonfabriek opgericht.
Ook de naam Keienberg is hieraan te danken.
Toch bleef de Maas niet voor altijd in onze buurt en zo zien we dat door opheffingen de Peelrandbreuken plaats vonden. De Maas werd gedwongen vanaf Wessem een nieuwe loop te zoeken om de Peelhorst heen.
Toen de Peelrand-breuken weer in beweging kwamen en de aarde weer een beetje opgeheven werd, ging de Maas zich toch weer verder van ons verwijderen. Zo komt de Maas dan uiteindelijk op de plaats terecht waar zij nu in de buurt van Venlo ligt (d). Als je al wandelend door de Mariapeel op bepaalde plaatsen kleine steentjes aan de oppervlakte ziet liggen, dan hoef je je niet meer af te vragen of die daar door mensen neergelegd zijn. Ze zijn daar terecht gekomen door de strijd om de macht van Maas en Rijn.
Natuurlijk is dit verhaal, dat miljoenen jaren duurde, veel complexer maar het is toch de moeite waard om te weten wat die rivieren in onze buurt uitgespookt hebben.

Hoe Neerkant “diep in de put” raakte en er weer uit kwam.

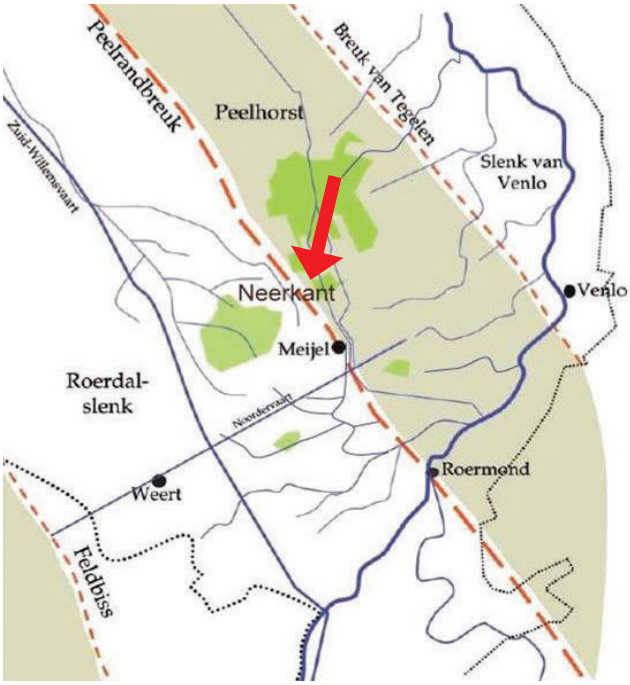
Zo’n 200 miljoen jaren geleden werden door krachten in het binnenste van de aarde o.a. de Ardennen omhoog gedrukt en daalde het Noordzee-bekken. In het tussenliggende gebied begonnen grote schollen aarde mee te bewegen. Door de zee werd op de bodem veel zand afgezet. Dat de zee, heel lang geleden, hier inderdaad aanwezig was kan men o.a. zien in het Natuurmuseum in Asten.
Op deze foto uit dit museum, zien we enkele zeeschaaldieren die gevonden werden in de kiezelputten bij Liessel. Het waren niet alleen deze

kleine schelpdieren die men vond. Er kwamen ook overblijfselen van grote zeedieren naar boven. Ook daarvan kan men enkele exemplaren zien in het museum.
Uit de tijd dat de Rijn haar water hier uitstortte vinden we nog overblijfselen in de grindgaten in Liessel waar men zeer diep gegraven heeft.
Na deze bewegingen van de aardkorst bleef de aarde relatief lang rustig in onze streek, tot zo’n 25 miljoen jaar geleden. Toen deze weer actief werd, is de aardkorst hier ongeveer 2 km gedaald.

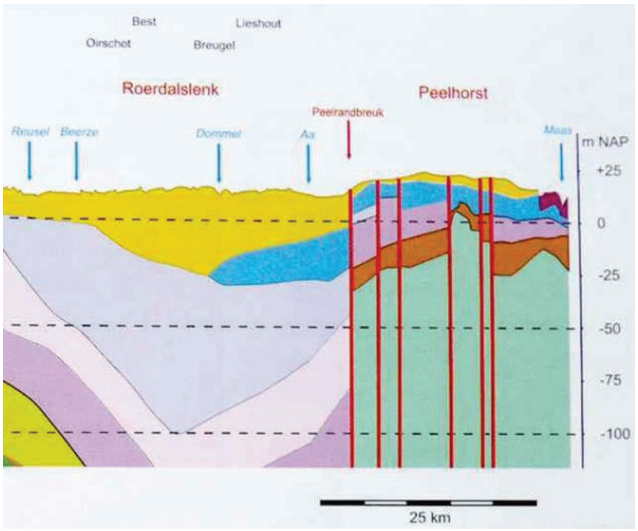
Het laag liggend gedeelte werd toen gevuld door het water van de zee, die vanuit het noorden het zuiden van Nederland en het noorden van België overstroomde. Veel later werd de aarde weer minder actief en er werd opnieuw zand in de bodem afgezet.

Voor ons gebied is de Peelrandbreuk de belangrijkste breuk. De stukken die hoger kwamen te liggen heten *horsten* en de lagere stukken *slenken*. Zoals de Peelhorst ten oosten van Neerkant en de Roerdal- of Centrale-slenk ten westen. Dat het Peelgebied zelfs in onze dagen nog niet tot rust is gekomen, weten we uit de lichte, maar voelbare schokken, die nog regelmatig in het verleden voorkwamen, zoals die in de 2e helft van de vorige eeuw.
De Roerdalslenk, het lager gelegen gedeelte vanaf de Peel, is ca. 30 km breed.
Het hoger gelegen gedeelte -de Peelhorst- noemen we de Peel.
En juist op de overgang, daar is Neerkant ontstaan.

De Peelrandbreuk

We lazen hiervoor al over de grote aardverschuivingen die heel lang geleden hier plaats vonden. De overgang tussen de slenk (waar Neerkant nog net in ligt) en de Peelhorst is de breuklijn waarlangs die enorme verschuiving optrad.
Deze *Peelrandbreuk* volgt grofweg de lijn Roermond - Meijel - Liessel - Deurne -Bakel - Gemert - Uden - Heesch. Op verschillende plaatsen langs deze lijn is deze breuk nog duidelijk zichtbaar.

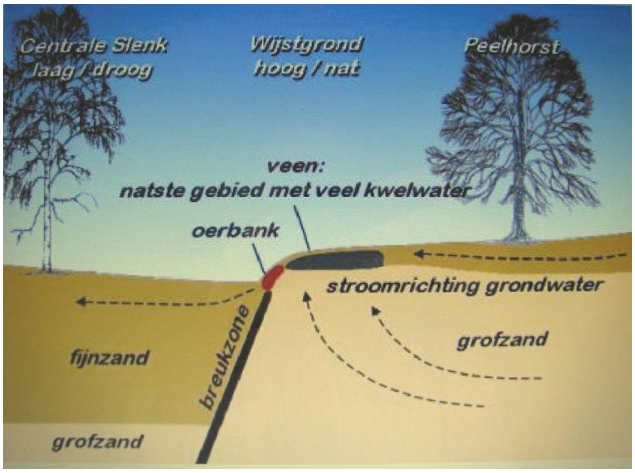

Daarvan is een van de best zichtbare, die tussen Neerkant en Meijel in de richting van de Willibrordusput.
Als dit natuurverschijnsel zich nooit had voorgedaan, dan was er geen Peel en geen zandrug geweest. Dan hadden wij waarschijnlijk nooit over den Heydrik en de Neerkant gesproken en dan waren er ook geen Neerkanters geweest en…… dan was deze uitgave ook nooit geschreven.
Laten we daarom gelukkig zijn met deze Peelbreuk. Hierdoor is alles wat met Neerkant te maken heeft ontstaan.

Wat gebeurde er nog meer door de Peelrandbreuk?

Op de westkant van die breuk daalde de grond met vele meters, soms wel tot 40 meter of meer. Door de eeuwen heen werden deze dalen door natuurlijke zandverplaatsingen, zoals door sterke westenwinden, voornamelijk met grind en zand gevuld. Daardoor is van deze dieptes niets meer te zien.
Wel betekent het dat de grondsamenstelling in de Peel, onder de turflagen, totaal anders is dan die in het dichtbij gelegen slenk waar Neerkant toe behoort.
Hier vinden we deze lagen veel lager en bovenop het bekende onvruchtbare zand.

Een ander verschijnsel van deze breuklijn is dat, in tegenstelling tot wat je logisch zou verwachten, de hoge delen op de horst nat zijn en de lage delen droog. Dat komt doordat het verticale breukvlak “verkit” is met klei en ijzerverbindingen. Hierdoor kan het grondwater, dat van de hoge Peelhorst komt, niet naar de lagere delen die hieraan grenzen, wegstromen. Zo ontstaat een drassige zone op de hoge delen van de breuk die vooral zichtbaar wordt door verschil in vegetatie tussen de natte en de droge dalen. In sloten naast de breuk is als gevolg van de ijzerverbindingen vaak een rood/bruinkleuring te zien.

En wat deden de ijstijden?

Ook daarmee heeft onze bodemgesteldheid te maken

Zo'n 1,8 miljoen jaar tot 10.000 jaar geleden werd Nederland tweemaal gedeeltelijk door landijs overdekt. Het landijs rukte vanuit het noorden op en vervormde daarmee het landschap grondig. Het landijs kwam tot de lijn Haarlem -Nijmegen.
Delen van de stuwwallen die daarvan het gevolg waren zijn nog steeds aanwezig. De heuvels in de omgeving van Nijmegen en op de Veluwe zijn hier voorbeelden van.

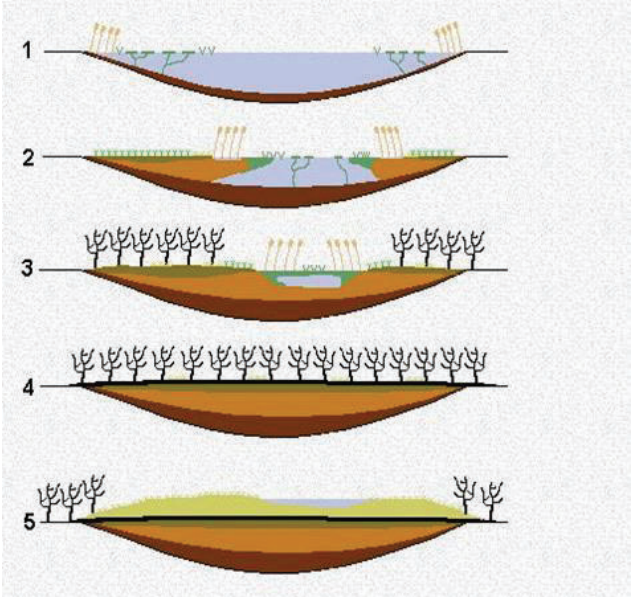

In dit koude klimaat zag onze streek er uit als een toendragebied dat met zich meebracht dat wij herhaaldelijk bezocht werden door zandstormen die overwegend een zuidoostelijke richting hadden. Dit had vooral voor de Roerdal-slenk, waar Neerkant nog net toebehoorde,
grote betekenis. Deze zandstormen verplaatsten enorme hoeveelheden zand.
Vrijwel de gehele slenk werd ermee gevuld en zo werd ook het gehele Peelgebied er onder bedolven. Aan deze zandverstuivingen hebben wij in het zuiden van Oost-Brabant niet alleen onze zandgrond te danken, maar deze verstuivingen hadden ook tot gevolg dat onze bodem niet helemaal vlak is maar licht golvend.

Het ontstaan van de Peel.

Aan het einde van de derde ijstijd, zo'n 12.000 jaar geleden, steeg de temperatuur weer en begon het ijs te smelten. Door de slechte afwatering van de Peel, die ontstaan was door de verticale niet doorlatende laag, ontstaan er meren.

1 Vanuit de lage oever groeien planten het water in.
2 Eerst vormen drijvende waterplanten een laag waarin uiteindelijk riet kan groeien.
3 Door uitspoeling komen er te weinig voedingsstoffen voor goede groei van het riet. Andere planten nemen de plaats in: zeggen en veenmos.
4 Uiteindelijk raakt de gehele voormalige plas bedekt met veenmossen en wordt moeras of broekbos.
5 Het veenmos groeit door tot boven de waterspiegel, zodat het veen alleen nog door voedselarm regenwater wordt nat gehouden. Het broekbos kan hier niet tegen en sterft uiteindelijk af. Nu spreken we van hoogveen.

Hoogveen

Door het verder opstapelen van organisch materiaal komt de bovenkant van het veen boven de grondwaterspiegel te liggen. Het veen wordt nu alleen nog maar gevoed door regenwater. De bodem wordt steeds voedselarmer en zuurder door het uitspoelen van voedingstoffen.

Dat de Peel altijd een grote invloed heeft gehad op de ontwikkeling van Neerkant moge duidelijk zijn. Niet alleen vanwege de turf en de heide die door de bewoners tot in het midden van de 20e eeuw gebruikt werden, maar zeker ook door de grens die hierdoor ontstond.

Alleen veenmos en enkele gespecialiseerde planten kunnen zich in het zure, voedselarme milieu handhaven. Veenmos kan zeer veel water vasthouden, zodoende blijft het veen nat. We noemen het hoogveen: door de speciale eigenschap van het veenmos kan het hoogveen, vanuit het beekdal waar het is ontstaan, als het ware bij de hogere zandgronden opkruipen. Uiteindelijk kan, bij de juiste omstandigheden, een zeer groot oppervlak onder het veen komen te liggen.

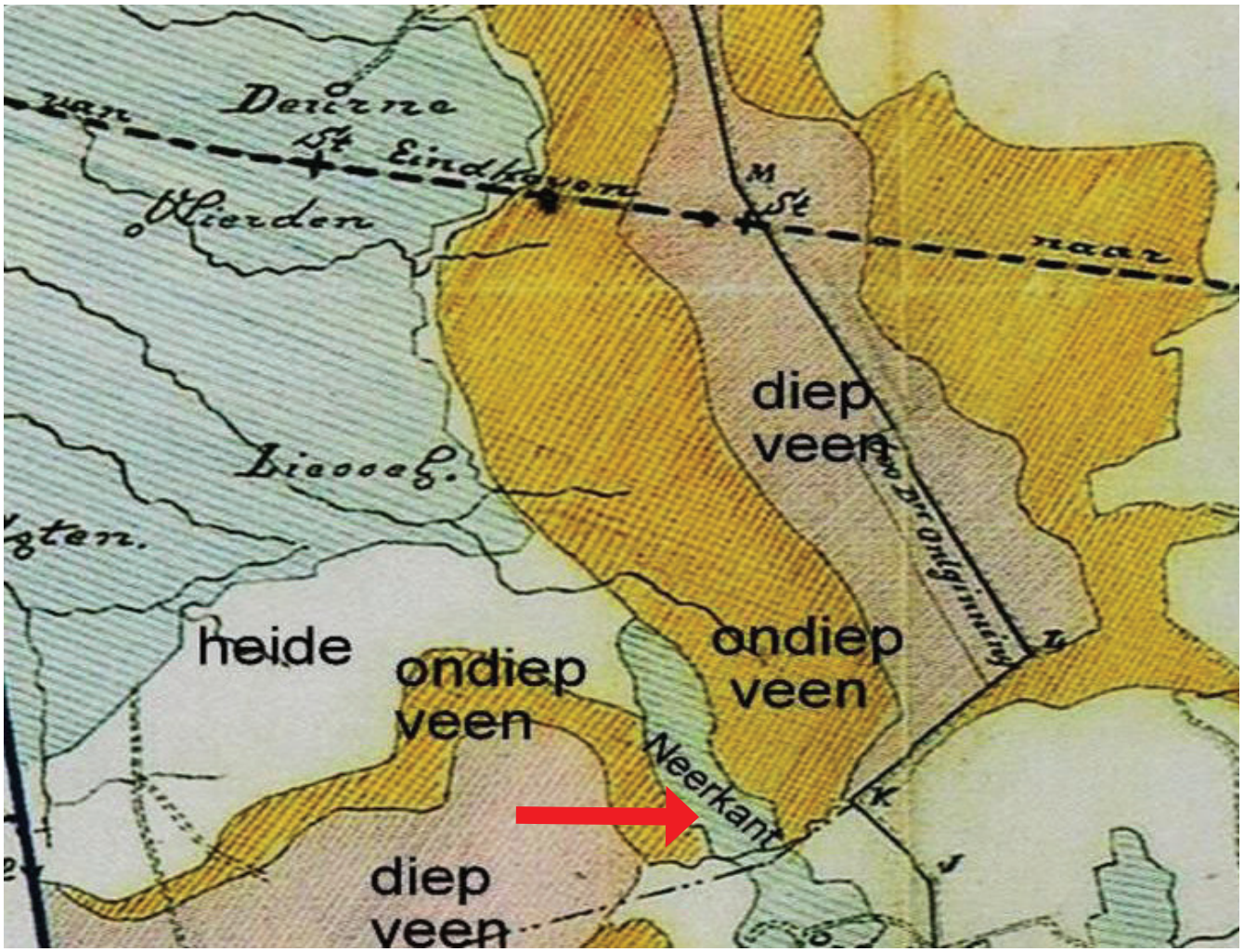
Men kon niet naar het oosten of het westen, er was slechts één richting: noord - zuid en daarmee “moest men zich behelpen”.

Ouwerling schrijft hierover:
“Eeuwenlang had daar die uitgestrektheid gelegen in een schijnbaar doodsen rust, terwijl onder de oppervlakte de natuur ongestoord voortging met groeien en afsterven, totdat de mens eindelijk de verborgen schatten had ontdekt.”

Hoe kwam onze ondergrond er uiteindelijk uit te zien?

In opdracht van de Nederlandse regering werden er in1853 metingen uitgevoerd waarbij o.a. de cultuurtoestand van de Limburgse en Brabantse Peel in kaart werd gebracht. Op bijgaande kaart is deze situatie rondom Neerkant weergegeven.
Wat valt hier op?
De smalle strook groen in het midden is het gebied dat door de inwoners van Heytrack en Moosdijck bewoond wordt.
Dan links en rechts hiervan het Peelgebied dat begint met een ondiepe Peel die overgaat in de diepe Peel.

Aan de noordwestkant van Neerkant het licht gekleurde gebied, dat aansluit aan Den Heytrack, ziet men een groot gebied heide dat nog niet ontgonnen is. Op deze manier wordt het pas echt duidelijk hoe *Den Heytrack*, *De Moosdijck* en later *De Neerkant* ingeklemd liggen tussen de twee grote moerassen. Op dit smalle stuk grond hebben onze voorouders eeuwenlang geploeterd en gewerkt.
Zij hebben deze onvruchtbare grond in cultuur gebracht en hebben daarvan gemaakt wat het uiteindelijk is geworden: een welvarend Neerkant.

700 jaar
Hoeven Den Heytrack en De Moosdijck

De voorgeschiedenis van Neerkant

De oorsprong van “Neerkant”

Wil je de oorsprong van Neerkant kennen dan moet je de geschiedenis van de hoeven *Den Heytrack* en *De Moosdijck* kennen. Dat betekent dat je tot het jaar 1300, of zelfs daarvoor, terug moet gaan, want zo oud is de geschiedenis van die twee hoeven.
Dat betekent wel dat over dit gebied, waar deze hoeven toen lagen, slechts met moeite enige oude documenten te vinden zijn.
Het is daarom ook niet makkelijk om over de eerste eeuwen van het bestaan van die hoeven een doorlopend verhaal te schrijven waarin je van jaar tot jaar, of van familie tot familie, alles kunt lezen.
Je moet je voorstellen dat je door een vrijwel onbewoond, ruw, moerassig gebied gaat trekken, waar nog geen dorpen Deurne, Liessel of Meijel zijn. Daar moet nog vele eeuwen op gewacht worden.
Het enige wat je hier in dit gebied, op je dwaaltocht, misschien tegenkomt zijn enige boerderijen. Die zien er wel totaal anders uit dan de boerderijen waarvan wij, in onze herinnering uit vroegere jaren, nog een voorstelling kunnen maken.
En die paar boerderijen liggen dan ook nog eens “uren gaans”, over smalle onbegaanbare karresporen, van elkaar vandaan.

Buren zijn er niet, ze liggen daar héél afgelegen en je vraagt je af: …wat doen ze hier?
Daarom is dit deel van deze publicatie, genaamd: Den Heytrack en De Moosdijck,
gebaseerd op een lange zoektocht door archieven (met hulp van vele anderen) naar oude documenten uit die vroegere jaren.

Eén persoon moet daarbij speciaal genoemd worden: de heer Driek Smits uit Venray, geboren op Den Heytrack.

Hij deed in de afgelopen tientallen jaren, een gedegen onderzoek naar deze documenten van Den Heytrack en De Moosdijck. De schrijver heeft hier dankbaar gebruik van mogen maken.

Het zuidelijk deel van de gemeente Deurne

(Volgens Ouwerling)
"Het zuidelijke deel van de gemeente Deurne is al heel vroeg bewoond geweest.

Gelegen op een vasten bodem, tusschen twee moerassen, was het aangewezen voor een groten verkeersweg tussen het zuiden en het noorden.
Langs dien weg bewoog zich de koophandel zowel als het militairisme. Langs die weg trokken Romeinen en Franken, Gelderschen en Franschen. Langs dien weg kwamen plunderbenden in de Meierij vallen, langs dien weg heeft ook het Christendom zijn intocht in deze streek gedaan.
Tot een of meer belangrijke nederzettingen is het in vroegere eeuwen niet gekomen.
Oorspronkelijk vinden we er hoofdzakelijk slechts twee aanzienlijke hoeven: de Moosdijk en den Heitrak. Die met den Bottel, in het noorden van de gemeente Deurne, tot de grootste hoeven uit de gemeente behoorden. De pachters werden hoevenaars genoemd. De Moosdijk en den Heitrak waren heerengoederen".

Over de Peel schrijft Ouwerling:
"De Peel van 1850 was nog zowat dezelfde als van voor tien eeuwen.
't Was de troosteloze vlakte gebleven zoals men ze kende ten tijde van de Gallo Romanen, de Romeinen, de Franken, de Middeleeuwen.
Er was aan geen bebossing gedacht en evenmin aan ontginning.
Maar men miste vooral een ontwikkelde energieke bevolking".

De archieven laten spreken

Om de ontstaansgeschiedenis te achterhalen is vooral gebruik gemaakt van documenten die in de diverse archieven zijn opgeslagen.
Vooral voor de eerste periode van 1300 tot ca.1600 komt veel informatie uit:
"de Brabantse Protocollen", de oude archieven, de Oorkondeboeken, Hertogelijk Cijnsregister etc.
Voor een groot gedeelte is dat onderzocht door eerder genoemde Driek Smits, waarmee de schrijver veel contact heeft gehad en die helaas in het jaar 2014 is overleden.
Natuurlijk zouden er bij verdere onderzoeken nog meer interessante zaken "boven water" komen, maar dat wordt misschien door een van de lezers van dit boek nog eens gedaan.

Uit 1434:
'Meeus Zueterix zoon wijlen Jan Zueterix (uit Oirschot) geeft in erfpacht aan Jan die Weder, zoon wijlen Dirck die Weder van Helmond 1/3 deel in 't goed ten Cleijnen Heirack bij de Moesdijck'.
Zo kennen we hieruit een van de vroegste bewoners/eigenaren van de hoeve.

Uit 1477:
"Een chijns van 80 oude groten aan de Abt van Echternach uit die tiend van 't goed Heijtraeck en uit die smaeltiende van Doerne"

Dat betekent dat er in het jaar 1477 connecties waren met de Abdij van Echternach.
Zo vreemd is dat ook weer niet, want dit gold voor veel goederen en gronden in het gebied van Deurne. Maar waarom specifiek deze hoeve *Den Heytrack* connecties had met Echternach, is niet bekend.
Uit documenten uit de 13e eeuw wordt ook duidelijk dat de Heeren van Doerne voor een deel eigenaar waren van de hoeve.

1436-1446, fol. 222. Bossche Protocollen, Gem. Arch. den Bosch m.b.t. Deurne
Philip Jann van Geldrop verkoopt aan Willem Noyen, z.w. Daniel Noyen van Doernen, de helft van de tiend van Heytrack in Doerne (Echternachs leen);
Opm. Hieruit zien we dat er een directe relatie was met de Abdij van Echternach.
Maar vanaf wanneer, dat is onbekend en het zou meer dan de moeite waard zijn om daar eens wat meer tijd aan te besteden.
Uit het Bossche protocol van 1480:
'Heer Geerling van der Donck, kanunnik in Utrecht, zoon van den Gelderschen edelman Jan van der Donck, heer van Obicht, bezit de hoeve "den grote Heijtrack". .....'
Dus ook hier was de hoeve in het bezit van een welgestelde familie.
Uit 1517:
'Jonker Hendrik Verdonck, in zijn tijd President-Schepen van Deurne, verhuurde op 14 juni 1517 zijn hoeve De Heijtrack aan zijn laat Jan Claessen'.
Hier zien we toch wel iets opmerkelijks en wel dat binnen 80 jaar de hoeve voor de 4e maal een nieuwe eigenaar krijgt.
Aangekomen in de periode van de 17e eeuw wordt er steeds meer gedocumenteerd en komen we steeds meer te weten over zaken, en vooral ook over de mensen die daar woonden.
Zo is bekend dat *Den Heyderick* in de 17e eeuw in eigendom, of als leen, toebehoorde aan de heer Jan van Nieuwenheim, wonende te Roy in het land van de Kempen.
Deze Jan van Nieuwenheim was kamerheer van de keurvorst uit Keulen.
Dit moge misschien wat vreemd klinken: een hoeve daar onder in dit Peelgebied die dan op een of andere wijze een verbinding heeft met de Keurvorst uit Keulen.
Maar ook dat was weer niet zo vreemd, omdat de Keurvorst van Keulen weer verbindingen had met Echternach.
Om dit echter wat beter te begrijpen moet men bijvoorbeeld de geschiedenis van Willibrordus wat nader bekijken.
Toen Willibrordus in het begin van de 8e eeuw zijn reizen door Brabant ondernam kwam hij in het land van de Franken en heeft met de "heersende klasse altijd goede contacten onderhouden. Dat wilden deze heren ook graag omdat zij het katholieke geloof omarmden.

Een impressie van Echternach uit vroegere jaren

Reeds in het begin van de 5e eeuw werd Clovis al katholiek. Zij deden dit mede omdat zij hierdoor de bewoners van deze streek makkelijker konden inlijven als zij eenmaal door de katholieken bekeerd waren. Het is dan ook duidelijk dat Willibrordus door deze heren nogal overladen werd met geschenken zoals: landgoederen, grond etc. Willibrordus werd zo een rijk man die op heel veel plaatsen goederen bezat.
Omdat er tijdens die reizen van Willibrordus nog geen pastorieën, hotels etc. waren, was Willibrordus aangewezen op onderkomen in herenhoeven. Ook daarom wilde hij graag een goede verstandhouding met hen hebben. Nog beter zou het zijn als hij zelf op diverse plaatsen

een Hoeve bezat waar hij met zijn gevolg, en dat kon aanzienlijk zijn, kon slapen en uitrusten van zijn vermoeiende reizen.
In het boek(je): Sint Willibrordus Apostel van Brabant" schrijven C.J. Commissaris en
Dr. P. Boeren in 1939 veel wetenswaardigheden over Willibrordus.

Over zijn bezittingen schrijven zij o.a.:
De lijst der Brabantsche landgoederen en dorpen, die aan Sint Willibrord geschonken zijn, is haast te lang om af te schrijven: Aalst (Haeslaos 718), Alphen (Alfheim 709, Alpheimpso 726), Bakel (Baclaos 721, Bagolosum 714), Deurne (Durninum 721), Diessen (Diesne 712, Hapert (Heopurdum 710), Hulsel (Hulislaum 710, Husloth 726), Luissel (onder Boxtel, Lenetlaus 712), Megen (Meginun 721), Valkenswaard (was onderdeel van Waalre), Vlierden (Fleodrodum 721), Waalre (Waderlo 704). Onder die schenkingen waren die van Alphen, Diessen, Eersel, Luissel, Hoxent, Oss, Viersel, Waalre, Wommelghem en Bacwaldus de belangrijkste. Zij omvatten heele gemeenten (villae), bestaande uit heerenhof met kerk, hoflanden slaven, een groot aantal keuterhuizen (van de onvrije landarbeiders of keuters op het heerengoed), bosschen, weiden, moerassen, heiden, wateren, molens, opstallen, uitwegen, enz. De schenking van Waalre omvatte zelfs het geheele grondgebied van de tegenwoordige gemeenten Waalre, Valkenswaard en Aalst.
Al deze goederen zijn bij zijn dood overgegaan naar de Abdij van Echternach.

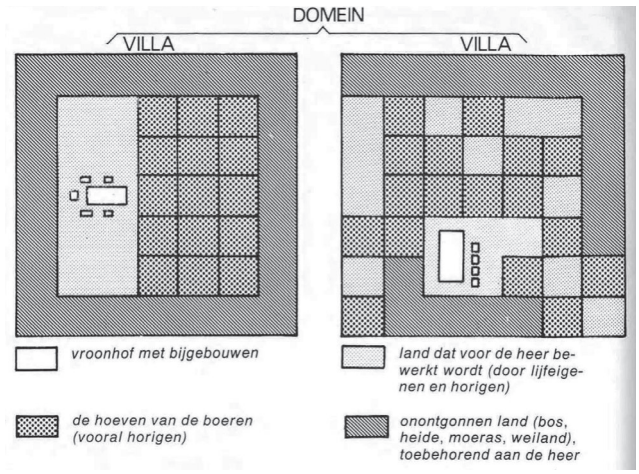

Willibrordus en zijn invloed op de boeren

De bewerkers van het land, de z.g. "onvrijen" hebben ook een voordeel gehad van de invloed van Willibrordus. Ook zij werden katholiek en na hun doopsel waren zij geen slaven meer, maar "horigen". Zij konden hierdoor ook eigenaar worden van roerende zaken en hadden een beperkt erfrecht.
De Brabantse "onvrijen", de huisslaven en keuterboertjes mochten van geluk spreken dat zij in veel streken, Willibrordus als "landheer" kregen. Op deze manier heeft hij en zijn opvolgers zeker een grote invloed gehad op al die arme landbewerkers hier in Brabant.
Zo hebben zij langzaam aan toch een eigenwaarde gekregen die zij bij de landsheren nooit gehad hadden.

De betekenis van het woord “Hoeve“ in de Middeleeuwen

In de tijd van de Franken bestond er een geheel andere gezagsstructuur dan tegenwoordig. In het Romeinse Rijk is ook het grootgrondbezit ontstaan. Dit werd door de Franken overgenomen en heeft tot ver in de 19e eeuw bestaan. Karel de Grote heeft er zelfs speciale wetten voor gemaakt.
Zo ontstonden onder de keizer de volgende land/grond-indelingen:
Domeinen, villa’s en hoeven, waarbij men nu niet op de eerste plaats moet denken aan huizen/gebouwen. Nee, deze indeling betrof de oppervlakte van de gronden/gebieden die toebehoorden aan bijvoorbeeld een edelman.
Een domein kon weer uit diverse villa’s bestaan en dat weer uit vele hoeven.
Een hoeve was een stuk grond dat minimaal noodzakelijk was om als gezin van 4 personen te kunnen leven. Voor zandgrond zoals in Brabant was dat minimaal15 bunder.
Daarnaast bezaten ze ook losstaande hoeven die verder afgelegen waren.
Alles was eigendom van de “heer” van de villa. De boeren mochten op de hoeve werken voor eigen onderhoud, maar moesten daarvoor wel cijns en goederen betalen zoals: rogge etc. maar ook hout. Hierover zult u hierna bij de Hoeven *Heytrack* en *Moosdijk* nog veel lezen.
De villa zelf had (uiteraard) ook veel grond zowel voor landbouw, maar ook voor de jacht en die moest weer bewerkt worden door z.g. *lijfeigenen.* Dat waren mensen die leken op de vroegere slaven van de Romeinen.
De bewoners van de Hoeven stonden in hoger aanzien en waren de z.g. *horigen*. Later kregen de zonen ook weer (beperkt) erfrecht waardoor ze de hoeve mochten overnemen.
De eigenaren van villa’s waren de “Heeren”, de latere aristocraten.
Een villa was dus op de eerste plaats een groot of zeer groot stuk grond-(gebied) en dat kon zelfs wel duizenden ha groot zijn met daarop een grote woonhoeve met bijgebouwen. Dit kon zelfs de vorm aannemen van een (klein) kasteel.

In het schema hieronder ziet u één domein met twee villa’s. Hierbij kan de oppervlakte van de villa meerdere duizenden hectaren zijn.

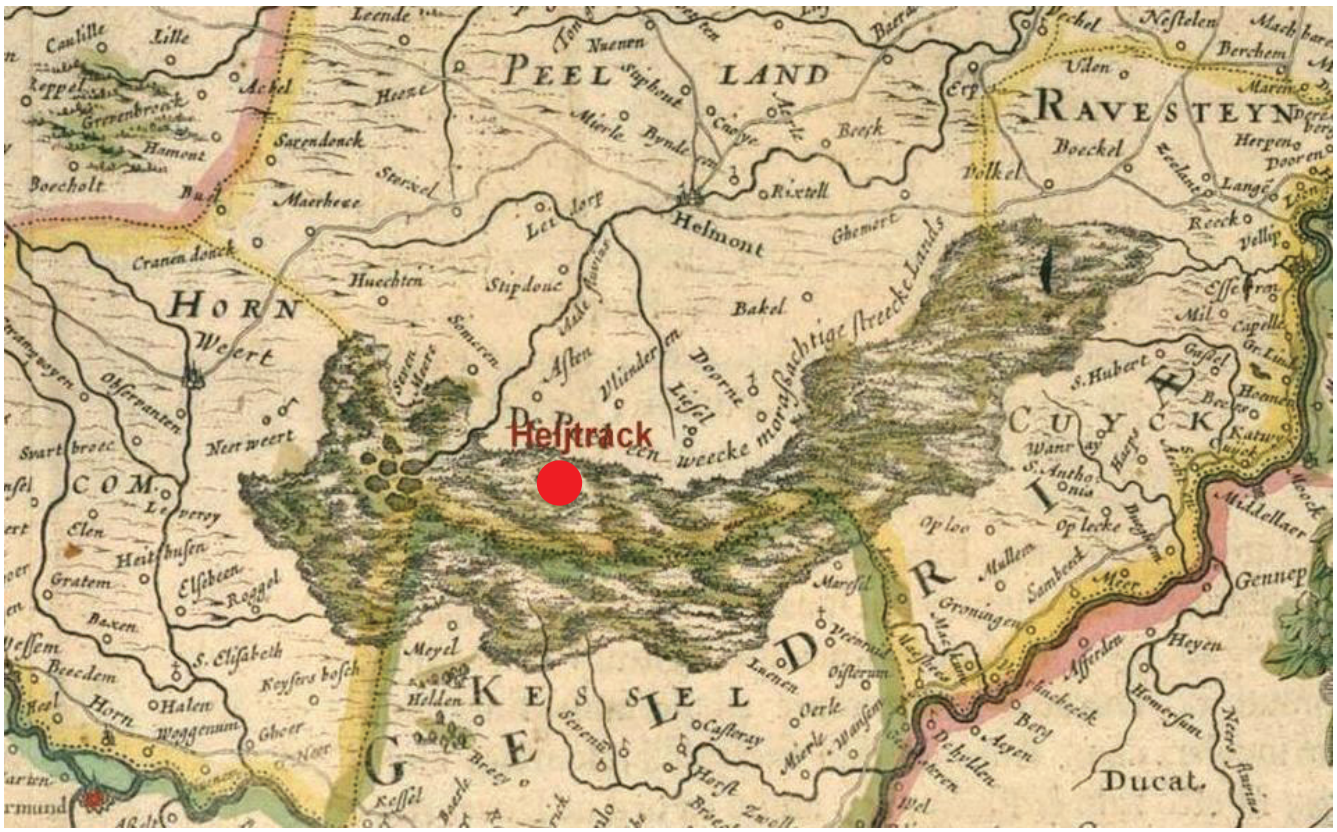

Als we nu nog eens de schenkingsacte uit 721 van Herelaef aan Willibrordus lezen:
”….actum bagaloso villa publice…”:
“...gedaan in het openbaar in de villa te bagoloso…”
Dan moet het woord “villa” zeker zoals hierboven geïnterpreteerd worden. Dat Herelaef een paar hoeven weggeeft, betekent geenszins dat hij er dan geen meer overhield.
Omdat deze “Heer” Herelaef voor het gebied, waar *Den Heytrack* toebehoorde, de dichtstbijzijnde “Heer” was, zou het best kunnen dat bij zijn “villa” ook het gebied tussen de twee moerassen, op de “doorgang” naar het zuiden, behoorde.
In het algemeen behoorden “villa’s” in die tijd toe aan de koning, aan de aristocratie, aan de kerk of een abdij.
Hierna valt te lezen dat Hoeve *Den Heytrack* ook verbindingen had met de Abdij van Echternach. Hoe dat precies zat, is niet meer na te gaan.

Wat waren de verschillen tussen de twee hoeven: Den Heytrack en De Moosdijck?

Bij het onderzoeken van de vele documenten, die betrekking hebben op de twee Hoeven: *De Heytrack* en *De Moosdijk*, valt het op dat over het tijdperk van ca.1300 tot eind 19e eeuw, er altijd grote verschillen zijn geweest tussen deze twee hoeven. Dit is toch wel opvallend omdat ze beiden, ver van alles weg, hier in dit gebied ontstaan zijn.
Allereerst behoorden ze beiden, samen met de Hoeve *Den Bottel*, tot de grootste hoeven in (de latere) gemeente Deurne.
Dan lagen ze beiden dicht bij elkaar, ver weg van welke “nederzetting” dan ook.
Meijel bestond nog niet en daar woonden hooguit enkele boeren.
Ze lagen ook nog eens op een onvruchtbare zandrug tussen twee moerassen in.

Het kan niet anders of daar moet iemand duidelijke bedoelingen mee gehad hebben.
Ook is het onbekend wanneer deze twee Hoeven daar ontstaan zijn.
Dat blijft allemaal giswerk, maar één ding is zeker: zij lagen daar al in het begin van de12e eeuw en zijn misschien wel van veel eerdere datum.
Ook is het bekend dat deze zandrug tussen die twee moerassen in, al in de tijd van de Romeinen gebruikt werd. En dit werd alleen maar belangrijker toen eenmaal de Franken vanaf de 7e eeuw in onze omgeving kwamen. Dat is toch al vele eeuwen voordat in de eerste bekende documenten over *Moosdijck* en *Heytrack* geschreven werd.

Het is ook daarom meer dan de moeite waard om meer te weten te komen over deze hoeven.

Hoeve Den Heytrack

Altijd een voorname Hoeve geweest

PEELLAND
BUSCH
Grafsch.
De Peel
Lindhoven
Longeren
Meerlo
Deurne
Lieſsel
Vierden
Blockhuis
Omelen
Stiphoudermoolen
Beeck
Den Heydrick
Asten
Myl
Helden
Keſsel
Keyserbuſch
Nieder Weert
Weert
Hamont
Buel
Elsebeen
Loveroy
Meyhuyse
Wageningen
Kalen
Neer
Goer
Neumen
Zoerendonk
Cranendonk
Maasbees
Sterxel
Gerwen
Someren
Bouhuisen
Lierop
Keeze
Heyde
Leende
Achel
Swertbrock
Croy
Nuenen
Neerwetten
Stiphout
Gelderop
Waelder
Aalst
Rathem

Hoeve Den Heytrack

Den Heytrack Is van oudsher een grotere hoeve geweest die door de eeuwen heen altijd bewoond gebleven is. Zij was ook beter bestand tegen invallen van bendes of Gelrese soldaten, omdat het al vroeg een soort versterkte hoeve was, waar later ook nog eens grachten omheen kwamen.
De geschiedenis van de hoeve *Den Heytrack* begint volgens bekende documenten al in de 14e eeuw, maar is zeker van nog vroegere afkomst.
Wie de opdracht gaf tot het bouwen van een hoeve op deze, van iedereen verlaten plaats, is niet meer te achterhalen.
De eerste eeuwen zijn vooral gebaseerd op officiële documenten, die vaak gefragmenteerd zijn en weinig persoonlijke gegevens bevatten. Daarom is de informatie ook relatief zakelijk.

Hoeve *Den Heytrack* al vanaf het jaar 1340

De vroegst bekende vermelding is in een document uit het cijnsboek van 1340 waar *den Heytrak* in de volgende zinsnede voorkomt:
Uit de periode tot 1400 zijn nog meerdere vermeldingen bekend zoals o.a.:

bono supra Meijel dictis Heytrak”

(van het goed boven Meyel geheten)

1340: de prato op Heytrak
(van de weide op Heitrak)
1340: 1340 Cijnsboek Hertog van Brabant
betaald: 1340 t/m 1351
……. voor dezelfde, van een beemd
op Heytrake, 23 penningen
1340: van het goed op Meyel
genaamd Heitraek
1379: hoeve te Heytrake

De Hoeve is in het begin van de 16e eeuw in eigendom van de adellijke familie van den Donck.

Opvallend is dat de naam telkens verschillend geschreven wordt.
Toch is dat niet zo verwonderlijk, omdat in die oude tijd de uitspraak fonetisch op papier gezet werd door een ambtenaar.
Ook is het zo dat *Heytrak* soms voor de hoeve en soms voor het grondgebied gebruikt wordt.
Die verschillende uitspraken vinden we zelfs tegenwoordig nog terug als den Heitrak in het dialect genoemd wordt. Zo worden: *den Heidrik* of *den Heiderik* of *den Heitrak* nog steeds gebruikt.

Hoeve *Den Heytrak*: een grote hoeve in 1630

Dat *den Heydrik* een grote, zo niet de grootste, hoeve (in de huidige gemeente Deurne) was, vinden we terug in de “Maatboecen” (voorloper van het kadaster) van 1630.
Daarin staat dat Den Heydrik 1100 loopensen (ca. 180 bunder) groot is en daarmee overtuigend de grootste hoeve in het “Deurense gebied”.

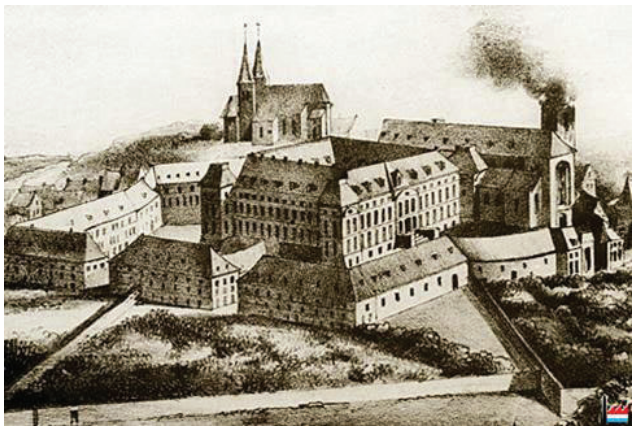

Dat wil echter niet zeggen dat het ook allemaal ontgonnen grond was, het tegendeel is eerder waar, er moest nog heel veel grond ontgonnen worden en dus moest er ook hard gewerkt worden.

Laten we eens even stil staan bij die oude donkere tijd daar in het begin van het tweede millennium. Dan zien we daar in het diepe zuiden, van het latere Hertogdom Brabant, op de grens met Gelre, een onherbergzaam gebied liggen tussen twee moerassen. Opvallend is verder dat daar een verhoogde zandrug ligt die van zuid naar noord loopt en die ontstaan is na de Peelbreuk. (zie daarover het betreffend hoofdstuk)
Aan beide zijden van deze zandrug ligt een donker ondoorwaadbaar moeras waarover allerlei verhalen de ronde doen en waar mensen zich liever niet in begaven.
Over deze zandrug trokken al vele eeuwen lang, handelaren en soldaten voorbij en soms zelfs een bisschop met zijn gevolg.
Bij Deurne en onder Meijel zijn bij opgravingen aanwijzingen gevonden van deze weg uit de Romeinse tijd stamt.

Als men dan vanuit *Den Heytrack* naar het noorden trok dan trof men daar op enkele uren lopen, al heel vroeg in de 6e eeuw een belangrijke plaats aan, het tegenwoordige Bakel.
Dit kan men o.a. lezen in een document uit het jaar 721.
Hierin staat dat Herelaef (een Frankische edelman, die daar woonde) aan Willibrordus een schenking doet en deze acte is opgemaakt: ”….actum bagaloso villa publice…”.
Dat zo ongeveer betekent: “..gedaan in het openbaar in de villa te bagoloso…..”.
Hierbij betekent “bagoloso” letterlijk: ”beboste plaats op een hogere grond….”.
Uit dit woord “bagoloso” is later de naam Bakel ontstaan. Herelaef schonk hierbij een hoeve “met alles wat daarbij hoort” aan Willibrordus.
Ook heeft hij aan Willibrordus een kerk te Bakel geschonken, daarbij moet men wel bedenken dat deze kerk in die tijd zeer waarschijnlijk klein was en uit hout opgetrokken.
Gelijktijdig met die schenking in 721 schenkt hij ook: …” in loco fleodrodum casatum et in durninum casatum…..” in de plaats fleodum en in durninum hoeven met alles wat daarbij behoort” aan Willibrordus.
Deze twee aanduidingen betekenen letterlijk:
fleodrodum: ..”met vlierstruiken begroeide plek” en *durninum*: ..”met doornstruiken begroeide plek”.
Daaruit zijn dan later de namen Vlierden en Deurne ontstaan. Het lijkt misschien vreemd dat een bisschop schenkingen kreeg, maar dat was in die Frankische tijd helemaal niet zo vreemd zoals we hiervoor op blz.32 konden lezen. Het is logisch dat op weg naar Bakel gebruik gemaakt werd van de oude Romeinse weg via Meyel/ Heitrack.
Maar behalve naar Bakel was er natuurlijk ook “verkeer” naar het veel verder gelegen ’s-Hertogenbosch dat ook al heel vroeg belangrijk was.

Hoeve Den Heytrack en de connecties met de Abdij van Echternach

Het is dan ook redelijk aanneembaar dat er over die verhoogde zandrug, daar bij *Den Heytrack* (tussen de twee moerassen), toch regelmatig verkeer was.
Het was wel niet de belangrijkste noord-zuid verbinding, want die lag sinds de Romeinen al verder naar het westen bij de Maas.
Maar het verkeer van bijvoorbeeld : Echternach-Roermond - Bakel - 's-Hertogenbosch

Abdij van Echternach

verkoos toch de weg via Meijel. Die was dan wel slechter maar veel korter.
Hierbij kan men zich ook afvragen of het ontstaan van de hoeve *Den Heytrak* veeleer gezocht moet worden bij de mensen die regelmatig van deze weg gebruik maakten en misschien daar een onderkomen hebben gehad of gezocht.

De oorsprong kan dus velerlei oorzaken hebben. Het blijft gissen, we weten het niet en blijven zonder antwoord op de vraag:
Wie heeft Hoeve *Den Heytrack* laten bouwen?
Wat wij uit veel latere documenten wel weten is, dat de hoeve eeuwenlang adellijke eigenaren had.

In het document uit de Bossche Protocollen, van 1436-1446 lezen we op pag.31:
*Philip Jann van Geldrop verkoopt aan Willem Noyen, z.w. Daniel Noyen van Doernen, de helft van de tiend van Heytrack in Doerne (**Echternachs leen**); Heer Jan van Geldrop, kanunnik van St. Jan te Luik, doet afstand van de helft.*
Hier zien we dat Den Heytrack in die tijd een leengoed van Echternach was.
Uit 1761, een document dat handelt over een testament betreffende de "Heytrackse Hoeve", wordt aangegeven dat bij de ondertekening van dit testament, de "Prelaat der Abdije van Echternach" zijn goedkeuring moest geven.
Dat wil wel zeggen dat de Hoeve *Den Heytrack* op een of andere manier verbonden was met de Abdij van Echternach. De abdij die door Willibrordus is gesticht.

De naam Heitrak

Omdat er in die vroege tijden geen namen van gehuchten officieel werden vastgelegd, ziet men in diverse oude documenten de naam Heitrak op zeer veel verschillende manieren geschreven. De schrijvers van toen deden dat fonetisch en daardoor kon die naam, afhankelijk van de "schrijver" en de uitspraak van de betreffende persoon tot verschillende resultaten leiden zoals: Den Heytrak, Den Heytrack, Den Heidrik of Den Heijtereck.
Dit soort namen hadden meestal betrekking op de aanduiding van een stuk land of gebied
De naam "Heytrack" ontstond zeer waarschijnlijk, als een aanduiding voor een *strook (= track)* langs de hei.
Op deze strook grond langs de heide heeft men die eerste hoeve gebouwd en wat was er logischer dan die hoeve dan ook maar de naam van deze grond te geven.

Kaart uit 1773 waar Den Heidrik voor het eerst genoemd wordt

Enkele gebeurtenissen uit de 15e eeuw

Uit o.a. de Bossche Protocallen
1487:Rutger in den Engel van Ruermund + Ermgart dr. v. Diryck Swenders hebben erflic ghesceyden ende gedeylt allen erfguede hen verstorven van Diryck Sweders en Margareta hun vader en moeder Peter Copparts t.b.v. Jenneken - 1/8 deel van enen goede ende hoeve geheiten die hoeve te cleynen heytrack (Deurne) die Diryck den Weder tobehoren plach…...

De hoeve gaat in dat jaar door vererving voor 1/8 deel over naar een van de kinderen.
Wie de andere delen krijgt weten we niet.

Uit het Rechtelijk archief van 27-1-1518
Hier lezen we :
"……...Joncker Henrick vanden Donck heeft erf verc. Jannen Jan Coelen, woenende nu ten Boemen, een hoeve metten huysinge daar op ende aen staande, metten toebeh., het sij landt, beempt, groesvelt, gelijck die hoeve nu ter tijt aldaer gel. is; gen. den groten Heytrack."
De Hoeve was toen in eigendom/leen van de adellijke familie van den Donck.

1660 De tweede hoeve Den Heytrack

Als in het voorgaande gesproken wordt over *Den Heytrack* of over *Cleynen Heytrack* dan wordt daar altijd mee bedoeld die ene Hoeve die daar ligt. Dit zal zo blijven tot er in 1660 het plan kwam om een tweede hoeve *"Den Heytrack"* te bouwen. Dit gebeurde in de jaren rond 1670 en toen moest men wel een verschil gaan maken in de benaming van de twee hoeven, die beiden op de grond genaamd: *"Den Heytrack"* stonden.
De naam van de eerste hoeve kreeg toen in de volksmond de naam *"den ouden Heytrack"* en de nieuw gebouwde hoeve werd: *"den nieuwen Heytrack".*
Maar ook gebruikte men de naam: *"de Groete Heytrack"* en *"de Kleine Heytrack"*.
Deze namen vindt men, door elkaar gebruikt, in diverse oude documenten terug. In deze documenten moest men een aanduiding voor de ene dan wel voor de andere hoeve maken maar zoals zo vaak voorkomt was men daar niet zo eenduidig in.

Zou hoeve Den Heytrack er in de 14e eeuw zo uit hebben gezien?

Vanaf 17e eeuw meer interessante zaken bekend:

Ouderling schrijft over die oude donkere tijd: "… *Historisch is Brabant door de dichte duisternis, die hier in de vijfde eeuw na C. en de volgenden heerst, volkomen aan ons oog onttrokken …… met de flinke organisatie van het christendom hier te lande onder Willibrordus begint er meer licht in de historie te komen…."*
Dat moge dan wel zo zijn maar pas vanaf het begin van de 17e eeuw komt er daadwerkelijk meer op papier te staan.
Zeker is dat zo voor Hoeve *Den Heytrack,* omdat vanaf die tijd de Hoeve eigendom was van de heer van Nieuwenheim, kamerheer van de keurvorst uit Keulen.Hij heeft er voor gezorgd dat heel veel zaken omtrent de Hoeve bekend werden. Daar kunnen wij nu dankbaar gebruik van maken om wat meer over die tijd te weten te komen. Aan de hand van een selectie van deze bewaard gebleven documenten, wordt hierna inzicht gegeven over wat er zoal op *"Den Heytrack"* gebeurde en hoe zijn bewoners toen geleefd hebben.

Problemen tussen eigenaren van aan elkaar grenzende gronden

Om de problemen beter te begrijpen moet men weten dat men nog in het feodale tijdperk zit. Dat betekent dat "de Heeren" de dienst uitmaakten. De leenheer gaf gebieden in leen aan zijn leenmannen en kreeg in ruil hiervoor trouw, militaire bijstand en belastinginkomsten. Als er dan onenigheid ontstond tussen boeren van verschillende leengebieden dan was dat niet zo makkelijk op te lossen. In de zomer van 1639 culmineerde een langlopend conflict tussen de Heitrakse boeren en de boeren op Astens gebied.

De onenigheid ging over de vraag tot hoever de boeren van Den Heytrack hun vee op Astens grondgebied (andere Leen) mochten laten weiden. *"…….alsoo over lange jaaren geleden, ja van oude tijden aff, altijd twist ende verschil is geweest, tusschen de gemeyne ingesetenen der dorpe van Asten in Peelland ter eenre; en de proprietarissen off eygenaars van seekere hoff off hoeve genaamt den Heytrack, geleegen onder de Heerlijkheyd van Deurne, en de gemeynte van Asten ter andere sijden, ter saake van de limiete ende paalsteeden. Om welk twisten ende verschillen te beslissen, menigmaal minnelijke vergaderingen zijn gehouden, effenwel noyt tot een finaal accoort off aanneeminge van saake konne geraaken, neyttegenstaande diversche onpartijdige Heeren ende persoonen diverse devoiren daaromme hadde gedaan…,"*

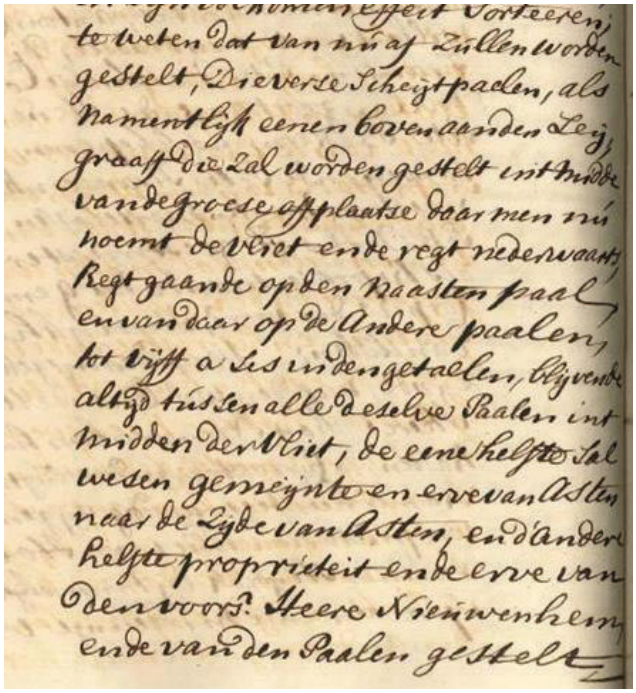
De ruzie liep zo hoog op dat deze zelfs terecht kwam bij het hof van Brussel.
Dat er soms, of zelfs vaak, discussies over eigendomsrechten waren laat zich raden, want kadasters waren er nog niet. Men moest dit soort eigendomsdiscussies dan ook (als het niet anders kon) maar "uitvechten" bij het Hof.

Grenspaal ter afbakening van gebieden

Alleen dat Hof van Brussel was niet “bij de deur” en trein of auto waren nog lang niet uitgevonden. En toch gebeurde het dat men over een geschil over weilanden optrok naar Brussel.

Na het beklag bij het Hof van Brabant te Brussel komen op 14 mei 1640 de hierna genoemde personen bijeen om tot een definitieve oplossing te komen. Dat waren:
de Welgeboore Vrouwe, Agnes Guelmina de Merode, Vrouwe van Asten, en de weledele Heer Johan van Nieuwenheym kamerheer van de keurvorst uit Keulen.

te weten dat van nu af zullen worden
gestelt, Drieverse scheygtpaelen, als
namentlijck eenen boven aanden Leij
graaff die zal worden gestelt int midde
van de groese opplaatse daar men nú
noemt de Vliet ende regt nedenwaarts
Regt gaande op den naasten paal
en van daar op de Andere paalen,
tot cijff a Six indengetaelen, blijvende
altijd tusschen alle deselve Paalen int
midden der Vliet, de eene helfte sal
wesen gemeijnte en erve van Asten
naar de Lijde van Asten, en d'andere
helfte proprieteit ende erve van
den voors: Heere Nieuwenhem
ende van den Paalen gestelt

Zij moesten van het Hof aan deze twisten een einde maken. Overeengekomen werd hierbij, dat onder meer “de Vliet” (een betwist groesland) in twee helften zou worden verdeeld tussen de strijdende partijen en dat ter afscheiding van de beide eigendommen op verschillende plaatsen grenspalen zouden worden geplaatst. Verder werd overeengekomen dat er een gracht gegraven zou worden:
... “een gragt ofte suyle wijt wezende 15 gemeene-voeten (circa 4,5 meter),van behoorlijke diepte, waer van drie vierendeelen sal moeten worden gegraven bij de ingesetenen van Asten”.
Zo zie je dat ook in die tijd tussen de hooghe Heeren en Welgebooren Vrouwen het niet altijd koek en ei was.

Hoe de pachters moesten ploeteren

In een document uit 1660, uit het archief van Deurne, staat te lezen dat de pachters het niet makkelijk hadden als ze eenmaal zo’n hoeve gepacht hadden. Er werden allerlei voorwaarden vastgelegd waaraan de pachters moesten voldoen.

Toch zie je dat de eigenaar soms ook wel meegaand was, alhoewel dat ook ten eigen voordeel van hem zelf kan zijn.

In dit document uit 1660 doet de eigenaar van de Hoeve *den Heytrack* een aanvraag voor het bouwen van een tweede hoeve op den Heytrack, niet ver weg van de eerste.
Hij voorzag dat de pachters het misschien wel eens te zwaar zouden kunnen krijgen, omdat ze nogal wat op moesten brengen aan huur, belasting, tienden etc. Daar kwam nog bij (en dat was misschien nog wel het belangrijkste) dat de pachter eerst de grond zelf moest ontginnen, voordat hij daar gebruik van kon maken. De hoeve werd namelijk op een woest stuk grond gebouwd, waardoor de pachter de eerste jaren zeker geen geld kon verdienen om alle kosten op te brengen.
Om dit toch mogelijk te maken gebeurde het volgende:
De eigenaar schreef een verzoek aan de Drossaard en de Schepenen voor het bouwen van een tweede hoeve op den Heytrack, maar wat zien we daarin nog meer:
“……..vermitz hij (de pachter) tot het cultiveren en bekwaam maken van de onbebouwde landen, een lange tijdt en arbijdt beneffens groote kosten sal vannooden hebben. Soo keert den suppliant sich tot u Ewaerde ootmoedigh versoekende dat u Ewaerde gelieven te verleenen, een vrijdom voor den tijd van vijftien jaren van alle lasten van gemeene middelen en persoonlijke omslaegen van de geene die de nuwe te bauwe huijsinge mogt kome te bewonen……”

Dus niet de eigenaar verlaagt de pacht-kosten, nee hij doet een verzoek aan de overheid om hem te helpen. En wat zien we dan enkele maanden later?

Op 17 sept. 1660 komt er een oekaze van “de Rath der Staeten der Vereenighden Neederlanden” dat men akkoord gaat omdat:
“….dat alomme in de Mijere (de Mijereij) ‘s-Hertogenbosch verschijde ongekultiveerde landen, hijdden, bossen, wildernissen, en daergelijke gronden sijn,daervan somighen in voor, tijden voor de oorlogen met de Koning van Spanien, in culture sijn geweest en door deese oorlogen en bij ongelegen thijden in ongerede geworden en gebleven ……”

De Rath gaat akkoord om gedurende 10 jaar(!) vrijstelling te geven van vele belastingen.
Dat is toch wel een interessant verhaal wat hier achter zit. Je voelt namelijk mee met die arme pachters die dan een tiental jaren heel hard moeten werken om die woeste grond een beetje te cultiveren en dus te verbeteren t.b.v. de eigenaar(!).

Hoe zagen de huurcontracten er uit?

Het huurcontract waarmee de pachter akkoord moest gaan, zag er in die tijd heel anders uit dan een huurcontract in onze tijd.
Een mooi voorbeeld daarvan is het document van 09-12-1643 waarin vastgelegd wordt dat:
‘De Hoeve den Heytrack wordt verhuurd aan: Hendrijck Lambert en Merijken sijne huisvrouwe voor de tijd van vier jaar en daarbij moet aan het volgende voorwaarden worden voldaan:

a) Op Sint Andries (30 November) moet 325 gulden en 50 pond “goede boter” betaald worden aan de eigenaar: Joncker Johan Nievenheim.
b) Aan het Weeshuys ‘s-Hertogenbosch 27 gulden pacht.
c) Aan de Heere van Deurne: Ses gulden grondchijns, en dit: Alles sonder cortinghe. Voorts de helft van de Tienden.
d) Hij moet de hoeve goed onderhouden.
e) Voor onderhoud van deuren en vensters zal de Heerschap (verhuurder) voor het materiaal zorgen.
f) Voor vernieuwingen zal ...”de Heerschap de daguren geven en de pachter de cost”. En of dit nog niet genoeg is, wordt er ook nog aan toegevoegd:
g) Dat hij “elsen en willigenhout” mag planten en dat hij dit hout mag gebruiken voor het onderhoud.
h) Over het eikenhout mag hij niet beschikken voor onderhoud of het moet zijn dat de Heer van Nievenheim hem daartoe opdracht heeft gegeven.
i) Turf steken is toegestaan.

Toch wel aardig van de heer “Nieuwenheym ”.

Verhuur van de twee hoeven

Op 2 december 1681 worden de twee hoeven op den Heytrack genaamd:
"Den Ouden Heytraeck" en
"Den Nieuwen Heytrac",
verhuurd voor de tijd van 24 jaar.
Hieruit zien we dat de tweede hoeve inmiddels klaar is en wij mogen aannemen dat dát de hoeve is waar in de 20e eeuw de familie Groenen lange tijd woonde.

De 2e hoeve zoals die er in de 19e eeuw uitzag

Ook zien we hier dat er voor een zeer lange tijd een overeenkomst werd aangegaan. Hetgeen voor die tijd echter niet ongebruikelijk was omdat, zoals hiervoor aangegeven werd, de huurder nogal wat tijd moest besteden aan het in cultuur brengen van "zijn" Hoeve.
De huurders waren:
Voor *"Den Ouden Heytrack"*:
Peter Hendricx en zijn zoon Lens Peters.
Voor *"Den Nieuwen Heytrack":*
Lambert Janse.

In dit huurcontract staat ook weer een mooie toevoeging van de Heer van Nieuwenheym:
"…..uit de heyde soo veel hem gelieven sal mag aanmaken tot teul en groesland….".

En daarbij te bedenken dat het grootste voordeel voor de eigenaar was omdat de waarde van de hoeve alleen maar toenam.
Ook lezen we dat in het geval van:
"openbaren oorloghen en extraordinair storm en onweder", waarbij de hoeve schade ondervindt en of de vruchten op het land worden beschadigd of vernield worden, de verhuurder hiervoor aan de huurder een schadevergoeding zal betalen.

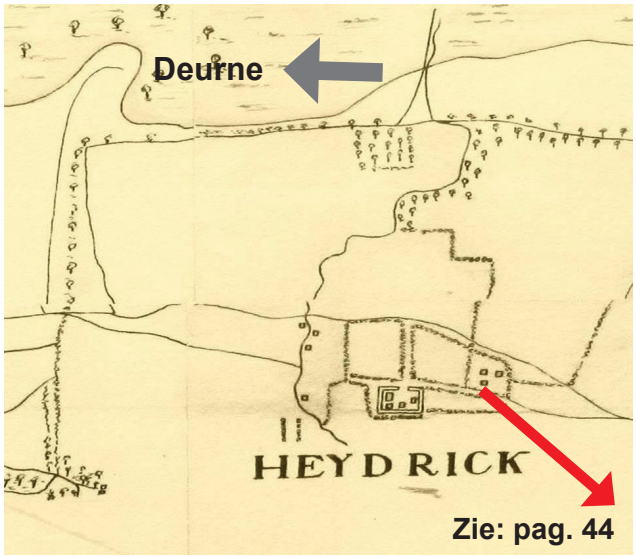
Opgemerkt moet wel worden dat het niet duidelijk omschreven is hoe die oplossing er uit zal zien, maar men mag gevoeglijk aannemen dat de huurder daar zeker geen voordeel van zal hebben.

Beide hoeven worden verkocht

In een akte uit 1683 wordt aangekondigd dat de twee hoeven *Den Heytrack* verkocht gaan worden.
"Op heden en dage den 28e January 1683 soo is den HooghEd. Heer Johan van Nieuwenheym als eigenaar van twee Hoeven genaamt Den Heijtrack die selve twee Hoeven publiequelijck voor alle man aen den meest biedende te vercoopen en dat met alle díe huysingen, hoff, en aengelagh met boom en hout-wasschen, mitsgaders die teulweijen hoylanderijen gehoorende int geheel begrijpende ontrent twelff hondert Loopensaeten maete van Peellant oft soo groot ende clein als die selve alhier onder dese Heerlijckheijt Doirne ter plaetse op Den Heijtrack gelegen sijn en bij Peeter Handric van Bree deene en dan dere bij die Weduwe Lambert Lenssen zaliger. gebruyckt en gebouwd worden ende dat onder nae beschreven poincten, clausulen en conditien".

Op dat moment is de totale oppervlakte ca. 1200 "loopensaeten maeter van Peelland"
(ca. 200 hectare) en zij zijn zoals in deze acte staat, verhuurd aan:
Peeter Handric van Bree en de Weduwe Lambert Lenssen.
Vrij snel daarna en wel op 19 juni 1683, worden de twee Hoeven *den Heytrack* overgedragen aan:
De Hoog Wel Geborene Vrij Vrouwe van Keppel, Douagere van Nieuwenheijm.

Hiervoor betaalt zij 3200 Karolingische guldens maar zij beleent wel beide hoeven.
Een beetje raar maar de reden kennen wij niet.

De oudste tekening uit 1770 met Hoeve Den Heydrick

Wat er dan, nauwelijks een jaar later, met de hoeven is gebeurd, mag toch wel opmerkelijk genoemd worden.
Want wat is het geval?
In een acte uit 1684 is vastgelegd dat
Vrij Vrouwe van Keppel ontvangen heeft de som van: 3200 gulden van: Thomas Poiters Schepen en Coopman tot Aerle en zij verklaart dit bedrag schuldig te zijn aan Thomas Poiters.
Zij behoeft de eerste 4 jaar geen interest te betalen maar wel de jaren daarna en wel:
gedurende 7 achtereenvolgende jaren 200 gulden per jaar. Na 12 jaar moet het geleende bedrag weer terug betaald worden.
Of het daarna goed gaat met de Hoeve *Den Heytrack* of dat het vermogen van de "douagere" niet meer toereikend was is niet bekend, maar wat gebeurt er dan in 1697?

De Hoeven den Heytrack weer verkocht.

Aan het einde van de 12 genoemde jaren, in 1697, gaat Vrouw van Keppel de twee hoeven verkopen.

In een document uit dat jaar staat dat zij vrijwillig zal verkopen voor de meest biedende:
Een perceel land genaamd Den Grooten Heijtrack, bestaande uit twee grote pachthoeven met alles daarbij.

Op 12 augustus 1699 worden dan de twee hoeven verkocht aan:
Johan Rabo Baron van Keppel Heer tot Den Peckedam en Vrouw Eheliefste Cornelia Baronesse van Linden. Zij betalen hiervoor :
"…eene somme van vier duijsent drij hondert Carolische gulden …"

Zo ziet men dat de hoeven enige malen overgaan naar een andere eigenaar, maar toch steeds in adellijke handen blijven.

Wat dat voor de huurders betekend heeft is niet duidelijk, maar waarschijnlijk niet zo veel, omdat zij meestal een huurcontract hadden voor een langere periode en daaraan moesten ook de nieuwe eigenaren zich houden.

Toch zal het voor de huurders niet makkelijk geweest zijn om zich telkens weer aan te passen aan de "goedwilligheid" van een nieuwe eigenaar dat zijn voordelen heeft, maar zeer zeker ook zijn nadelen.

Grachten en een "dijk naar de Moosdijk"

In een document uit 1752 wordt een aanvraag ingediend voor:
"….het graven van een sloot met daarin te leggen bruggen en schooren in de gronden van de twee hoeven en het maken van een dijk van: Den Heydrik naar De Moosdijk."

De naam "dijk" heeft in die tijd een heel andere betekenis dan in onze tijd.
Het meest logische is dat het geen dijk is zoals

Grensgeschilkaart uit Tractaat van Venlo 1746

wij die tegenwoordig kennen, maar veeleer de betekenis van “dijk” zoals in het woord
“Moosdijk”: een baan (weg), over een hoger gelegen stuk grond.
Het moet dus gezien worden als een toestemming om een (betere) weg aan te leggen tussen “Den Heydrik” en “De Moosdijk”.
Dat wil zeggen dat de “normale weg” van Meijel naar Deurne via deze twee hoeven liep.
Dat wil ook zeggen dat de eigenaren/pachters behoefte hadden om makkelijker met elkaar in verbinding te komen.

In het jaar 1738 worden de twee hoeven verkocht aan Johan Vorstenbosch Heere van Aelst.
De huurders zijn dan voor *De Oude Hoeve*: Hendrik Lensen van Bree en voor
De Nieuwe Hoeve: Jan Vervoordeldonk.
In 1749 gaat de huur van *De Nieuwe Hoeve* over naar Jan Verheyen uit Bakel en in het jaar 1752 huurt Arnoldus Slaats uit Asten *De oude Hoeve Den Heytrack.*
Deze nieuwe huurder wordt daarmee een belangrijk persoon voor de hoeven op den Heytrack zoals naar voren komt in de jaren die nu volgen.

De derde hoeve den Heitrak waar de fam. Thij Janssen woonde

1756 De derde Hoeve Den Heytrack

Een document uit 1756 beschrijft de aanbesteding en de condities waaronder de derde hoeve, gelegen bij de twee andere hoeven *Den Heydrik*, gebouwd en aanbesteed moet worden.
In deze condities wordt uitvoerig beschreven hoe die hoeve er uitzag. Het geeft daarom een goed inzicht in de bouw van deze hoeve.
Deze derde hoeve wordt in het jaar 1757 verhuurd aan Gijsbert Willems v.d. Bogert uit Schijndel.
Tot het jaar 1773 blijven de hoeven eigendom van adellijke families. Maar in dat jaar gebeurt er op den Heytrack toch wel iets heel bijzonders.
Een nieuw tijdperk kondigt zich aan.

De drie hoeven Den Heytrack worden aan niet adellijke familie verkocht

Adellijke families werden minder kapitaalkrachtig en verloren aanzien en konden dus niet meer op “hun lauweren rusten”.
Er diende zich langzaam een kentering aan in deze eeuwenoude periode. Ook niet adellijke families gingen geld verdienen en kregen gezag.
Dat was in het “rijke westen” al eerder begonnen maar, ook onze streek ontkwam daar niet meer aan.

In het jaar 1773 worden alle drie de hoeven met grachten en bruggen, verkocht door:
Benedictus Arnoldus de Stokman Heere van Aals, wonende te St. Michielsgestel aan de huurder: Arnoldus Slaats.
Dat deze Arnoldus Slaats zeker geen onbemiddeld man was moge wel blijken uit het verkoopdocument dat in 1773 opgesteld is.
Hierin staat dat hij de drie hoeven koopt met alle percelen grond voor de som van 9650 guldens.

In het document worden de diverse “eigennamen” van de percelen genoemd die bij deze hoeves horen.

Het is interessant om hier even bij stil te staan, omdat deze namen later helemaal niet meer bekend zijn en dat er andere namen voor in de plaats kwamen.

Stuk heide/weide “De Berkt”:	14 lopensen
De Hoeve “Springkcamp”:	7 lopensen
Acker “naast Meyel”	55 lopensen
Acker “Oude Hoeve”	53 lopensen
“Den Spring Camp”	12 lopensen
Het “Groesveld”	31 lopensen
“De Quade Groes De Berkt”	147 lopensen
“Resteert: Heyde gragten etc.”	890 lopensen

Uitgaande van 1ha= 6 lopensen dan hebben de 3 hoeven samen ca. 200 ha.
Deze percelen zijn in de “quohierlijsten” vastgelegd onder nummer: 208.
Voor informatie over “quohierlijsten” zie blz. 65.

Wat weten we van de familie Slaats?

Dat de familie Slaats niet onbedeeld was is wel duidelijk, omdat zij zomaar 3 mooie grote hoeven kopen van een adellijke familie.
Dat betekent dat zij in de tijd daarvoor, of lang daarvoor, al geld verdiend hadden. Uit de geschiedenis van Nederland weten we dat in andere delen van Nederland, zoals in het westen dat al langer zo was met niet-adellijke families, maar nu zien we dat het ook hier gaat gebeuren.

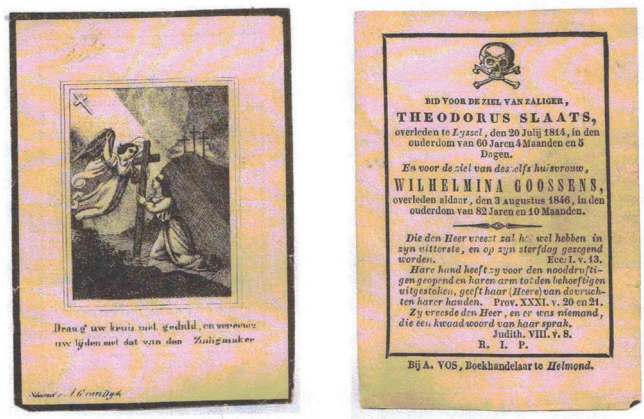
Het volgende verhaal bevestigt dat de fam. Slaats toch wel een bijzondere positie innam .

“Illegale schoolmeester op de Heitrak”

De Liesselse schoolmeester Hendrik Smits deed op 6 februari 1815 zijn beklag bij de schoolopziener dat een zekere Peter Mathijs Weeneker op de Heitrak illegaal lesgaf. Weeneker zou volgens hem niet bevoegd zijn als onderwijzer en bovendien geen toestemming hebben van het gemeentebestuur.
De inspecteur verzocht aan de burgemeester van Deurne om opheldering.

Deze deelde mee dat hij op 11 november 1814 een bezoek aan de Heitrak had gebracht.
De weduwe Slaats had hem meegedeeld dat het voor haar kinderen een uur lopen was naar de school in Liessel en dat die school bovendien in de wintermaanden gesloten was.
Daarom had zij contact gezocht met een persoon die aan haar kinderen les kon geven. Het is bekend dat Weeneker moest ophouden met het lesgeven op den Heitrak en dat mevr. Slaats maar naar een andere oplossing moest zoeken.

In de collectie bidprentjes van de heemkundekring Ouwerling werd het volgende bidprentje gevonden.

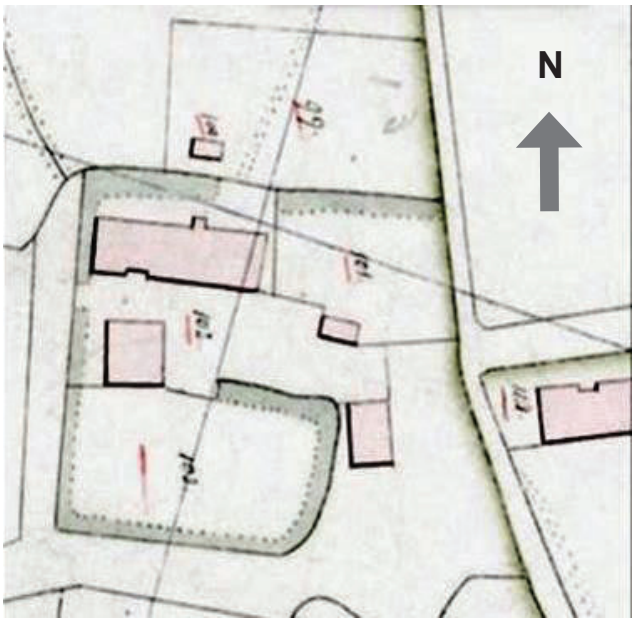

Bidprentje uit 1846

Het is interessant te zien dat de fam. Slaats heel goede contacten had met de fam. Goossens.
De fam. Goossens neemt later de Hoeve over van de fam. Slaats zoals op de volgende bladzijde te lezen staat.’

Hoe zag de Hoeve Den Heytrack er rond het jaar 1800 uit?

De eerste officiële plattegrond uit 1820, zoals die voorkomt in het eerste kadaster dat begin 19e eeuw werd opgesteld, geeft veel detail prijs van de hoeve.

Op de detail kaart rechts uit ca. 1889 staat de Hoeve ook duidelijk getekend en zijn de grachten -in blauw- ook goed te zien.
Hierop is te zien dat Hoeve *Den Heytrack* een grote hoeve is, bestaande uit een hoofdgebouw met daaromheen verschillende bijgebouwen. Ter oriëntatie het volgende:
Rechts is een boerderij te zien die in de 20e eeuw bewoond werd door de familie Steeghs.
De weg van boven naar beneden is een zandweg die naar de 2e Hoeve *Den Heytrack* gaat en dus naar de boerderij, waar later de familie Groenen woonde. Om de hoeve loopt een gracht (het donkergrijze gebied), die vrijwel alles omsluit.
Deze gracht was tot ca.1960 nog gedeeltelijk zichtbaar en in de jaren tot 1950 werd daar in de winter door de kinderen uit de buurt nog het schaatsen geleerd.
Zo zal de hoeve er waarschijnlijk ook nog begin 20e eeuw hebben uitgezien.

Arnoldus Slaats, die in 1773 de drie hoeven kocht, is daarmee de eerste echte inwoner/eigenaar van *Den Heitrak* geworden en daarmee eigenlijk ook de eerste echte Neerkanter, alleen dat wist hij toen nog niet. Daarmee zou dit hoofdstuk dan ook afgesloten kunnen worden.
Hoe het verder verloopt met Heytrack en andere gehuchten gaat u lezen in het hoofdstuk: “Neerkant ontwaakt”

Toch is het interessant om nu even een kleine “brug” te maken naar het einde van de 20e en begin van de 21e eeuw, omdat er dan bewoners op de hoeven komen te wonen wiens namen voor veel inwoners van Neerkant nu nog herkenbaar zijn. Deze bewoners zijn namelijk onze grootouders en onze ouders.

Het volgende werd in 1950 opgetekend door de Emeritus pastoor/deken Goossens van Druten.
“De hoeven bleven in het bezit van de familie Slaats, maar toen zowel Nol als Thijs Slaats in de 19e eeuw stierven, gingen de hoeven over naar J.M. Goossens-Slaats. Zij was de dochter van een zus van Nol en Thijs. Deze dochter was de grootmoeder van genoemde pastoor/deken”

De familie Goossens heeft weer tot het einde van de 19e eeuw op *Den Heytrack* gewoond. Zij verhuren dan deze (de Oude) hoeve in mei 1889 aan: Johannes Henricus Engels uit
Helden, waarna ze in 1900 verpacht wordt aan de familie Smits, de vader van Driek Smits die op pagina 27 genoemd wordt.
Opmerking: Dit is waarover eerder gesproken werd. Driek Smits heeft veel onderzoek gedaan naar de Hoeve Den Heytrack. Van dit onderzoek is veelvuldig gebruik gemaakt voor deze publicatie. De fam. Smits blijft daar wonen tot 1920, waarna de hoeve - in eigendom van Leonard Goossens (gemeenteontvanger te Deurne) - door de familie Janssen uit Stevensweert gekocht wordt.
Omdat Hein Sijben trouwt met de weduwe Lena Janssen, komt de hoeve vanaf 1920 in het bezit van Hein Sijben.

Schilderij van de Hoeve Den Heitrak zoals die er in 1925 uit heeft gezien.
Door: Catharina Driessen

Kinderen Sijben voor
de oude hoeve Den Heitrak

Wat gebeurde er in deze tijden buiten “ons Peel gebied”?

Wat speelde zich in deze periode af buiten ons gebied?

Toen in het begin van de 12e eeuw de eerste bewoners zich op “Den Heytrak” en
“Den Moosdijck” vestigden leefden die (maar ook anderen daar in het zuidoosten van Brabant) nog zonder enige vorm van comfort. Van cultuur was nog in het geheel geen sprake.
Daar moest nog zo’n duizend jaar op gewacht worden. Toch vonden er op dat moment in “Nederland”, maar zeker elders in Europa, reeds spectaculaire ontwikkelingen plaats.
Daar was het leven, zeker in de grote steden, al gestructureerd en de cultuur vierde daar al hoogtij. Een heel ander leven dan dat van onze voorouders.
Om dit duidelijk te maken hier een paar voorbeelden, om de verschillen duidelijk te maken, tussen het leven hier in het zuidoosten van Brabant en dat in de genoemde gebieden.

- Niet zo ver van ons vandaan werd in Den Bosch al vanaf 1220 aan de kathedraal gebouwd.
- In Aken liet Karel de Grote al in het jaar 900 een enorme Dom bouwen.
- In Cluny in Frankrijk werd in het jaar 1200 een Abdij gebouwd die groter was dan de Sint Pieter.
- In Italië vierde cultuur al hoogtij: Michel Angelo, de “alleskunner”, maakte in 1499 al de wereldberoemde Pietà.
- In de 12e eeuw werd er al volop handel gedreven tussen Amsterdam en England.

Gaan we dan 2 eeuwen verder, dan was er bij ons nog steeds niets veranderd, maar in het westen van Nederland, toch niet zo ver van ons vandaan, ging de ontwikkeling al met rasse schreden verder zoals:

- Het “Paleis op de Dam” werd in 1650 als stadhuis gebouwd.
- Op cultureel gebied waren “onze “schilders al beroemd: Rembrandt schilderde zijn Nachtwacht al in 1640.

Wat wij wel hadden, was veel erger: last en armoede door de oorlogen die al “die Heeren” om ons heen voerden.

- Daar zou in 1648 met de Vrede van Munster een einde aan komen!

Het was maar goed dat wij van al die zaken geen notie hadden. Wij waren dag in dag uit bezig om te leven en aan het zorgen voor eten voor onze kinderen.
.

De Nachtwacht door Rembrandt geschilderd in 1640

St. Jan Den Bosch gebouwd van 1220 tot 1530

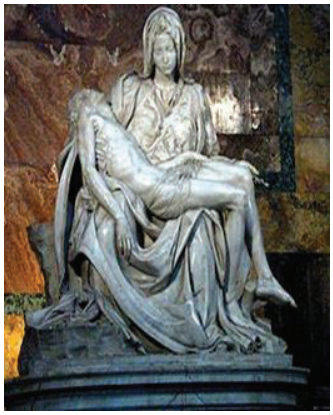
In Aken werd vanaf 900 aan de Dom gewerkt.

De Abdij van Cluny, een kerk in 1200 groter dan de Sint Pieter in Rome.

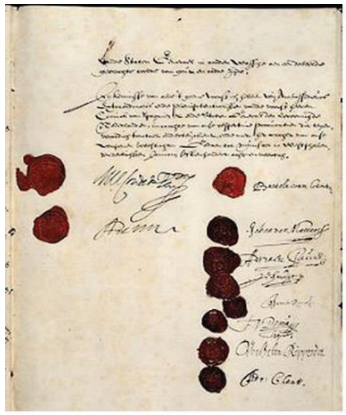

Reeds in de 12e eeuw veel handel naar England.

Pieta van Michelangelo uit 1499

Paleis op de Dam in 1650 gebouwd als stadhuis van Amsterdam.

Vrede van Munster 1648

Hoeve “De Moosdijck”

Op zeer slechte grond gebouwd

Een hoeve zonder toekomst?

Broich
Wechuir
Fransen
Lenders
Keelen
Moosdyck
Moosdyck
In-den-Sc
Pat
Pat
T
T
P
P

Hoeve De Moosdijck

Hard ploeteren en altijd heel veel armoede

De Moosdijck of *Moesdijck* is een naam die gegeven werd aan een stuk grond/gebied en op dat stuk grond kwam een boerderij die daarmee de naam van de grond kreeg.
De "..*dijck*" vanwege de zandbult of verhoging en "*Moos*…" (Oudnederlands voor moeras), omdat het begrensd werd door twee moerassen.
Ouwerling zegt daarover:
"de Moosdijck is gelegen op den zandbult, die de Deurnese- en Astense Peel scheidt. "Liggend opte uyterste palen der heerlyckheijt Deurne, nabij den dorpe van Meyel"
Dat ook deze hoeve al heel vroeg daar gebouwd is, weten we uit het testament van Gevert van Doerne, opgemaakt den 20en januari 1505:
"….met Mr. Jhr. Jan van DOERNE, kanunnik te Luik en heer van Bakel, was hij eigenaar van De Moosdijk …"
Maar ook daarvoor wordt zij al in de Bossche Protocollen genoemd:
"In 1421 Die Moesdijck ten Cleijne Heitrack. Jan vander Papendonck zoon wijlen Luijtgart van der Papendonck…..etc."
Ouwerling meent zelfs dat zij waarschijnlijk al in het bezit van Jans vader is geweest.
Dat betekent dan dat de hoeve al zeker in de dertiende eeuw daar lag, maar hoeveel eerder dat was is niet meer te achterhalen.
Ook de vraag, die we ons stelden bij Hoeve *Den Heydrik*: waarom werd deze hoeve **op deze plaats** gebouwd, kan nog veel minder voor *de Moosdijck* achterhaald worden.
Één zaak is zeker en wel dat ze niet gebouwd werd omdat hier een vruchtbaar stuk grond lag. Nog veel minder, als de toch lager gelegen hoeve *Den Heytrack*, geldt hier dat de hoeve op een uiterst smal stuk verhoogde zandgrond lag. Wat moest men daarmee? Zou het misschien iets te maken hebben met het creëren van een verblijfplaats voor reizigers die een onderkomen zochten? Daarbij moet men wel bedenken dat een hoeve op deze plaats "uitnodigde" om geplunderd te worden, zoals we verderop zullen zien.

In vergelijking met Hoeve *Den Heytrack* , die een half uur gaans naar het noorden ligt, zijn er toch wezenlijke verschillen en wel:
De grond waarop ze gebouwd is, was nog veel slechter, omdat ze hoger op de zandrug lag en ze heeft altijd direct "op de grens" gelegen.
Deze zaken hebben grote invloed gehad op de ontwikkeling van de hoeven, maar ook op het wel en wee van de bewoners.
Daarover gaat dit hoofdstuk.

Wie waren de eerste (bekende) eigenaren en bewoners van de hoeve(n)?

Uit het oudst bekende document is de eerste Hoeve *De Moosdijck* in het bezit geweest van de familie v.d. De Heeren van Doerne. Dat is zo gebleven tot begin van de 18e eeuw.
Maar of dat inderdaad ook de eerste eigenaren waren valt te betwijfelen. In de geschiedenis van de Heeren van Doerne lezen we dat Gevardus, de stamvader van de familie Meier, beambte was te Deurne omstreeks 1200, in dienst was van een

landsheer van de abdij van Echternach. Ook lezen we dat Everardus, de zoon, 'gewoon' horig hoevenaar, namens Echternach, in Deurne was. Pas in de loop van de late Middeleeuwen zijn de Meiers van Echternach overgestapt naar de invloedssfeer van de hertog van Brabant.
Hieruit zien we wel dat de Heeren van Doerne rechtstreeks in verbinding stonden met de Abdij van Echternach en dat de Abdij waarschijnlijk ook in het bezit was van hoeven en landerijen in de huidige gemeente Deurne.
Dat zij de Hoeve in het bezit of als leen kregen van/via de Abdij van Echternach is toch wel aannemelijk.
1505: Testament Gevert van Doerne.
Gevert was telg uit het oude adellijke geslacht van Doerne en het is bekend dat hij zeer rijk was. Met Mr. Jhr. Jan van Doerne, kanunnik te Luik en heer van Bakel, was hij eigenaar van *De Moesdijck.* Tevens wordt aangenomen dat zijn vader ook reeds in het bezit was van de hoeve.
1529: Testament Jan van Doerne (kanunnik). Opgemaakt in het Klooster Binderen.
Vermaakt de Hoeve *De Moesdijck* aan de weduwe Everaert van Doerne.
1611: Joncker Wolphaert Evert van Wyttenhorst Heere van Doerne verkoopt aan Joncker Everarden van Doerne Heere van Lyssell: *"..een Hoeve lants ter stede Den Moesdijck.." voor een gerechtelijk ¼ deel.*
Tevens: "... noch een weyden, Hoeve lants mette huysinge daerop staende…"
Dit alles voor de som van 7700 gulden.
Ca. 1600: Mede door de 80-jarige oorlog hebben de hoeven door plunderende soldaten en dieven en rovers veel te lijden gehad, omdat zij op die plaats gelegen ook uitnodigden. Hertogdom Brabant en Gelre waren zeker niet altijd erg bevriend! De bewoners/pachters vertrokken de een na de ander, en zo bleven de hoeven onbewoond en allengs vervallend achter.
In een request staat te lezen dat:
"...de hoeven tegenwoerdich ledich liggen ende oever lange jaren voegelweij hebben gelegen, tot sijns Remonstarnts ende dese gemeente groote schande"
1636: Percelen onvruchtbare heigrond worden aan Hendrik Jansen van Brey verpacht en daarna:
1643: Alle gronden en huizen worden verpacht aan: Hendrik en Peter van Brey, waarbij overeengekomen wordt dat de huurder: de huizen zal repareren en in goeden staat zal brengen. Deze pacht wordt aangegaan voor 4 jaar voor 125 gulden, waarbij ze wel voor slechts de helft aangeslagen worden voor de "dorpslasten".
Opm. Toch wel weer aardig van de Hooghe Heeren om dat zomaar in het contract op te nemen.
1655: Jhr. Charles van Vladeracken overlijdt en vermaakt de hoeven *De Moosdijck* aan zijn dochter Margareta die in 1693 sterft. Uit de acte die toen is opgemaakt komen we veel meer te weten over de hoeven en wel:

Schilderij van een oude hoeve

Twee "bouwhoeven"	40 lopensen,	40 roeden-
Teulland (bij het huis)	10 l,	1 r
Het Treurland heide	14 l,	7 r
De Lichtenberg	2 l,	6 r
Den Varrenhof	2 l,	47 r
Het Leegveld	1 l,	40 r
Den Huetakker	4 l,	38 r, en verder:

Den Huetberg, Het Flesken, Het Koolveld,
Kamp naast Meyel, Kempken,
Het Land op den Wal, Het Smillen, stuk aan het Vinkenbroek, stuk in de Kieboom, stuk in Veld van Os, stuk in de Blek.
Samen: 190 l, 290 r.
Totaal grond hoeven: ca. 270 lpsn of ca. 45 ha.

Het was dus een redelijk grote hoeve, maar in vergelijking met de Hoeve *Den Heytrack,* die ca. 180 ha groot was, toch veel kleiner.
Deze goederen waren belast met veel cijnsen (belastingen) die naast de pacht opgebracht moesten worden door de pachter.
In het jaar 1647 werden ze verhuurd voor 170 gulden. Men moet dan wel bedenken dat de zuivere (echte) waarde van de hoeve niet hoger was dan 350 gulden.
Dat betekent een huur van 50% van de waarde per jaar!

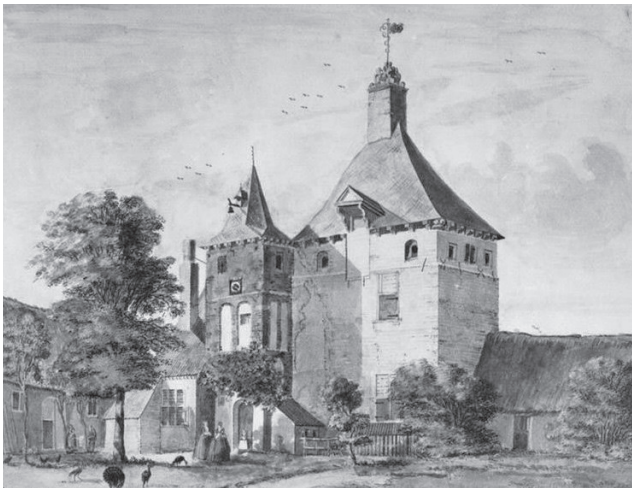
Niet meer in adellijk bezit

1711: Verkoop uit boedel Vrouwe van Fladracken: de Hoeven *De Moosdijck* aan Marten Hendriks wonende op een van de Hoeven.
Opm .: Margaretha van Fladeracken was getrouwd met Everard van Doerne.
Dat betekent dat de Hoeven, na vele eeuwen in het bezit te zijn geweest van de Heeren/Vrouwen van Doerne en hun opvolgers, overgaan in handen van niet-adellijke families.
Dat zien we ook bij de Hoeven *Den Heytrack*, maar daar gebeurt dit pas in 1773.
Waarschijnlijk gebeurt dat met de Hoeven *De Moosdijck* veel eerder omdat de Heeren/Vrouwen van Doerne geen interesse meer hadden in deze hoeve die voor hen geen echte toegevoegde waarde (geld) meer had.

1711: Maarten Hendriks verkoopt een huis en hof, groot 5 lopensen, aan Peter Claassen.

Twee Hoeven De Moosdijck

1725: Aanvraag voor het bouwen van een tweede huis op de tweede Hoeve *Moosdijck*.
In deze acte lezen wij:
"…...dat bij de tweede Hoeve de Moosdijk geerne nog een huijs soude setten, en dus daarvan maken twee Hoeven, al-zoo deselve anders niet konnen gebruijken off cultiveeren, het welke ook voordeeliger voor de Armen alhier sal zijn; dat de voors. twee Hoeven sijn bestaande in slegte, magere, sandige, sterile ackerlanden en weijriig off bijna geen groeslanden om genoeg rundvee

Klein Kasteel. *Oorspronkelijk residentie van de heren van Doerne*

te konnen houden tot culture van de ackerlanden…"
Zij verzoeken hiermede ook de lasten (cijnsen etc.), die nu meer dan 123 gulden hoog zijn te verlagen omdat:
"…...wij derhalven genecessiteert soude sijn geweest van die Hoeven te abandonneeren en verlaten , …... waarover de supplten in den jaare 1725 hebben geadreasseert gehad bij requeste aan U.E. Agtb. met verzoek te reduceeren …"
Hierop is na ca. 25 jaar nog steeds geen antwoord gekomen!
Uit deze akte kan men zien hoe moeilijk de pachters/boeren het in die tijd op De Moosdijck hadden.

Waarom een Hoeve?

Het verschil is dat een huis dezelfde betekenis heeft als tegenwoordig maar een "Hoeve" betekent hier niet alleen een huis maar ook de grootte van de percelen grond waarop die staat.
De betekenis van een "Hoeve" in de Middeleeuwen: zie blz. 31.

1731: *Rekest van de weduwe Marten Hendrikx en Jan Lambers hoevenaar op de Moosdijk, als ook Willem van Kalis, Jan Peter Claessen, Jan Hansen, Jan Marcelis, Hendrik Leenders, Anthoni Martens, Frans Martens, de weduwe Dasniel Goeris, Tunis*

Lambers en Hendrik Claessen, allen wonende op het gehucht Moosdijk onder Liessel, verzoeken om remissie op hun verpondingen (grondbelasting).
Zij kunnen al die cijnsen e.d. niet meer betalen.
Ook is het interessant te zien wie op dat moment de bewoners zijn.
En dat waren er nogal wat in een klein huis met weinig ruimten (kamers).

Meerdere families onder een dak

Uit voorgaande zien we dat er meerdere families eigenaren/bewoners zijn van één huis/hoeve:
1e Hoeve: Antoni, Goort en Jan v.d. Moosdijk en Maarten v.d. Moosdijk.
2e Hoeve: PeterJan Lambers, Hendrik, Willemijna, Catalijn, Marie en Goort v.d. Cauwenberg en Jan Lambert Lensen.
De laatsten zijn door het overlijden van Jan Lambert Lensen, hun vader, eigenaar geworden van de tweede Hoeve *de Moosdijk*.
Meerdere families dus onder één dak, dat was vrij normaal in die tijd en dat bleef zo tot het begin van de 20 eeuw.
Bij onze generatie kunnen wij ons dat moeilijk voorstellen, maar zelfs in de generatie van onze ouders werd dit nog als niet abnormaal gevonden.
Omdat gezinnen vaak uit veel kinderen bestonden en omdat daar geen ander werk voor was dan het boerenwerk, gingen de kinderen uit werken op een andere boerderij en probeerden daar ook inwoning te krijgen. De oudste of misschien twee bleven thuis om daar vader te helpen. Maar wat te doen als een zoon trouwde?
Dan trouwde die bij zijn vrouw of bij zijn ouders in en ging daar een gezin stichten.
Toch kon dat niet zo doorgaan. Daarom werd dan soms de boerderij gesplitst en bouwde men een nieuw huis(je) erbij.
Men kan zich voorstellen dat deze grote of multigezinnen vaak toch wel tot problemen geleid zullen hebben. Maar ja wat moest men anders?

1ste Kadasterkaart uit ca 1820
Goed te zien is dat er nu twee Hoeven zijn met elk meerdere huizen

Wat gebeurde er in **1753?**
Uit een verzoek aan de drossaard van dat jaar kunnen we het volgende te weten komen:
Antoni, Goort en Jan, kinderen en kleinkinderen van Marten v.d.Moosdijk, zijn eigenaar van de 1e hoeve.
Peter Jan Lambers, Hendrik, Wilemijna, Catalijn, Marie en Goort v.d. Cauwenberg, kinderen en kleinkinderen van Jan Lambert Lenssen, zijn eigenaar v.d. 2e hoeve. Er staan 3 huizen op.

Een hoeve die nooit een toekomst kreeg

Uit voorgaande documenten zagen wij dat de grond waarop deze hoeven stonden zo slecht was, dat alleen met heel hard ploeteren toch nog iets van de akkers gehaald kon worden. Misschien zelfs zo weinig dat men daaraan nauwelijks genoeg had om het eigen gezin te onderhouden.
Dan moest van deze schamele opbrengst ook nog eens aan de Heeren of aan anderen, afgedragen (de tienden) worden. Dat kwam dan bovenop de pacht en cijnsen e.d. waaraan zij al een aanzienlijk bedrag kwijt waren.
Aan een normaal leven kwamen deze arme pachters dan ook nauwelijks toe.
Maar ja, daar hadden de Heeren blijkbaar geen boodschap aan en je vraagt je dan ook af: waarom deden deze mensen dat dan toch?
Zij vroegen met enige regelmaat aan de Heeren toch “medelijden” met hen te hebben en de belastingen, de tienden, de pacht te verlagen of zelfs helemaal uit te stellen. Dan zien we ook dat men na meer dan 20 jaar wachten niet eens een antwoord kreeg.
Het was pure armoede en dat bleef het ook.
Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Hoeve op een bepaald moment verlaten wordt. Er is geen nieuwe pachter en de Heeren laten het dan maar liggen waardoor de grond ook niet meer bewerkt wordt en het geheel geen enkele waarde meer heeft!

Dat was op de Hoeve *Den Heytrack* toch anders. Natuurlijk was die veel groter, maar ze had ook andere eigenaren, misschien dat dat er toe deed.

Het leek wel of alle ellende nog niet genoeg was, want er kwam nog meer onheil op hen af.

Bendes en oorlogen teisteren onze streek

Gedurende vele eeuwen werd het zuidoosten – maar ook andere delen – van Brabant continu geteisterd door bendes die daar binnenvielen vanuit het zuiden en misschien nog erger waren de vele oorlogen.

Ouwerling schrijft hierover:
“….Wat de Hoeven van de Moosdijck gedurende de oorlogen van plunderende soldaten, roovers, dieven en ander gespuis te lijden hebben gehad, waartoe hun ligging ook zeer veel bijdroeg, is met geen pen te beschrijven. De bewoners vertrokken allengs …….Als een waardeloos goed lagen de erven daar vogelvrij en de huizen vervielen……”
Beginnend met de Gelrese troepen die vochten tegen de Hertogen van Brabant en later de Spaanse troepen.

Om een indruk te krijgen van wat zich hier afspeelde, een klein stukje geschiedenis om een beeld te geven waar bewoners van De *Moosdijck* en *Den Heytrack* mee te maken hadden.

In het voorjaar van 1512 stroopten de Gelderse troepen vanuit Roermond en Venlo de Meierij af. Ze brandden huizen in Deurne, Asten, Geffen en Nuland af. …….
Een leger van tweeduizend mannen stak de Maas over en plunderde Driel en Rossum.
De Geldersen namen honderden soldaten van dit leger gevangen en doodden velen.
Korte tijd later vielen de Gelderse troepen de Meierij weer binnen en in september 1512 werd een aantal plaatsen geplunderd.
In rustige en vredige tijden was de baan naar Meijel een weldaad voor de bewoners; in meer

woelige perioden vormden door deze doorgang binnen-rukkende vreemde legereenheden of rovende vagebonden een ware plaag voor de hoevenaars van de Moosdijk en ook voor die van de wat verderop gelegen Heitrak.

Wat gebeurde er in december 1648?
In december 1649, viel 's avonds, een afdeling van het leger van de Hertog van Lotharingen, op de Moosdijk binnen. Ze plunderden de huizen en schuren, mishandelden de bewoners en sloten hen op in kelders en kamers.
Kleding en etenswaren werden gevorderd en bovendien werden 8 paarden, 38 stuks rundvee en 48 schapen opgeëist en meegevoerd.

Niet lang daarna, in april 1651, werd de Moosdijk opnieuw verrast door de komst van Lotharingse troepen, ditmaal komende uit het Land van Ravenstein.

Volgens een door de schepenbank van Deurne opgemaakte akte zijn de pachters …
….."door affpersinge van geld ende andere overlasten, 500 getormenteert (gekweld), dat sij qualjck (amper) levensmiddelen behouden hebben ende totalijck zijn gerutneert".

Ook tijdens de zogenaamde Bisschopsoorlog bleven de Moosdijk en de Heitrak niet voor plunderende troepen gespaard. 10 November 1665 vielen *"22 peertruyters, daeronder vier te voet, haer uyt-geeffvende in dienst te sijn van den Bisschop van Munster"* de Moosdijk binnen.

Vier inwoners, Willem Dirckx (75 jaar), Lammert Lenssen (50), Willem Marcelis (70) en Hendrick Goorts (30), werden gesommeerd om met vier stuks eigen gespan, beladen met bij hen gevorderde kisten, kasten en kleding, met de groep mee te gaan. De gedwongen tocht ging via Meijel, Helden en Kessel naar het aan de andere zijde van de Maas gelegen Belfeld. Daar aangekomen werden in een herberg de geroofde goederen verkocht, waarna de voerlui werden vrijgelaten. *"Materieel armer en een ervaring rijker konden zij huiswaarts keren" (Ouw.701).*

Dit heeft eeuwenlang geduurd en het zal op de bewoners van *De Moosdijck* en *Den Heytrack*, die men als eerste in het "Brabantse" tegenkwam, grote invloed gehad hebben.

En dan ook nog…..."dat andere tuig" op bezoek

Maar of dit alles niet genoeg was kwamen tussendoor ook nog eens allerlei bendes vanuit het zuiden voor kortere of langere tijd hier binnenvallen.
De volgende voorbeelden geven een idee met wat voor plunderingen men op *de Moosdijck*, en in mindere mate, op *Den Heytrack* gedurende vele eeuwen te maken had.

In 1736 beklaagden zich:
Antoni Geert en Goort Martens en Jan Ceelen over het volgende:
"…...dat int begin van dese somer aan het huys van den Laatsten deponent was gekomen seeker bedelares met haar dogter, dewelke seer klaagde en kermde, dat sij van eenige bedelaars tot Meyel bij het Heylige Huyske geslagen was, dat dienselven avond, aan haar deponenten Huysen waren gekomen een heele bende Landlopers of soo genaamde Bedelaars, wel ten getalle van negen of tien manspersonen, in welke voornoemde bende, onder anderen bevonden Jan Gommers die onlangs tot Asten gevangen heeft gezeten, met Joseph van Trier, alias van Maastricht, maar dat sij de verdere manspersonen met namen niet en kennen, dat sijde voorschreven personen eeten, en drinken moesten

geven, en die niet al te wel te vrede waaren, dat se niet meer en-kreegen, endat sij des anderen daags te samen metten heelen hoop sijn gegaan na de Hoeve den Heydrik, sonder dat sij Comparanten weeten waar sij verder gebleeven".
Dit soort "bezoeken" kwam op *De Moosdijck* en *Den Heytrack* regelmatig voor en daarbij werd ook vaak onderdak aangeboden aan dit soort "bezoekers".
Wat moest men anders, men had geen keus. Op deze manier lieten ze "huis en haard" tenminste met rust.

En dan brandde de hoeve ook nog af

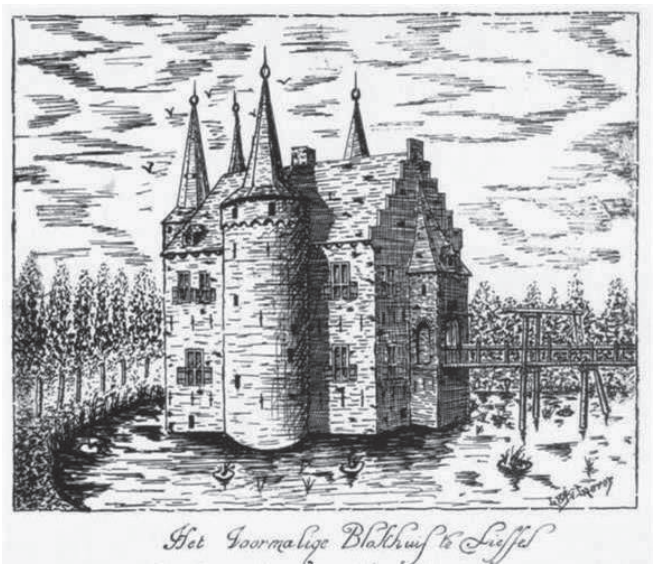
De huizen waren in die tijd wel een beetje anders gebouwd dan nu in de 21e eeuw.
Veel hout en leem en daken van stro, daarbij had men veelal ook nog open vuren. Dat betekende dat een brand snel kon ontstaan en blussen was bijna onmogelijk. Het volgende document geeft ons meer informatie:
In 1759 en vroeger waren de hoeven eigendom van Hendrik van Tricht en Goort van de Moosdijk, die ze ook bewoonden. Den 24en December van genoemd jaar brandden de beide huizingen af. Meubelen, kleederen, rogge, boekweit, hooi en stroo gingen in de vlammen op; daarbij verbrandden nog een paard en eenige runderbeesten. Goort van de Moosdijk verloor nog 43 schapen. De menschen waren om zoo te zeggen geruïneerd. In hun request aan den Raad van State zeggen zij dan ook, "dat zij tot de uiterste armoede zijn geraakt en buiten staat zouden geweest zijn hun huizen op te bouwen en hun landerijen onder culture te houden, indien zij niet door de milddadigheid van enkele mededoogende menschen waren gesteund". De Hoogmogenden beschikten gunstig op het request; zij verleenden vrijstelling van 's lands en dorpslasten voor den tijd van zes jaren. Die termijn werd gedurig verlengd.
Dat de "hoogmogenden" zulke gunstige beschikkingen namen, was grotendeels toe te schrijven aan de vrees die er bestond, dat men de landerijen ongecultiveerd zou laten liggen.

Het Blokhuis te Liessel

Bescherming tegen invallen uit het Zuiden.

Vanuit de Heeren van Doerne gezien, vormden de grote Peelmoerassen een grens waar men nauwelijks doorheen kon. De vrij brede zandrug tussen de twee grote Peelmoerassen vormde toch wel een zwakte, waartegen men zich moest bewapenen.
Om Brabant te beschermen tegen invallen van de Gelderse troepen, die zoals we zagen veel verwoestingen aanrichtten, en om de Meierij tegen de invallen van vijandige Gelderse benden langs die weg door de Peel te beschermen, bouwde in de jaren na 1516, Everard van Doerne (Heer van Deurne) te Liessel een "sterkte" genaamd "het Blokhuis". Hij deed dat met geld, dat hem daartoe door de hertog van Brabant (Karel V) werd verstrekt.
Hoe dit Blokhuis eruit zag, weten we niet. In 1634 wordt het gebouw omschreven als:
"…...het huijs te Liessel metten nederhoff met sijne wallen, watergrachten ende optreckende twee bruggen, mette warande daer voor ende elders gelegen, met noch de plantagie voor het voors. huys staende….."
Of het daadwerkelijk ook voor *De Moosdijck* en *Den Heytrack* bescherming heeft gegeven is twijfelachtig. Het zal veeleer gezien zijn als een vooruitgeschoven verdediging voor de Heerlijkheid Deurne.

In het jaar 1678 werd Liessel tot een grondheerlijkheid gemaakt en Rogier van Leefdael, de heer van Deurne, als grondheer van Liessel aangewezen. De felste acties uit Liessel waren toen al verzand en het Blokhuis verviel. Een militair doel diende het toen al lang niet meer.

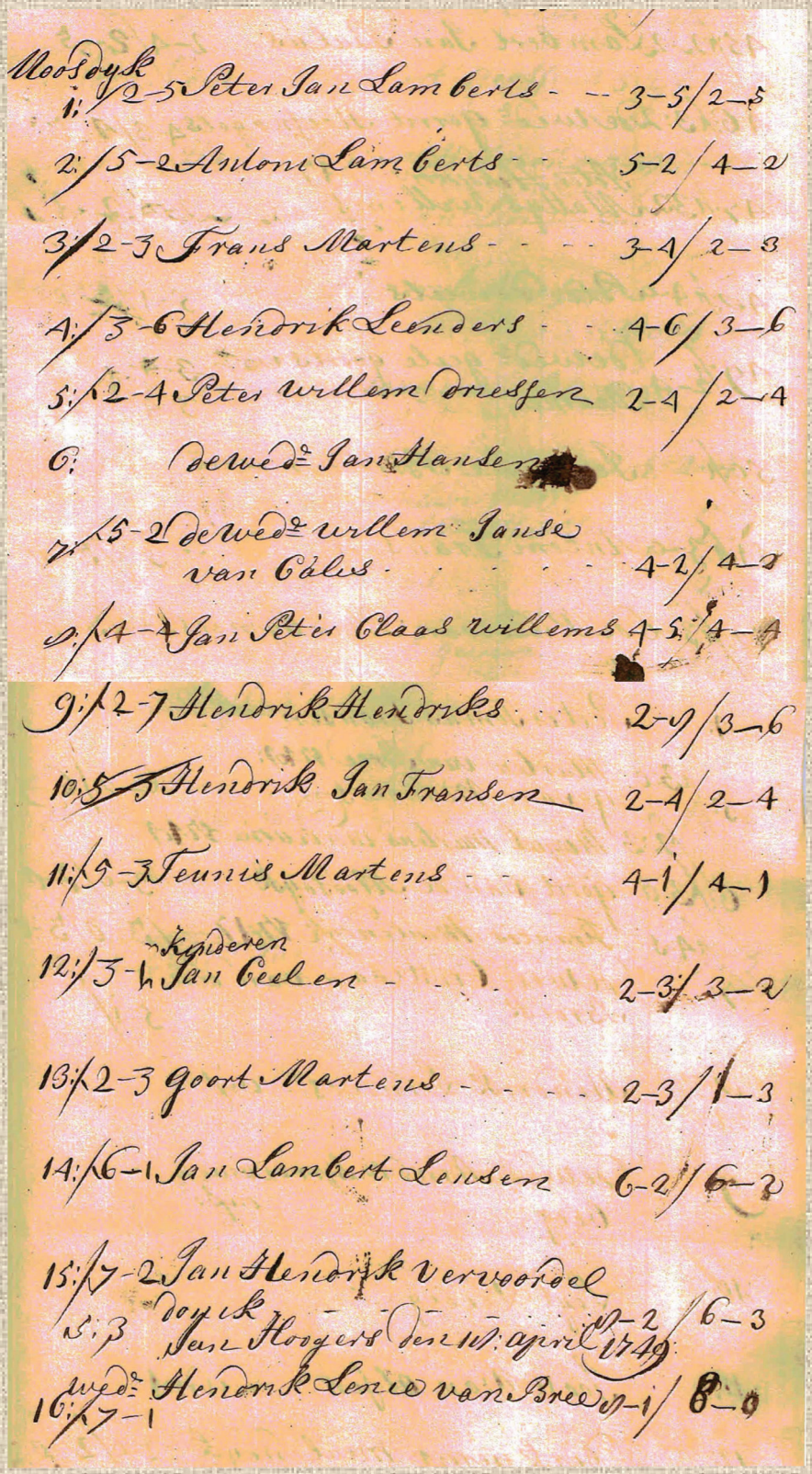

Tot slot

De Moosdijck en hun inwoners hebben vele eeuwen een zwaar leven gehad.
Toch wel anders dan ”die van Den Heytrack”, die maar “een half uur gaans” naar het noorden woonden.
Hoe zou de verhouding geweest zijn tussen deze twee bewonersgroepen? Hoe hebben zij daar eeuwen naast elkaar geleefd?
Ook dat zal ons niet meer duidelijk gemaakt worden, maar dat het mensen waren met twee totaal verschillende opvattingen moge wel duidelijk zijn.

Dat komt ook naar voren in het hoofdstuk:
“Neerkant ontwaakt” als men “op de Neerkant” een kerk wil hebben. Alhoewel de inwoners van *Den Heytrack* in de minderheid waren t.o.v. die van *De Moosdijck*, *Schelm* en omgeving, vonden “die van Den Heytrack” dat de kerk zeker bij hen moest komen. Dat de *Moosdijck* dit alles toch telkens weer te boven kwam, geeft toch wel een indruk van het doorzettingsvermogen van de toekomstige Neerkanters. De Hoeven met hun grote oppervlakte op *Den Heytrack* hebben toch ook weer zijn nadelen gehad. Er kwamen weinig huizen bij, terwijl op *De Moosdijck* en omgeving steeds meer huizen, weliswaar kleinere, gebouwd werden. Zo zag men langzaam daar een grotere gemeenschap ontstaan en zo ontstond daar ook het dorp Neerkant.

“De Neerkant” ontwaakt

Wat gaat de toekomst brengen?

Moosdyk
1: 2-5 Peter Jan Lamberts - - - 3-5 / 2-5
2: 5-2 Anton Lamberts - - - 5-2 / 4-2
3: 2-3 Frans Martens - - - - 3-4 / 2-3
4: 3-6 Hendrik Leenders - - 4-6 / 3-6
5: 2-4 Peter willem Driessen 2-4 / 2-4
6: Dewed^e Jan Hansen
7: 5-2 Dewed^e willem Janse van Cäles - - - - - 4-2 / 4-2
8: 4-2 Jan Peter Claas willems 4-5 / 4-4
9: 2-7 Hendrik Hendriks - - 2-9 / 3-6
10: 5-5 Hendrik Jan Fransen - 2-4 / 2-4
11: 3-3 Teunis Martens - - - 4-1 / 4-1
12: 3-4 Kinderen Jan Ceelen - - - 2-3 / 3-2
13: 2-3 Goort Martens - - - - 2-3 / 1-3
14: 6-1 Jan Lambert Leusen 6-2 / 6-2
15: 7-2 Jan Hendrik Vervoordel
8: 3 Doyk Jans Hoogers den 10: april 1749 - 2 / 6-3
16: 7-1 Wed^e Hendrik Lenie van Bree 9-1 / 8-0

Kohierlijst uit 1736

De ontwikkelingen in de 18e eeuw

Inleiding

Voordat *"De Neerkant"* werkelijk op de kaart komt, moet er nog heel wat gebeuren.
In de vorige hoofdstukken over *Den Heytrack* en *De Moosdijck* hebben we een tijdsbestek van ruim 400 jaar overbrugd en hebben we gezien dat de twee Hoeven niet meer bestonden uit één enkel huis op de grond van de Hoeve. Beide Hoeven werden langzaamaan gesplitst en zo kwamen er op beiden grondstukken 3 huizen te staan. Dat betekende echter niet dat het hierbij bleef. Nee, er werd steeds meer grond ontgonnen en zo kwamen er ook meer huizen en dus inwoners naar deze gehuchten die de naam kregen van de twee Hoeven: ***Heytrack*** en ***Moosdijck.*** Daarmee was een begin gemaakt "op weg naar Neerkant" daar in het zuidoosten van het hertogdom Brabant, tegen de grens aan van het hertogdom Gelre. Zoals we zullen zien, het zal een lange weg zijn.

Er komen steeds meer huizen en inwoners

De Republiek der zeven provinciën, waartoe ook de Heerlijkheid Doerne behoorde, begon in het jaar 1736 in te zien dat het toch wel interessant was om op al de huizen in Nederland, en dus ook op *Den Heytrack* en *De Moosdijck*, belasting te heffen.

Republiek der 7 provinciën

"Lijste of Quohier van alle huizingen"

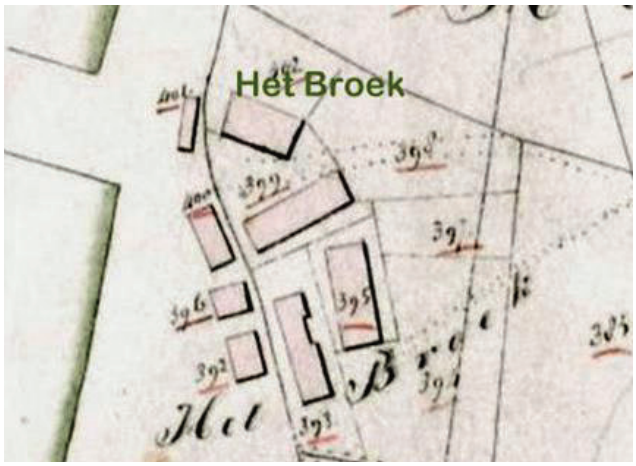
Daartoe moesten de gemeentebesturen lijsten opmaken waarmee het z.g. "hoofdgeld" werd vastgesteld. Dit is een soort onroerendgoedbelasting. Deze lijsten moesten elke 5 jaar worden vastgesteld tot in 1798 toen er een einde kwam aan de Republiek.
Het mooie is dat deze lijsten nog steeds bewaard gebleven zijn in het Historisch Archief en daarmee weten we precies hoeveel huizen er in 1736 stonden, wie de bewoners waren, en hoeveel kinderen zij hadden.
Wat staat er op de lijst waarvan hiernaast het origineel is afgebeeld?
Allereerst is te zien dat de ambtenaren in Deurne niet zo goed wisten wat daar ver weg in de gemeente gebeurde. Men had toch tenminste moeten weten dat dáár twee gehuchten waren. Ja men veegde alle inwoners maar onder een naam: *Moosdijk*.
Onderstaande huizen en bewoners staan in dit Kohier:

	Naam	< 16jr	>16jr
1	Peter Jan Lamberts	2	5
2	Kind. Antoni Lamberts	5	2
3	Frans Martens	2	3
4	Hendrik Leenders	3	6
5	Peter Willem Driessen	2	4
6	Weduwnaar Jan Hansen	2	4
7	Weduwnaar Willem Janse van Calis	5	2
8	Jan Peter Willems	4	2
9	Hendrik Hendriks	2	7
10	Hendrik Jan Fransen	5	3
11	Teunis Martens	5	3
12	Kinderen Jan Ceelen	3	1
13	Goort Martens	2	3
14	Jan Lambert Lensen	6	1
15	Jan Hendrik Vervoordeldonck	7	2
16	Weduwe Hendrik Lense van Bree	2	4

Den Heitrak
Kadaster 1820
Het Broek
De Moosdijk
De schelm
Kadasterkaarten
Begin 19e eeuw

Wat zien we verder nog?

Dat de namen nog steeds fonetisch opgeschreven worden en dus (lang) niet altijd gelijk zijn. Dat het moeilijk is om precies te weten in welk huis ze woonden, want de geregistreerde huis ontbraken nog.
Dat moet dan gehaald worden uit andere documenten.
Dat veel namen niet meer terug te vinden zijn in latere en meer officiële lijsten. Toch is het volgende interessant:
Weduwe Hendrik Lense van Bree is de vrouw van
Hendrik Lensen van Bree die in 1738 de “Oude Hoeve” huurt en Jan Vervoordeldonk huurt dan de “Nieuwe hoeve“.
Peter Jan Lamberts is de eerste bewoner van de tweede hoeve *De Moosdijck*, zie blz. 70.
Ook moet men zich afvragen of deze lijst wel helemaal compleet is, maar daar gaan we maar niet van uit.
Wat verder interessant is, is dat er in de decennia die nu volgen nog meer zaken gebeuren die onze aandacht trekken.
De toename van huizen vindt voornamelijk plaats in de omgeving van *De Moosdijck* en niet op *Den Heytrack.*
Misschien vreemd, maar dat is wel te begrijpen. De drie Hoeven van *Den Heytrack* met hun ca. 200 ha grond was tot 1773 eigendom van de Heer Van Aalst. Deze had geen zin of haast om die verder op te delen. Dat was anders met de streek om *de Moosdijck*, de grond daar was zeer slecht, was beperkt ontgonnen en daar moest nóg harder gewerkt worden om die verder in cultuur te brengen. Dáár was wel behoefte aan huurders voor nieuwe grond en die kwamen er dan ook naar toe. Er werden huizen gebouwd en men gaf namen aan de plaats waar die stonden. Wat is eenvoudiger dan de naam van de grond te gebruiken die men al kende en zo werden de namen van stukken grond de namen van de eerste gehuchten: *De Heitrak*, *De Moosdijk*, *De Schelm* en *Het Broek*.

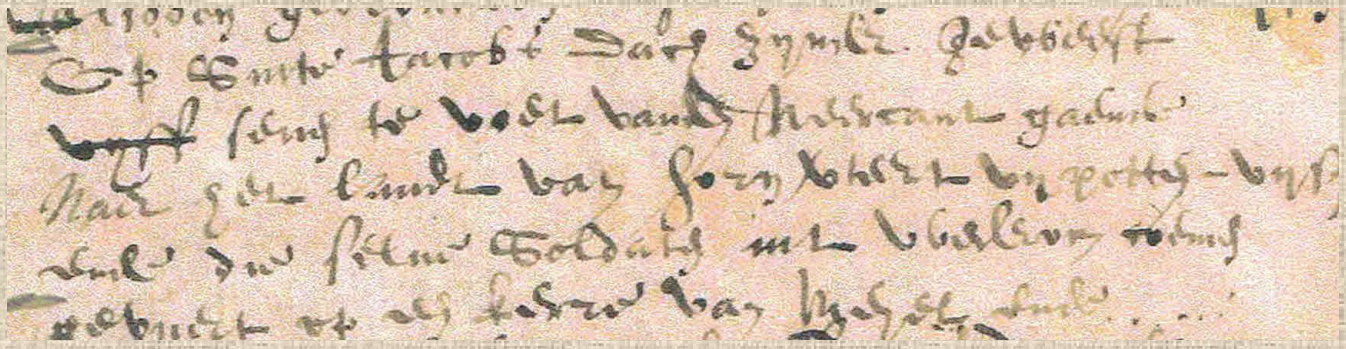

De eerste kadasterkaart uit 1820

Op de eerste kadasterkaarten uit 1820 vindt men deze namen van de 4 gehuchten.
Op de kaart hiernaast zijn de detail kadasterkaarten ingevoegd op een nog veel oudere kaart.
In de periode tussen 1736 (kohierlijsten) en 1820 (kadasterkaart) hebben er nogal wat veranderingen plaats gevonden.
Dat kunnen we hierna zien in een lijst van de gemeente met de huizen en inwoners in 1830.

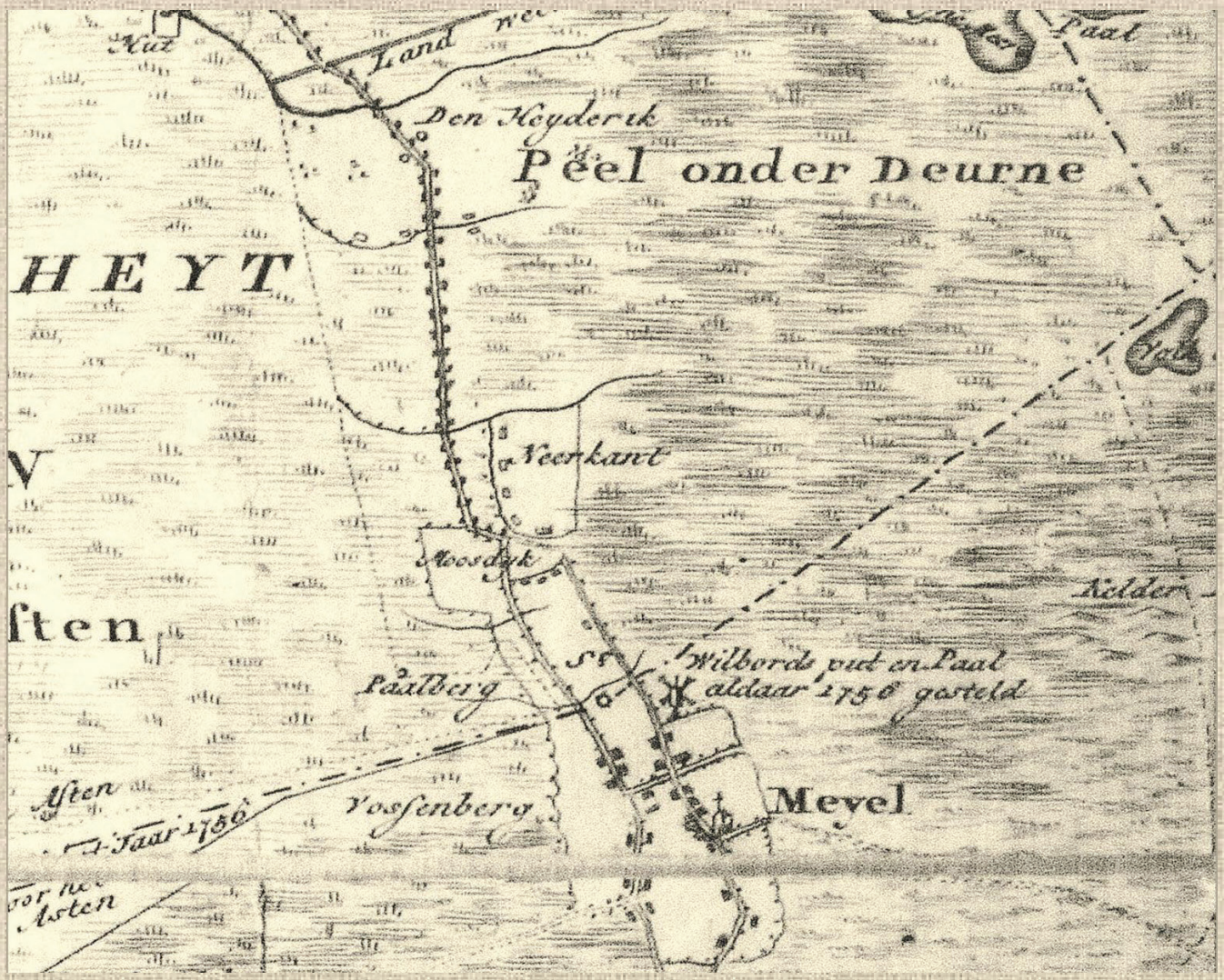
En *“Neerkant”* dan?

Tot eind 1800 wordt de naam *“Neerkant”* wel gebruikt als aanduiding van een stuk grond dat ten oosten lag van het hoger gelegen Moosdijck. Er stonden nog geen huizen en er was ook nog geen weg, maar de lager gelegen gronden moesten wel een naam hebben.
Wat was er dan logischer om die grond aan te geven als: “ lager gelegen grond “ of kortweg: *Nederkant* of *Neerkant.*

Door de toename van de huizen, voornamelijk buiten den Heitrak, gaan deze gehuchten steeds verder in elkaar op. In de loop van de 19e eeuw komt de naam Neerkant als aanduiding voor alle gehuchten, minus Den Heitrak, steeds meer in zwang. Dat valt verderop ook te zien bij de ontwikkelingen om de kerk en school.

De eerste keer dat het woord Neercant gebruikt wordt 1622

De eerste keer dat Neerkant op een kaart voorkomt 1780

De allereerste vermelding van *"Neercant"*

Op de bladzijde hiernaast staat een kopie van een originele (onbetaalde) rekening uit 1622. Hier staat te lezen:
"Op Sinte Jacobs dach zijner geweest sevente voet vanden Neercant gaende naer het landt van Horn, verteert 7 potten 7 st".

Het gaat om zeven voetsoldaten die op 25 juli 1622 vanaf Liessel via Neercant naar het land van Horn trokken. Ze dronken zeven potten bier en betaalden de rekening van 7 stuivers niet. Het originele stuk bevindt zich in het Oud administratief archief van de gemeente Deurne in het Regionaal Historisch Centrum in Eindhoven. Zie vorige pagina bovenaan. Dit is de oudste vermelding van *Neercant* die in de archieven gevonden werd. Het is nog geen plaats- of gehuchtaanduiding, maar veel meer de naam van een grondgebied.

De eerste vermelding op een landkaart

De allereerste, gedetailleerde kaart van onze omgeving stamt uit 1780 en is door de heer Verhees opgesteld. Vanaf 1767 tekende Verhees landkaarten, met name van steden en gebieden uit "Staats-Brabant".
Eén van zijn bekendste kaarten is de zogenaamde Meierijkaart van het oostelijk gedeelte van Brabant. Deze kaarten leken op het eerste gezicht nogal primitief, maar men moet wel bedenken dat er in die tijd nauwelijks iemand geïnteresseerd was in onze streek en zeker niet in deze "toeristische" kaarten. Het is toch wel opvallend dat Verhees reeds eind 18e eeuw de naam "Neerkant" op deze kaart intekent.
Het gehucht Neerkant zien we pas rond 1800 ontstaan als ook daar de eerste huizen staan.
Wat verder opvalt, is dat hij ook *Den Heytrack* en *De Moosdijk* op de kaart intekent, maar dat is niet meer dan normaal voor die tijd, omdat die namen al vanaf begin 14e eeuw bestaan.

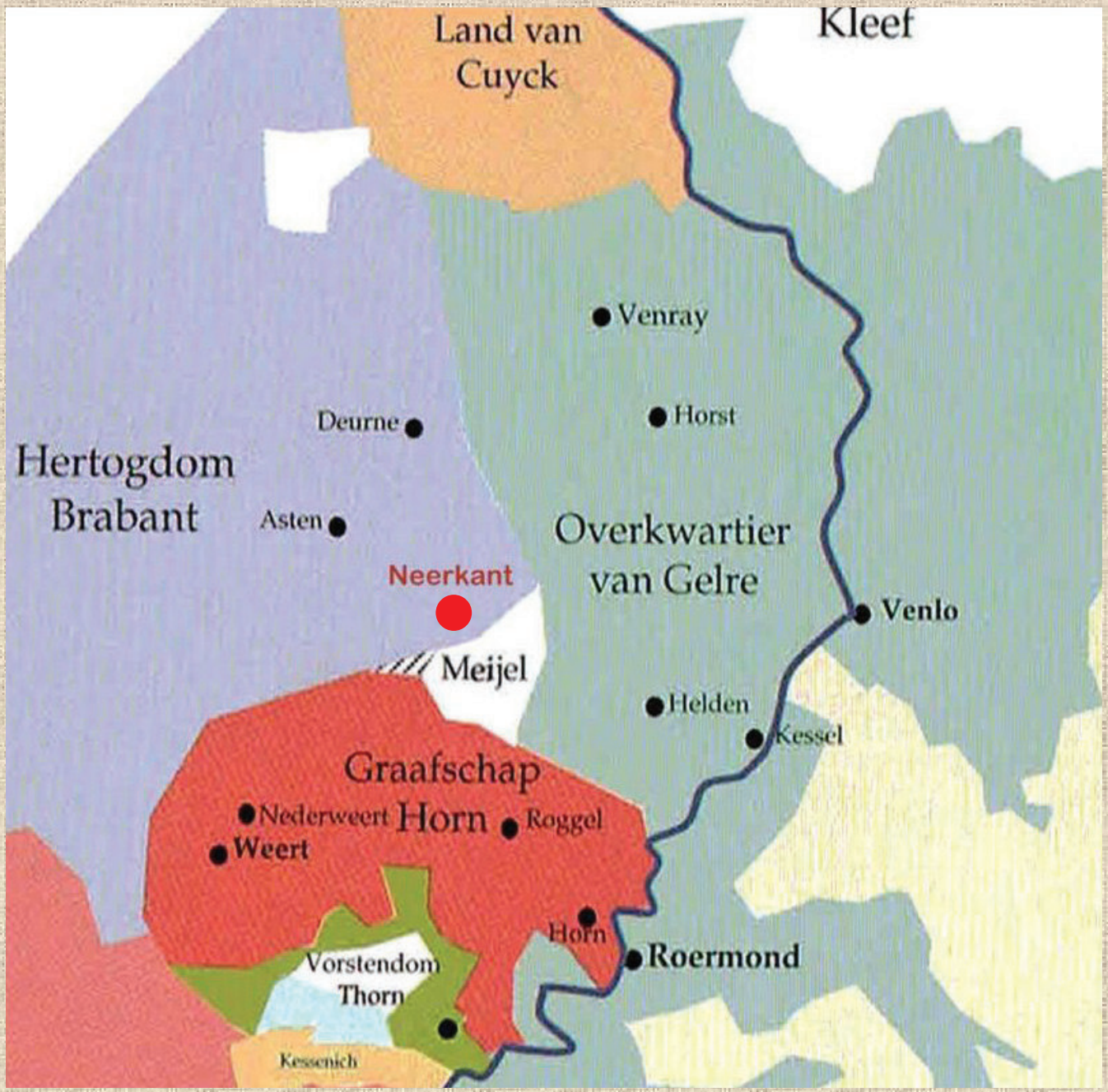

"Neerkant" gaat doorgroeien

Op bladzijde 67 zagen we dat in 1736 de gehuchten Heitrak en Moosdijk toch al 16 huizen telden met in totaal 110 inwoners.
Voor onze begrippen van nu nog wel klein, maar we weten ook dat eind 1700 de Heitrak nog maar twee Hoeven had en de Moosdijk ook maar enkele huizen.
Dat mag dan wel geen explosieve groei zijn, maar het begin van de groei was gemaakt en zo zou het alsmaar doorgaan.
En kijken we naar 1890 dan staan er bijna 100 huizen met 500 inwoners.

den Heitrak	20 huizen	131 inwoners
het Broek	7 huizen	44 inwoners
het Vinkenbroek	15 huizen	68 inwoners
de Keienberg	4 huizen	17 inwoners
de Schans	28 huizen	132 inwoners
de Schelm	9 huizen	56 inwoners
de Moosdijk	12 huizen	56 inwoners

Deze toename kwam voornamelijk uit de aangrenzende gemeenten: Meijel, Helden, en Asten. Heidegronden werden ontgonnen en nieuwe boerderijen, maar ook vele boerderijtjes werden gesticht. Daarmee is Neerkant dan ook inhoudelijk op de kaart gezet.

Situatie in het grensgebied van het toekomstige Neerkant in de 15e eeuw

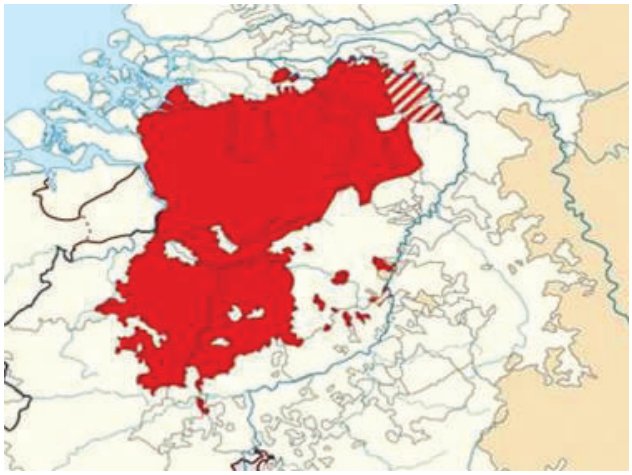
Neerkant een “grensgeval”

Dat was zo en…...

dat zou nog heel lang zo blijven

“Neerkant” op de grens van Hertogdom Brabant en Gelre

Het Hertogdom Brabant is al zeer oud en ontstaat in ca. 1200 en blijft bestaan tot het einde van de 19e eeuw met de komst van de Fransen. Helemaal in het zuidoosten, tussen twee Peelarmen ligt dan de grens met het hertogdom Gelre. Het Hertogdom Brabant strekt zich uit tot ver in het westen, tot voorbij Antwerpen. Als men zich dan realiseert dat in die tijd Antwerpen, maar ook andere steden zoals Den Bosch, reeds welvarende

steden waren, dan is het niet moeilijk zich voor te stellen dat deze zuidoosthoek voor niemand interessant was. Maar toch…..
Er lag even verderop een ander hertogdom, en wel Hertogdom Gelre, daartussen de Heerlijkheid Meijel. Hoewel ze beiden leengebieden van het keizerrijk waren, betekende dat niet, dat de hertogen ook vrienden waren. In tegendeel, ze voerden oorlog omdat ze zich zo onafhankelijk voelden. Ze waren zo machtig dat ze ook geïnteresseerd waren in nog meer gebied en dan was oorlog voeren niet zo vreemd.

En dan ook nog de Heerlijkheden

Omdat het hertogdom Brabant en ook Gelre zo groot waren, kon men die niet vanuit één plaats besturen.
Daarom werden er weer “deel-leengebieden” gegeven aan de lagere adel, die dan dat gebied voor hun rekening namen.
Zo bestond vanaf het begin van de 14e eeuw de Heerlijkheid Doerne. Een gebied dat overeenkomt met de huidige gemeente Deurne.
Door banden aan te knopen met de hertog van Brabant krijgen de uit de Meiers voortgekomen Heren van Deurne, de volledige bestuursmacht in de ‘heerlijkheid’ Deurne. De heer benoemde op grond van zijn ‘heerlijke’ feodale rechten de schepenen (die optraden als notarissen, rechters en bestuurders op laag niveau), de secretaris (betaalde vertegenwoordiger van de heer) en de schout (politiële functionaris, later drost geheten).
Op deze manier behoorde het oude *Heytrack* en *Moosdijck* dus bij de Heerlijkheid Doerne en via hen, bij het hertogdom Brabant.

Maar ook voor de Heren van Doerne lagen deze gebieden wel erg ver weg, en ze maakten zich dan ook niet zo druk om die paar boerderijen, behalve dat door de huurders natuurlijk wel pacht en belasting betaald moest worden. Dat dat niet zo weinig was, lazen we in de hoofdstukken over de Hoeven *Heytrack* en *Moosdijck*.
Dat er wat verderop weer een andere Heerlijkheid Meijel lag zal ze ook een zorg geweest zijn, want die lag toch mooi “uren gaans” ver weg. Voor de bewoners van Hoeven en boerderijen, die daar later gebouwd werden, had de ligging wel betekenis zoals we zagen in de hoofdstukken hiervoor.
Er ging bijna geen jaar voorbij zonder invallen van rovers en benden, maar ook van soldaten uit het “Gelrese”. Hulp uit de eigen Heerlijkheid of Hertogdom dat konden ze gevoeglijk vergeten.

De problemen met de zuidelijke grens

Toch waren er ook in het zuiden, dus waar nu Neerkant ligt, al vanaf de 14 eeuw problemen met de grensvaststelling. Omdat het zo'n mooi verhaal is, hoort dat ook in dit boek over Neerkant thuis. Of de bewoners van de *Hoeve Heytrack* en *De Moosdijck* daar iets of veel van gemerkt hebben, valt te betwijfelen. Misschien dat de Leenheren daar wel iets van hoorden.

"Peelkaart" Christiaan Schroten 1537

Op deze kaart is de grens aangegeven, maar of die ook op andere kaarten zo is aangegeven is twijfelachtig. Temeer omdat kaarten toen zeker nog niet in detail klopten, maar ook omdat er vaak geen enkele officiële waarde aan toegekend werd.
Het afbakenen deed men veeleer mondeling en eventueel met grenspalen.
Maar ja, hoe vergaat het dan met die grenspalen? Daar kwam men bij het vastleggen van de grens tussen Brabant en Gelre wel achter.

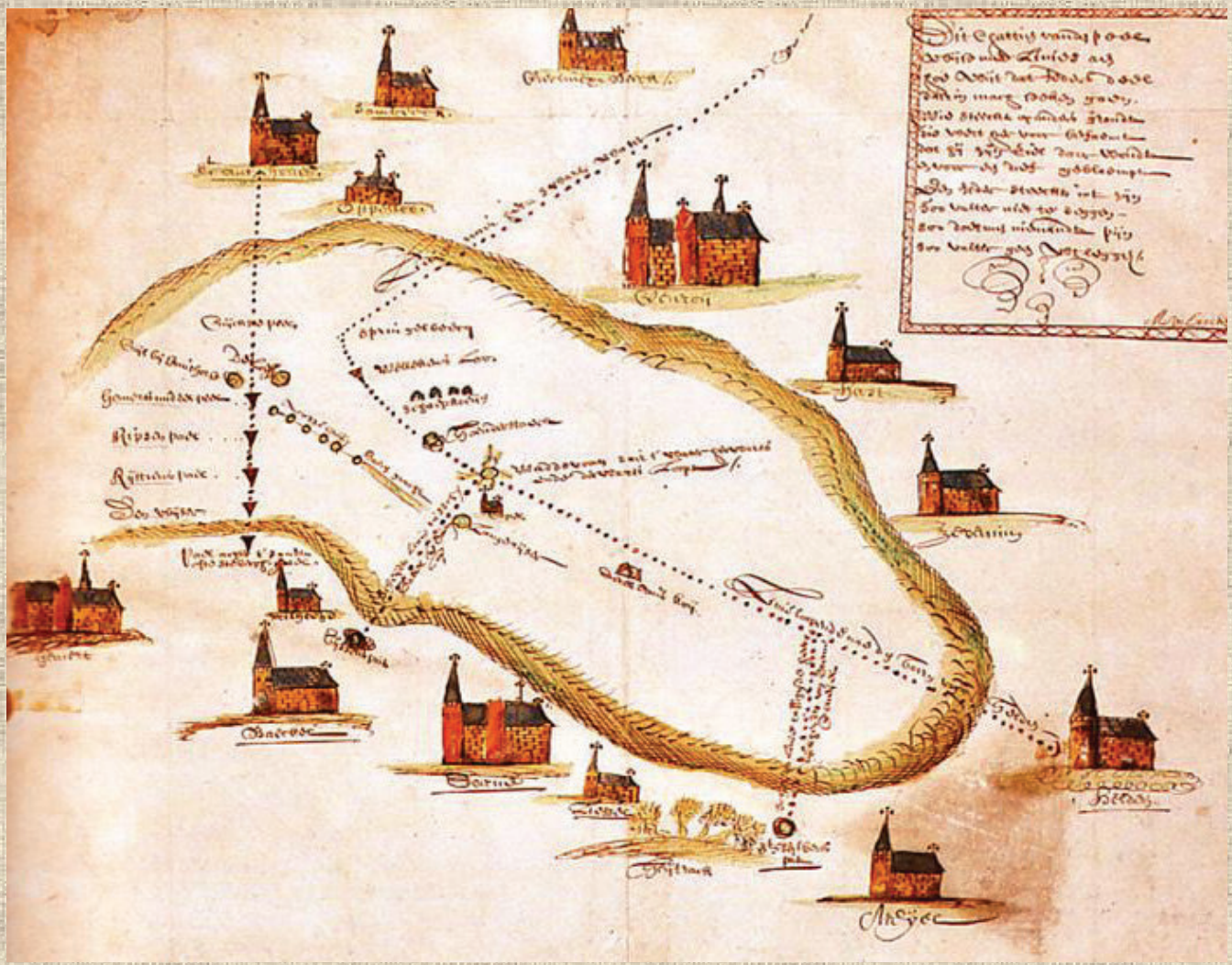
Eén punt dat op de grenslijn lag is al heel lang duidelijk geweest en wel de "Willibrordusput". Een plaats waar lang niet altijd een put of verdieping met water was, maar wel een verhoging in het landschap met een boom. Een herkenningspunt bij uitstek. Daarover is men het dan ook wel altijd eens geweest!

In een charter van de Heer van Asten staat: . *..." van Sint Wilbertsput op Luttel Meyel en van daar tot Amsloo ende van Amslo tot Seven Meeren…"*

Over de grenzen zijn tot diep in de 16e eeuw disputen geweest, tot men uiteindelijk in 1548 vond dat daar nu maar eens een eind aan moest komen. Het ging zover dat zelfs de koningin (weduwe Maria van Hongarije!) en de graaf en gravin van Horn er aan te pas kwamen. Zij beslisten samen dat er grensstenen zouden komen.
Zo besloten, zo gedaan!
Een heel gezelschap kwam op de hei tussen Someren en Heeze bijeen. Dat gezelschap bestond o.a. uit: Raadsordinarissen; secretarisordinarius; commissaris namens de Koningin; rentmeesters; schouten en schepenen en gezworen landmeters. Allen werden ingezworen en men kon beginnen. Dat moest toch wel goed- komen met zoveel "edelachtbaren".Punten werden bepaald en afstanden gemeten en gemarkeerd en gecontroleerd. De Heeren commissarissen keken een tijd toe en gingen toen naar herberg De Swaen in Meijel.De volgende dag vroeg op en alles nogmaals controleren maar wat bleek: er klopte niets van. Er werd besloten om maar weer opnieuw te beginnen. Wel lieten ze bij de Willibrordus put een steen ingraven als grenssteen, met aan de ene zijde het wapen van Brabant en aan de andere kant het wapen van Horne.

Maar toen de hoge heren de volgende morgen alles gingen bekijken, zagen ze dat, in tegenstelling tot wat zij "verordineerd" hadden, er helemaal geen rechte grenslijn ontstaan was.

Wat nu gedaan? Men besloot om de grens met stenen palen vast te leggen:
Op elk van de twee uitersten een steen:
in Hugten en bij de Willibrordusput. Daarna twee vanaf Hugten en twee zover als men kon de Peel in.
Vanaf 1546 werd de grens vanaf Meijel naar het westen en naar het noorden vastgelegd met 6 stenen palen. Hiermee hoopte men dat men dan voorgoed verlost zou zijn van onenigheden tussen Brabant en Gelre.
Zoals we zullen zien uit het volgende verhaal was dat ijdele hoop!

Een grensgeschilkaart uit 1669

De Willibrorduspu t

De Willibrorduspu t is al heel oud en de verhalen nog veel ouder. Omdat deze put zelfs nu nog een wezenlijk monument is, is het goed om daar even langer bij stil te staan.

Op de grens van Meijel en Neerkant is al heel veel eeuwen sprake van een put en wel een Willibrorduspu t. Omdat deze put aan de doorgang van Bakel via Meijel naar Echternach lag, zal al heel vroeg het verhaal ontstaan zijn dat Willibrordus bij zijn doorgang op weg naar het noorden gebruik heeft gemaakt van deze put. Of dat ook was om te dopen, kan waar zijn, maar misschien heeft hij daar alleen maar gerust tijdens zijn lange tocht of misschien ook niet. Dat het punt zeer markant was en bleef is vooral te danken aan de hoogte waarop het lag namelijk 35 m boven NAP als hoogste limietrichter in de Peel. Misschien is daar heel vroeger een put gegraven omdat het zo'n markant punt was. Dat er ook nog water in deze put kon staan is niet zo verwonderlijk vanwege de speciale samenstelling van de grond daar precies op de rand van de Peelrandbreuk.

Opgemerkt moet ook nog worden dat na het jaar 1300 op die plaats een tolboom is geplaatst op de grens tussen Brabant en Gelre. Hier werd door "die van Gelre" tol geheven.
Toch wel apart dat in vroegere jaren *'De Moosdijck'* een echte grensplaats was.

Ook is het te begrijpen dat rond die put, zowel ten noorden, aan de "Neerkantse" kant, als ten zuiden, aan de Meijelse kant, in de 14e eeuw pioniers de gronden begonnen te ontginnen. Het Meijelse gebied kreeg toen de naam "Luttel Meydel", of Medelo, de naam die ook door de heemkundekring van Meijel wordt gebruikt en betekent: " hooiland op de hoge zandgrond of een hoogte te midden van een nat gebied". Reeds in 1452 kregen mensen uit het Meijelse en een zekere Lambrecht van Loen uit het Deurnese of Moosdijckse al ruzie over het gebruik en dus werd de Hertog van Brabant ingeschakeld. Hij stuurde opnieuw landmeters op pad om het pro-

Foto: Peter Vink

bleem weer op te lossen. Toen in 1761 de huidige grenssteen werd geplaatst, was die uit 1549, al lang verdwenen. De nieuwe heeft aan één zijde het wapen van de Seven Geünieerde Provinciën, ofwel de Verenigde Nederlanden, waartoe ondermeer Deurne en Asten behoorden: de leeuw met de zeven pijlen. (*Zie bladzijde 76*)
Aan de andere zijde staat het wapen van Oostenrijk, omdat Meijel en Nederweert vanaf 1715 tot het Oostenrijkse Gelder behoorden: de tweekoppige adelaar. (*Zie bladzijde 76*)
Dat er aan het water uit de put ook nog geneeskundige kracht werd toegekend is eigenlijk niet verwonderlijk in die tijd, omdat het geloof of "bijgeloof" nogal sterk was. De mensen die ervan dronken werden beschermd tegen de moeraskoorts. Door de eeuwen heen is de put vaak in verval geraakt en ook evenzoveel malen weer "uit de put getrokken".

In 1749 moest bijvoorbeeld Teunis Martens van de Moosdijk de put weer opengraven. De gemeente Deurne betaalde hem daarvoor zes stuivers.
Vanaf ca.1800 wordt er niet meer naar de put omgekeken en er is voor lange tijd niets meer van te zien. Waarschijnlijk is het op aandrang van de oud pastoor van Meijel, die een echte aanbidder van Willibrordus was, dat men op het einde van de 19e eeuw weer op zoek ging naar de put.
Zo vonden omwonenden in 1899 de oude putplaats en groeven die uit. Men vond op die plaats scherven en stenen en bouwde daarboven de huidige Willibrordusput. Vanaf dat jaar werd de Sint Willibrordusput weer een bedevaartsoord.
Het water dat zich in de put bevond, had vanaf nu een andere genezingskracht: het werd gebruikt tegen oogziekten.
Op het eind van de laatste oorlog is de put nogal beschadigd geraakt en dat bleef zo tot 1953 maar is toen helemaal hersteld.

Ook werd een nieuw borstbeeld gemaakt, maar omdat het niet tegen de weersinvloeden bestand was, werd het vervangen. Het origineel wordt nu in de kerk van Meijel bewaard.
Rond de eeuwwisseling is het huidige “rijksmonument” helemaal opgeknapt en het is nu een mooie plek om even te rusten na een mooie fiets tocht door de Peel.

De grenzen in het Peelmoeras

Kan hiermee dan het onderwerp “Neerkant een grensgeval” afgesloten worden?
Nee, dat kan niet, want zelfs over de grens aan de oostkant van het huidige Neerkant, waar het grote Peelmoeras lag, daar bleven de discussies maar voortduren en de gemoederen verhit. Zowel het hertogdom Brabant als Gelre betwistten continu de grenslijn in die Peel.
Dáár moest toch ook een einde aan komen.
Als dat toen niet was gebeurd, dan hadden wij misschien nu nog ruzie met onze trouwe buren “de Limburgers” gehad en dat is toch wel het laatste wat wij willen.
De kaart die hiernaast is afgebeeld, is een van de velen die in die tijd opgesteld zijn, maar ook die bracht geen einde aan de twisten.
Toch is het interessant om deze kaart wat nader te bekijken. Wat allereerst opvalt zijn de kerktorens rondom de Peel. Dat is zo vreemd nog niet want op navigatiesatellieten moest men nog een paar eeuwen wachten. Daarom oriënteerde men zich bij de metingen op de torens, die men in de verte kon zien. Maar ja in ons “Neerkants” gebied daar had men geen toren en daarom orienteerde men zich op andere punten, zoals het verhoogde punt bij de Willibrordusput en…… de *Hoeve Den Heytrack*! Dat wil wel zeggen dat “onze hoeve” toch wel zeer markant moet zijn geweest. De bomen die om de hoeve stonden waren zeker geplant om de hoeve nog meer aanzien te geven. Ze zijn zeker opvallend geweest, daar midden in het kale heilandschap.
Daarom zijn ze ook als markant punt op deze tekening aangebracht.

Het tractaat van Venlo 1716

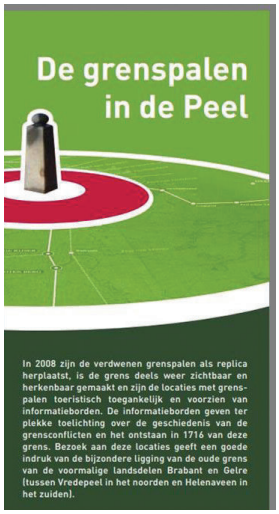

Carte figurative uit 1716
zoals die in het gemeentehuis in Deurne hangt

Het tractaat van Venlo 1716

Conventie ofte Overeencomste gemaeckt tusschen Syne Majt. den Coninck van Preussen van den eenen kandt, ende haer Hoog-Mog: de Heeren Staaten Generael der Vereenighde Nederlanden van de anderen kant, over het Subject van de questieuse Limiten in den Peel ghelegen tusschen het Ambte Kessel in 't Overquartier van Gelderlandt, ende de Majerye van s'Herthogenbosch.
In 2014 werd een commissie in het leven geroepen genaamd: "De Historische Peellimieten 1716" die als doel had de reconstructie van de historische grenspalen. Zij gaven o.a. een folder uit met als titel: "De grenspalen in de Peel".

In deze folder lezen we o.a.:Dat uit de geschiedenis bekend is dat over de grens en het gebruik van de Peel, er veel ruzies geweest zijn. Vooral tussen de dorpen en buurtschappen Bakel, Milheeze, Deurne en Liessel aan de Brabantse kant en Merselo en Venray aan de andere, Gelderse kant.

Deze twisten gingen vooral over de exacte locatie van de grens en dus de grenspalen. Naast ruzies over de grensligging waren er ook over en weer verwijten over illegaal turfsteken en het weiden van beesten op elkaars grondgebied. Met veel onrust als gevolg en uitlopend op valse getuigenissen, in beslagnames, arrestaties, gijzelingen, vechtpartijen en zelfs moord en doodslag. De Peelgrenzen werden rond 1550 vastgesteld en het was Keizer Karel V hoogstpersoonlijk, die als opperlandsheer de "Vrede" oplegde aan de ruziende partijen aan weerszijden van de Peel en hun met hoge straffen verbood om in elkaars betwiste gebied te komen.

Een rustige tijd brak aan. In 1629 veroverden de “Staatsen” de stad ’s-Hertogenbosch. Daarmee werd Den Haag de baas in de Meijerij van Den Bosch. Gelre en Brabant werden vijanden en de grensruzies laaiden weer op. De grens in de Peel werd vervolgens een onderwerp op staatsniveau tussen Den Haag en Roermond (later Brussel). Dit duurde tot 1716.
Aan een lange tijd van veel grensincidenten en oorlogshandelingen in de Peel werd in 1716 een eind gemaakt.Den Haag en Pruisen sloten in 1716 het “Tractaet van Venlo”. Daarbij werden de oude grenskwesties geregeld en beslecht. Dit wel tot ongenoegen van de Brabantse dorpen, die vonden dat ze van een groot deel van hun Peel bestolen waren.Al hetgeen afgesproken was werd ook nog eens vastgelegd op een z.g. “Carte Figurative”, waarop precies aangegeven is waar de grens lag en dus de grenspalen geplaatst moesten worden. Een kopie van deze kaart hangt nu nog in het gemeentehuis in Deurne. Op blz. 45 en 46 is van deze kaart gebruik gemaakt, omdat daarop precies is aangegeven hoe de *Hoeve Den Heytrack* gesitueerd was.

De boeren uit de heerlijkheid Deurne en Liessel (en dus ook de gehuchten: Heytrak en Moosdijck) kregen de opdracht een limiet-grenssloot in de Peel te graven. Dat zij het daarmee niet eens waren laat zich begrijpen, ze kregen de opdracht van de Heeren en moesten het dus maar doen. Toch hielpen de protesten en kregen ze uiteindelijk hulp vanuit het verre Helmond.

Grenspaal Mariapeel

Hiermede waren de ruzies en onenigheden definitief beslecht en brak hier ook de vrede aan.
In 2008 zijn de verdwenen grenspalen als replica herplaatst, is de grens deels weer zichtbaar en herkenbaar gemaakt en zijn de locaties met grenspalen toeristisch toegankelijk en voorzien van informatieborden.

Het is meer dan de moeite waard om op een zonnige dag hier naar toe te gaan en je even weer in die moerassige Peel van 1716 te wanen. Je kunt je moeilijk voorstellen dat over dit punt, ver weg en van iedereen verlaten, de hoge Heeren eeuwenlang ruzie maakten.
De informatieborden zullen je helpen om weer in die tijd terug te keren.

Ga vanaf Helenaveen richting Griendtsveen, dan de afslag over de brug naar de Koolweg. Deze oversteken en voor het bos rechts op ca. 100 m afstand vind je de locatie.

De 19e eeuw breekt aan

In één eeuw verandert er meer
dan in 6 eeuwen daarvoor

Opgenomen Franse leger: 1803-1813
Gecorrigeerd Pruissisch leger 1816-1828

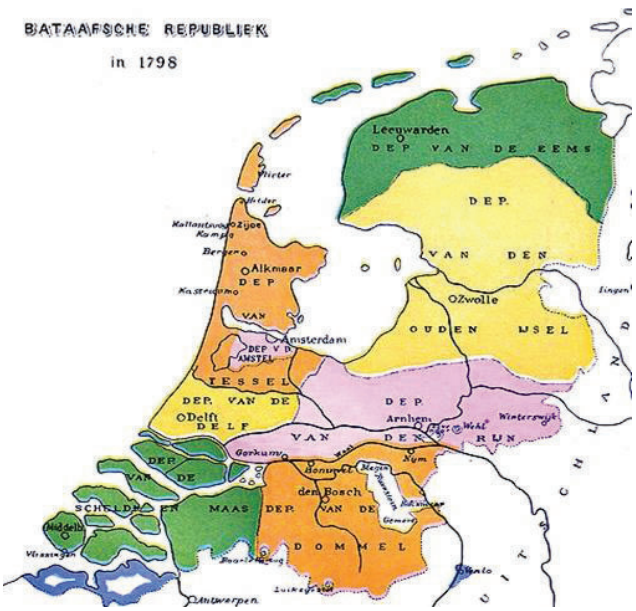
Aan de lange weg komt een einde

Het was een lange weg vanaf het begin van13e eeuw, naar waar we nu aangekomen zijn.
Toch was het nodig om deze lange weg te kennen, voordat we op pad gaan in de 20e eeuw. Zonder kennis van dit verleden zullen we nooit te weten komen waar wij, de Neerkanters, vandaan komen en wie en wat we zijn.
Wat wij nu weten, maar waarvan onze voorouders geen idee hadden, is dat aan het einde van deze 19e eeuw het dorp Neerkant geboren ging worden en de Neerkanters er hun intrek gingen nemen. Toch moest er nog veel gebeuren in die 100 jaar van de 19e eeuw die ging komen. Zoveel zelfs dat het bijna niet in enkele tientallen bladzijden is samen te vatten.
Toch zullen we dat doen en dat betekent dat veel weggelaten moet worden.

Het begin van de 19e eeuw

Tot 1795 is ons land “de Republiek der Zeven Provinciën”, een statenbond gesticht bij de Unie van Utrecht (1579). De staten hadden een grote mate van zelfstandigheid en werden geregeerd door een beperkte groep families.
In het kielzog van de Franse revolutie bestond er een stroming die streefde naar een eenheidstaat met een gemeenschappelijke grondwet en een centraal, meer democratisch opgebouwd, bestuur.
Toen in 1795 de Franse troepen het gewest Holland naderden, zagen de revolutionaire comités hun kans. Stadhouder Willem V vluchtte naar Engeland.
De Bataafse revolutie was een feit en was zelfstandig, maar had nauwe banden met Frankrijk. Zo had ze zich verplicht aan de Franse oorlogen deel te nemen.
Deze tijd wordt niet alleen gekenmerkt door een totale verandering van het overheidsbestuur maar ook de beleving van het geloof en het onderwijs dat genoten werd. Dat gold niet alleen voor de Noordelijke Nederlanden, maar dat gold ook voor ons gebied in het zuidoosten van Brabant.
De overgang van het “ancien regime”, met zijn

eigen overheidsstructuur en wetten opgelegd door hertogen en Heeren, naar een nieuw regime, van republieken en koninkrijken.
Heel veel werd anders en het moet gezegd worden, het werd zeker voor de minder bedeelden, ook langzaam beter.
Er kwam meer structuur maar zeker niet ineens, ook daar moest nog hard aan gewerkt worden. Na Spaanse en Oostenrijkse overheersingen

met evenzovele oorlogen, veroverden de Fransen vanaf 1790 de Nederlanden. In 1792 vielen ze “Staats Brabant” binnen en was er opnieuw oorlog bij ons.

Voor ons was daarmee de “Franse Revolutie” begonnen.
Vele bezittingen van de katholieken worden verbeurd verklaard zoals de Abdij van Postel en de Catharinakerk in Eindhoven.
Ook voor ons was weer eens een nieuwe tijd aangebroken, waarvan vandaag nog heel veel zaken terug te vinden zijn.
Om er maar een paar te noemen:
Invoering van de eerste Grondwet, Het Burgerlijk Wetboek, de Burgerlijke Stand, de dienstplicht en het kadaster, achternamen, huisnummers en standaardmaten en gewichten: de kilo, meter en liter.
Dat alles en nog veel meer “kregen” wij van de Fransen. Logisch eigenlijk, want zij hadden al deze zaken al lang in hun land geïntroduceerd.
Toch heeft deze Franse tijd maar kort geduurd, slechts 18 jaar en dan nog eens verdeeld in een viertal perioden, met hun eigen karakteristieken.
Bataafse Republiek (1795-1801)
Bataafs Gemenebest (1801-1806)
Koninkrijk Holland (1806-1810)
Annexatie door het Eerste Franse Keizerrijk (1810-1813)

In 1806 kregen wij onze eerste koning en wel Lodewijk Napoleon Bonaparte.
Deze koning heeft maar enkele jaren over Nederland geregeerd maar het is ongelofelijk wat hij allemaal in ons land heeft ingevoerd.
Op bovenstaande kaart van het Koninkrijk Holland uit 1807 zien we dat -het toekomstige Neerkant- ook nu weer “een grensgeval” blijft. Het ligt “mooi” opgesloten tussen: de Republiek Frankrijk en Duitsland. Of deze ligging, naast veel nadelen ook voordelen had, zullen we op de volgende bladzijden nog wel zien.
Dit koninkrijk duurt echter maar een paar jaren, want in 1810 annexeert de Franse Keizer Nederland omdat hij niet zo gelukkig is met de onafhankelijke koning Lodewijk Bonaparte.
En zie: Brabant en België zijn weer verbonden en wij liggen niet meer op de grens.
Men kan zich voorstellen dat al die veranderingen toch wel het een en ander met zich meebracht voor onze voorouders en het zal nog lang niet afgelopen zijn!
De Franse overheersing heeft voor de schrijver van dit boek ook veel voordelen gehad.
Omdat er gemeenten ontstonden moesten die ook veel vast gaan leggen en in de archieven is daarvan nog heel veel terug te vinden.
Daarvan is dankbaar gebruik gemaakt in dit hoofdstuk van de 19e eeuw.

Op pagina 80 staat een kaart die opgesteld is door de Franse legerleiding in het begin van de 19e eeuw. Zij hadden goede legerkaarten nodig en daarom werd ook ons gebied in kaart gebracht. Zo kregen wij voor het eerst de beschikking over zeer gedetailleerde en betrouwbare kaarten. Zij gaan zelfs zover dat ook de huizen aangegeven zijn en natuurlijk de gehuchten die reeds een naam hadden zoals:
Heytrack, Broich (Broek), Moosdijck en In den Schelm. Wat op deze kaart ook opvalt is dat het gebied “Neerkant” weliswaar lang was, maar uitermate smal.
In het zuidelijke deel, dat oorspronkelijk in het bezit was van de Heeren van Doerne, werden steeds meer kleine boerderijen gebouwd en er ontstonden ook meerdere gehuchten.

Dat gold niet voor Den Heytrack, want dat gebied was van oorsprong in het bezit geweest van de Abdij van Echternach en daar vond men slechts enkele grote Hoeven en dat wilde men kennelijk ook zo laten. Op een zeer smal stuk, relatief onvruchtbare grond, moesten de boeren proberen in hun levensonderhoud te voorzien.
Ten westen en ten oosten hiervan, lag een overgangsgebied van heidegrond, die als “gemene gronden” uitgegeven werden. Hiervan werd door de boeren gebruik gemaakt voor het bemesten van de grond en als ondergrond in de stallen.
Steeds meer van deze heidegrond werd zo “ontgonnen” en daardoor ontstond meer grond die in cultuur gebracht werd. Zo konden er ook meer boeren naar het (toekomstige) “Neerkant” komen om daar aan hun toekomst te werken.

Ging men nog wat verder dan kwam men in de moerassen, ofwel de echte Peel, terecht. Daar werd al heel lang turf voor “eigen gerief” gestoken.
Wat op deze kaart ook opvalt is dat men zelfs namen van bewoners aangaf zoals:
Anton Martens, Verschuren, Fransen, Leenders en van der Wallen.
Vergelijken we dat met de namen die we kennen uit de gemeente archieven van 1830, dan komen veel daarvan niet met elkaar overeen.
Omdat “onze gegevens” uit de officiële archieven komen, nemen we aan dat deze de juiste zijn. Het is interessant om die lijst uit 1830 eens wat nader te bekijken:

Op Den Heitrak wonen:
Nr. 512 Hendrikus v.d. Boomen,
Annie Tielen 3 kinderen.
Nr. 514 Gerard van Heugten,
Johanna v.d. Boogaart
5 kinderen en 2 knechten.
Nr. 517 Wilh. Goossens wed. Dirc. Slaats
Arnold Slaats
Johanna van Griensven
2 kinderen, 2 knechten, 1 dienstmeid
Huis: “oude” hoeve Den Heytrack.
Nr. 518 Gijsbert v.d. Boogaart en 6 kinderen
Waarschijnlijk op de 2e Hoeve.
Nr. 519 Willem Martens/ Anna Verheijen
3 kinderen: 3e hoeve Den Heytrack.
Nr. 520 Gerard v.d. Boogaard (1802)
Elisabeth Martens
1 kind en Gijsbert (broer van Gerard)
Petronella v.d. Boogaard (dochter).
Nr. 521 Hendrik Hoeben (1800 Meyel)
en echtgenote met 6 kinderen en een knecht
Huis tegenover kapelletje.
Nr. 522 Johannes v.d. Boogaart (1751
Schijndel) 5 kinderen:
Johanna gehuwd met v. Heugten van
nr. 520, Johannes woont bij zoon op
520 en is (??) vader van Johanna (514).
In Neerkant woonden:
Willem Nijssen, Leonie Slaats (Meyel)
Frans van Rijt uit Asten
Wilhelmina Peters uit Meyel
Lambert van Rijt en Anna Maria
Allagonda Hendriks dienstmeid.

In het Broek wonen:

Nr. 530 Johanna Lammers weduwe Hendriks
2 kinderen met echtgenote
Hendrien v.d. Steen en
weduwe Jacobes v.d. Steen (dochter)
en 6 kinderen.

Nr.? Gerard Verhaag / Johanna Hendriks
Antony v.Rijt en Anna Verhaag
Lambert v. Rijt en Maria Joosten en 1 kind.

Op de Moostdijk woonden:

Nr.? Johannes Berkvens van Asten,
Hendrien Martens
Maria van Rijt (dienstmeid).

Nr.? Jan Peter Martens 1768, Maria
3 kinderen Hendrina,Johannes, Antoon.

Nr.? Hendrik Fransen 1765, echtgenote Johanna
en 4 kinderen: Antonette, Pieter,
Joan, Hendricus.

Nr.? Petronella Hendriks (ongehuwd) en
Antonette, Engeline, Maria.

Nr.? Johannes Hendriks 1774 (ongehuwd)
Anna Maria en Maria; Willem en
Helena van Rijt (dienstmeid) en
Maria Hikspoors.

Nr.? Hendrik Hendriks, Joh.Leenders Meyel
Jacomine; Antony; Barbara;
Hendrina; Helena; Petronelle;
Jacobus; Godefrida; Leonard.

Wie “In de Schelm” woonden is niet aangegeven. Interessant is deze gedetailleerde opgave van de gezinnen die er in 1830 woonden.
Dit geeft ons een mooie inkijk in de toestand van de gezinnen van toen.

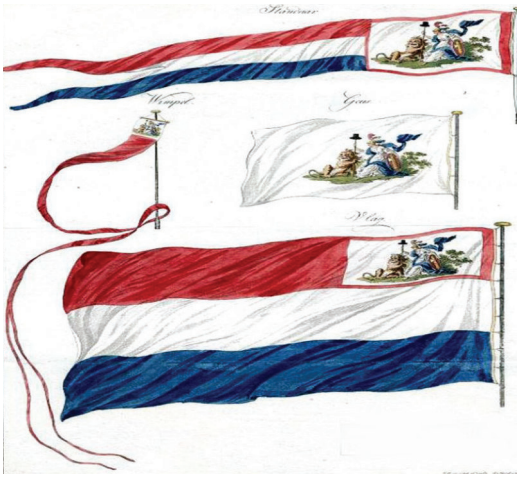
Enkele zaken vallen daarbij direct op: allereerst dat er begin 1800 al enkele tientallen huizen op het “toekomstige Neerkant” stonden. De eerste aanzet tot “Neerkant” was gemaakt en de toekomst was begonnen. Het gehucht “Neerkant” wordt met name genoemd en er wonen 2 gezinnen. “Den Heitrak” wordt geschreven zoals wij het nu kennen.
Huisgezinnen bestaan vaak uit vader/moeder en kinderen, maar er wonen heel vaak ook complete gezinnen in van broers of zusters met kinderen en daarbij dan nog een knecht en of dienstmeid. En al die personen woonden op een kleine oppervlakte in slechts enkele slaapkamers. Hoe de onderlinge verstandhouding was weten wij niet, maar dat er veel “saamhorigheid” moest zijn, staat buiten twijfel. Knechten en dienstmeiden had men meestal ook niet uit weelde, maar kwam vooral doordat de gezinnen met “veel kinderen gezegend” waren. De opgroeiende kinderen gingen dan ook “uit werken” totdat zij trouwden.
Hierdoor waren deze kinderen dan ook “onder de pannen” en men hielp de andere gezinnen,

Huis op de Moosdijk
Hier woonde later de fam. van Veggel

met veel kleine kinderen en met veel werk op de boerderij. De echte “participatie” deed zo haar intrede in Neerkant. Dat gebeurde dan meestal voor kost en inwoning.Meerdere namen van inwoners van Den Heitrak uit 1830, spelen tot begin 1900 een belangrijke rol voor het toekomstige Neerkant, zoals we op de volgende bladzijden zullen zien.

Neerkant in de Franse tijd

Vlag van de Bataafse Republiek

Enkele namen van inwoners die zich sterk voor de toekomst van Neerkant inzetten zijn:
van den Boogaard, Hoeben en van den Boomen. Het is wel opvallend dat deze namen rond het jaar 1900 niet meer voorkomen in Neerkant. Dat is anders op de Moostdijk, daar vinden we wel namen die we nu nog in Neerkant tegenkomen.
De (hoge) huisnummers hebben betrekking op de huizen in de totale gemeente Deurne. Daar kregen alle huizen één doorlopend nummer beginnend met een “N“. Pas later ging dit veranderen toen officieel de huisnummers ingevoerd werden.
De komst van de Fransen heeft voor Nederland enorm veel betekend. De gehele wetgeving, het notariaat, het waterschap, maar ook het onderwijs werd vanaf die tijd in wetten vastgelegd waaraan men zich moest gaan houden. Ook het oude bestuur op regionaal niveau ging op de schop. De nieuwe onderwijswet ging voor het hele land gelden. Dat betekende voor onze voorouders dat het waarschijnlijk een grote vooruitgang is geweest. Ook in de gehuchten van Deurne moest men zich aan deze wetten gaan houden. Hierdoor werd men minder afhankelijk van de “nukken” van de Heeren die ons gebied bestuurden.

Nederland wordt weer zelfstandig

Na de Napoleontische tijd kwam Nederland als staat terug op de kaart van Europa. Op het congres van Wenen (1814-1815) werden Noord- en Zuid-Nederland herenigd.

Nederland werd een monarchie, met de zoon van de laatste stadhouder Willem V als koning Willem I. Zijn Verenigd Koninkrijk der Nederlanden omvatte oorspronkelijk het huidige Nederland, België en groothertogdom Luxemburg. Wij in het zuidoosten kwamen weer bij België en dus ook bij Limburg. De grens was weer eens opgeheven, maar de Belgen voelden zich helemaal niet thuis in dat arrogante Holland. Zij voelden zich tweedeklas burgers. Daarbij kwamen nog eens de grote religieuze problemen (het katholieke

zuiden tegenover het protestantse noorden) en taalkundig wilde het ook al niet vlotten. Bovendien speelden de Fransen hier weer een rol, zij moesten niets hebben van die sterke bufferstaat aan hun noordgrens, en meenden bovendien recht te hebben op de Zuidelijke Nederlanden.

In 1830 kwamen deze spanningen tot een uitbarsting. De Belgen kwamen in opstand.
Na een oorlog van slechts enkele dagen was Koning Willem gedwongen toe te geven, hoewel het nog tot 1839 duurde eer hij België officieel erkende. Voor het huidige Noord- Brabant betekende het dat wij wel bij die "arrogante" Hollanders bleven. Eigenlijk voelden wij meer voor die aardige buren uit het zuiden (de Vlamingen).
De jaren na de Franse tijd waren daarom in het geheel geen rustige tijd voor het "toekomstige Neerkant". Alleen maar herrie en oorlog, zelfs op het laatst tegen onze vrienden: de Belgen.
In het oud archief van Deurne uit 1843 komen we een interessant gegeven tegen:

Aan de gouverneur
Mededeling dat in de gemeente Deurne en Liessel 600 manschappen kunnen worden ingekwartierd en er kunnen 400 paarden bij de ingezetenen worden gestald. Liessel is een uur gaans van Deurne verwijderd, aldaar kunnen 100 manschappen ingekwartierd en 75 paarden gestald worden, het gehucht den Heijtrak en Moosdijk zijn 2½ uur van Deurne verwijderd; aldaar kunnen 80 manschappen en 50 paarden gestald worden.

Hier vraag je je af: wat moeten wij in "Op den Heijtrak" en de Moosdijk met 80 soldaten en 50 paarden? De reden daarvoor was dat er ook "bij ons" in het zuiden veel mensen waren die morden en ongelukkig waren met dat afscheiden van "Zuid" Brabant. Wij waren al wat gewend aan onze Belgische vrienden. Nu stonden we er weer alleen voor om tegen de Hollanders op te trekken.
Om opnieuw onregelmatigheden te voorkomen werden er toen troepen naar het zuiden gedirigeerd die de rust moesten bewaren.
Het betekende echter wel dat Heitrak en Moostdijk "overbevolkt" werden.

Gemeenteraad Deurne

Hoewel vóór het jaar 1800 deze officiële gemeenteraad niet bestond, was de heer Arnoldus Slaats, van de 1e Hoeve Den Heytrack, eigenlijk onze vertegenwoordiger in Deurne en had daar regelmatig overleg met de Heeren Drossaards. Hij kaartte daar de "Neerkantse" problemen aan ten voordele van Heitrak en Moosdijk.
Toen in 1813 ook Deurne een gemeenteraad kreeg, duurde het niet lang meer of de heer Slaats nam zitting in de raad en zag er op toe dat ook Heitrak en Moosdijk niet vergeten werden(!).

In een document uit 1826 van het provinciaal Bestuur staat te lezen hoe hij "gekozen" werd:
Francis van Griensven, lid van het gemeentebestuur van Deurne en Liessel, onlangs overleden zijnde, zoo heeft mij den raad dier gemeente de nevensgaande deliberatie en voordragtslijst ingezonden, welke ik bij ad[..]inatie in de beste order bevonden heb. De beide kandidaten zijn mij personeel onbekend en uit de deliberatie blijkt dat zij beide aan den raad aangenaam zijnde bij het lot eerst voorgedragene Slaats is een der grootste landeigenaars in de gemeente terwijl de andere niet minder geschikte het ambacht van smit mede uitoeffent. Ik vermeen dat de eerstgenoemde, hoezeer hij meer dan twee uren van de kom der gemeente verwijderd woont, in aanmerking behoort te komen, wijl de buurtschap Heijtrak en nog meer verwijderde gehugten Moosdijk en Neerkant, alwaar de gegoedste ingezetenen der gemeente wonen, geen representatie in den raad heeft.
De districtscommissaris

Zo zie je maar als je genoeg status (en kapitaal) had, dan was het niet zo moeilijk om ook invloed in de gemeente te krijgen.

Hoe ontstonden achternamen?

Tot nu toe hebben we gezien dat achternamen van een en dezelfde persoon nogal verschilden. Dat was afhankelijk van de persoon zelf hoe hij of zij die uitsprak, of anderen hen aanspraken en van diegene de het moest opschrijven.
Een achternaam is de naam van een familie, een naam waarmee wordt uitgedrukt dat men tot een bepaalde familie of groep behoort. Het woord familienaam is daarom misschien wel beter, zeker als het gaat over de namen in de tijd tot 1800. Een familienaam is ook een eeuwenoude naam en het is bijna altijd een naam met een eraan verbonden en dikwijls interessante geschiedenis: hoe en wanneer is mijn naam ontstaan en welke betekenis heeft die naam.
Bij de invoering van de Burgerlijke Stand in Nederland in 1811, een maatregel uit de tijd dat Nederland door Frankrijk werd bestuurd, werd iedereen verplicht een vaste achternaam te hebben en bij ontbreken daarvan er een aan te nemen. Van toen af gold ook een vaste schrijfwijze van de achternaam.
Vóór de Franse tijd bestonden er ook al achteren familienamen of daarmee vergelijkbare namen. Mensen wisten zich via een familienaam te onderscheiden van andere mensen en zo duidelijk mogelijk aan te geven dat men deel uit maakte van een bepaalde familie.
Familienamen zijn op verschillende manieren ontstaan. Soms is de naam afgeleid van een plaatsnaam zoals “Gemert” of gebied zoals
“v. d. Broek”. Soms ook is de naam afgeleid van een beroep, zoals Smits = beroep smid, of Snijders = kleermaker of afgeleid van voornamen, zoals Jansen, Jans ‘zoon, of Thijssen, zoon van Tijs of Mathijs.
Als voorbeeld bekijken we hier de familienaam van de familie van Calis, een welbekende Neerkantse familie.
Van Calis ook wel geschreven als Callis of Kalis is al bekend vóór 1600 en komt uit een gebied in Meijel in de buurt van de huidige Kalisstraat.
Familienamen veranderen wel eens in de loop der tijd en dit gebeurde zelfs ook binnen een familie.
Dat gebeurde zo ook bij het gezin van Godefridus Hendrick van Callis, geboren te Meijel in 1650. Zijn dagelijkse naam, zijn roepnaam, is Goort of Gort geweest. Goort krijgt ook kinderen, onder meer Leonardus en Petrus.
De dagelijkse naam of roepnaam van Leonardus is ook wel Lendert geweest. Hoewel Lendert als zoon en afstammeling van Goort, eigenlijk de familienaam van Callis zou moeten gebruiken, gaat hij toch vanaf zijn huwelijk als Gorts of Goorts, dus zoon van Goort, door het leven. De voornaam Goort wordt daarmee in feite een nieuwe familie- of achternaam.
Een andere kleinzoon van Godefridus/Goort, eveneens genaamd Godefridus, gebruikt wel de naam van Callis, en diens kinderen en kleinkinderen dragen ook de achternaam van Calis.
Een andere afstammeling is o.a. Hendrikus Peter Lenders (roepnaam Harrie) was tijdens zijn leven in Neerkant bekend als ‘Sillen Haar’, waarmee wordt aangeduid dat Haar of Harrie een zoon is van Sil ofwel Silvester, de tweede doopnaam van zijn vader Joannes Silvester.
De bijnaam van Sil was Litjes Sil; de naam Litjes is afkomstig van de achternaam Letten.
Een heel bekende Neerkantse afstamming is Lindere Nella. Zij woonde aan de Dorpsstraat en had een snoepwinkel, maar zij was vooral bekend als de telefoniste van Neerkant:
De “telefooncentrale” van haar is nu te zien in het museum “Techniek met ‘n Ziel”.
Conclusie van dit verhaal is dat het eigenlijk toch allemaal van Calissen zijn en dat is wat de achternamen van de Neerkantse families van Calis, Lenders en Goorts, met elkaar gemeen hebben.

Enkele interessante zaken die in de gemeente speelden t.b.v. het toekomstige Neerkant

Heitrak, Neerkant en Moosdijk bleven maar groeien en zo ontstond langzaam aan ook een echt dorp met echte dorpse problemen. Ook Neerkant ging er bij behoren. Toch waren het niet alleen gemeenteraadsleden die invloed op de ontwikkeling hadden. Wij kregen soms ook hulp uit een onverwachte hoek en wel van de heer van de Griendt van het groot veenbedrijf.
Toch wel aardig van hem of toch niet?

Aanleg grindweg Helmond - Meijel 1851

Men moet zich goed realiseren dat er tot het jaar 1850 slechts een zandweg bestond tussen Heitrak, Moosdijk, Deurne en Helmond.
In het jaar 1851 wordt in de raad uitvoerig gesproken over de aanleg van een “grientweg” van Helmond naar Meijel over de gehuchten: Liessel, Heijtrak, Neerkant en Vreekwijk. Inwoners van deze gehuchten protesteren hier tegen omdat zij hun grond hiervoor moesten verkopen. De geboden prijs zal wel véél te laag geweest zijn(!)
Argumenten waren:
“…...zo hebben adressanten willen doen voorkomen, alsof de leden van de raad van Deurne en niet die van Liessel of Heitrak ter vergadering waren opgekomen…” en
“…..Over laatstgenoemde weg werd ook geprotesteerd dat deze uit de gemeentefondsen wordt bekostigd. Moet dan het dorp het voornaamste en voldrukste punt der gemeente alwaar fabrieken zijn eerder met een verbeterde communicatie geholpen zijn dan de gehuchten waar geen fabrieken staan etc…” en
.. Geven zij te kennen, dat bij hen de gronden het minst verkocht zijn tot vinding der kosten voor den aanleg van een weg. Dit is tenminste een vergissing, want zolang er sprake van het aanleggen van eene grientweg geweest is, zijn er in de gansche gemeente geen gronden verkocht en de kooppenningen ….?
Conclusie: Derhalve zijn aan boven aangehaalde wederleggingen duidelijk te zien dat hun klachten ongegrond zijn. Het gemeentebestuur van Deurne.
De gemeente dacht natuurlijk: vroeger alsmaar klagen over de grond die niets opbracht en nu maar klagen dat ze er te weinig voor krijgen(!). Dus…...de “grientweg” kwam er, de vraag was: wanneer? Daarover zijn nog vele jaren heengegaan totdat:
...de heer J. van de Griendt in 1861 zich er zelf weer eens mee ging bemoeien en hij naar de Provinciale Staten ging.
Bedenk wel dat de heer van de Griendt een man was met veel aanzien in Brabant en zelfs in Nederland, hij had deze weg zelf ook nog eens hard nodig voor zijn bedrijf in Griendsveen.
Toen kwam er toch enige “vaart in” en in 1866 viel het besluit om:.
....de weg te vergrienden aanvangende in de kom van Deurne en strekt zich uit tot aan de Limburgsche grenzen...

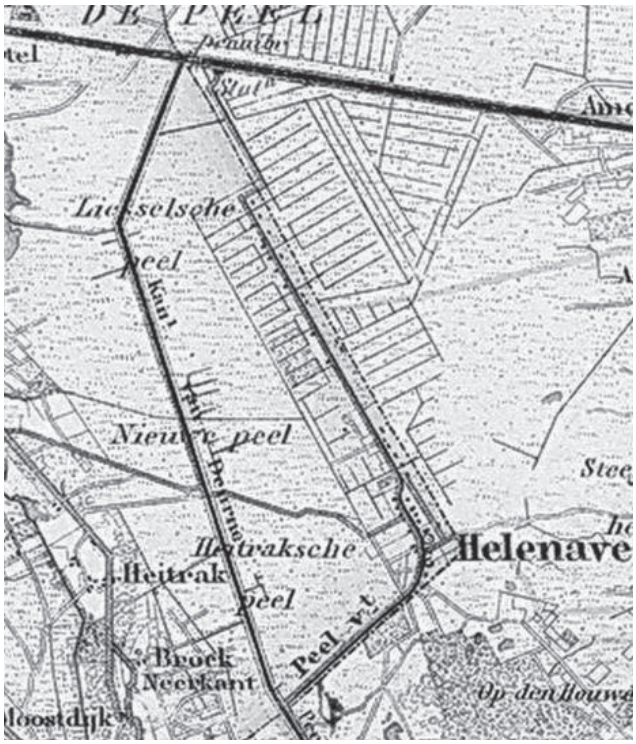
Benoeming van een veldwachter

De gehuchten Heitrak en Moosdijk krijgen een eigen veldwachter.
……. ik vind geene zwarigheid om laatstgenoemden Althuizen te benoemen tot onbezoldigd veldwachter, speciaal belast met het toezigt over de gehuchten Heijtrak en Neerkant, waardoor het eveneens aan het gemeentebestuur vrijgelaten is om aan dien veldwachter eene gratificatie toe te kennen en aan de Heeren van de Griendt om hem eene jaarwedde van f 150,- te geven..
Met dat laatste wordt bedoeld dat de heer v.d. Griendt gevraagd had om een eigen veldwachter, maar dat vond men toch een beetje te veel van het goede.

Neerkant raakt ook betrokken bij de 2 kanalen in de Peel

Vanaf de Noordervaart laat de heer v.d. Griendt in 1853 de Helenavaart graven. Dit om met schepen turf van Helenaveen naar kopers buiten het gebied te vervoeren. De gemeente Deurne wil

echter ook meegroeien in de turfontwikkeling en wil daarom zelf met de exploitatie daarvan beginnen. Echter de heer v.d. Griendt geeft geen toestemming om gebruik te maken van “zijn” Helenavaart.

Aanbestedingen.

Te Deurne is aanbesteed het graven van een kanaal door de Peel, van de Noordervaart naar deze gemeente. Voor dit werk, begroot op ƒ 76,000, was het hoogst ingeschreven door L. van Galen te Geldrop, voor ƒ 121,890 en het laagst door J. M. Vogels, te Wessem (Limburg), voor ƒ 68,000.

Daarom laat de gemeente in 1876-1877 een eigen kanaal graven, parallel aan de Helenavaart: het Kanaal van Deurne. Men kan zich voorstellen dat de relatie tussen die twee niet optimaal is geweest. Dit escaleerde zelfs zover dat hij vergaande acties ging ondernemen tegen de gemeente.

Van den Griendt dreigt met gemeentesplitsing.

Omdat de inwoners van Liessel, Heytrak en Moosdijk al lang vonden dat zij bij Deurne achtergesteld werden, zag de heer van de Griendt mogelijkheden om Deurne een hak te zetten. Hij onderzocht de mogelijkheid om deze dorpen af te splitsen van Deurne. Zo zou er een zelfstandige gemeente komen waarmee hij wat makkelijker om kon gaan en dat had natuurlijk vooral voordelen voor hem zelf.
Begin 1876 werd een brief gericht aan de Minister van Binnenlandsche Zaken, getekend door 77 inwoners van genoemde plaatsen, waarin om de afsplitsing van Deurne en de vorming van een nieuwe gemeente verzocht werd. Hier volgen enkele gedeelten uit de brief van de heer van de Griendt aan de minister:

Aan Zijne Excellentie den Heere Minister van Binnenlandsche Zaken
Geven eerbiedig te kennen, de ondergeteekenden, allen ingezetenen der Gemeente Deurne c.a., provincie Noord-Brabant, bewoners van het dorp Liessel, der gehuchten Heitrak en Neerkant en van Helena-veen. Dat zij voortdurende veel bezwaren ondervinden van de vereeniging met de hoofdgemeente Deurne en daardoor belemmerd worden in hunne pogingen om gemeentelijk in velerlei dringende behoeften te voorzien……
Het zal Uwe Excellentie niet verwonderen, dat de meer en meer blijkende levenskracht van genoemd Helenaveen, de inwoners van Liessel, Heitrak en Neerkant veel meer aantrekt dan de traagheid, waarvan het Gemeentebestuur, althans ten hunnen opzichte, telkens doet blijken. Geen twijfel of er zouden onmiddellijk na de vorming eener nieuwe gemeente Liessel van ruim 1800 inwoners, als bevattende tevens Neerkant, Heitrak en Helena-veen, behalve behoorlijke voorziening in het onderwijs, kunstwegen worden aangelegd, vooreerst tot verbinding van Liessel met Helenaveen en van Helenaveen naar de spoorweghalte van dien naam, terwijl Neerkant en Heitrak door een zijtak van

den kunstweg van Helenaveen naar Liessel zeer zouden worden gebaat……..
De fondsen der gemeente worden dus zeer eenzijdig en met opzicht tot de algemeene belangen der adressanten zeer onbillijk aangewend.
Redenen waarom adressanten met vorigen eerbied de vrijheid nemen Uwe Excellentie te verzoeken maatregelen te doen nemen ter bevordering eener splitsing der gemeente Deurne e.a. ten gevolge waarvan Liessel als hoofdplaats met zijne gehuchten alsmede Helenaveen, tot eene zelfstandige gemeente worde verheven, met verdeeling der private gemeente-goederen op den voet van het zielental aanwezig op zeker door de wet te bepalen tijdstip. Liessel, den 21 Februari 1876

Dan volgen gedurende enkele jaren vele discussies in de gemeenteraad en brieven aan en van de minister en gedeputeerde staten.
Hieruit blijkt zeker ook dat de heer v.d. Griendt de inwoners van Heitrak, Neerkant en Moosdijk (zonder hen in te lichten) achter zijn karretje spande. Had hij de inwoners van Neerkant etc. wel ingelicht dan waren zij misschien wel met hem meegegaan.
De gemeente Deurne ondernam nu een tegenactie. Hier volgt dan de gehele brief van de inwoners van Liessel, Heitrak, Neerkant en Moosdijk aan de minister:
13-4-1876 "Aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken
De ondergeteekenden, allen hoofden van gezinnen, wonende te Liessel, Heitrak en Neerkant, Gemeente Deurne en Liessel, geven met verschuldigden eerbied te kennen:
..dat zij vernomen hebben, dat door de bewoners van het gehucht Helenaveen, aan UExc. een verzoekschrift is ingediend, ten einde tot eene splitsing dezer Gemeente te geraken in diervoege dat Liessel, Heitrak en Neerkant met genoemd Helenaveen tot eene zelfstandige gemeente worden verheven;
..dat, - zijn zij goed ingelicht, - in genoemd verzoekschrift verschillende grieven worden aangegeven, die men beweert dat voor de ondergeteekenden zouden bestaan, doordat zij als onderdeel aan de Gemeente Deurne en Liessel zijn verbonden;
..dat - daar men tracht te doen veronderstellen, dat ook de ondergeteekenden verlangen van Deurne afgescheiden te worden,
- adressanten vermeenen ter Uwer kennis te moeten brengen dat voor hen geene enkele grief aanwezig is, die ontstaat uit de vereeniging van de door hen bewoonde gehuchten met Deurne c.a., en dat adressanten het zelfs zoowel in hun eigen welbegrepen belang, als in dat van het algemeen achten, dat onze Gemeente in haar geheel blijve; waarom zij UExe. beleefd doch dringend verzoeken, eerstgenoemd adres als niet ingekomen te willen beschouwen en die maatregelen te willen nemen, welke de voortduring onzer vereeniging met Deurne kunnen bevorderen;

Minister Dirk Jan Geer

..dat de geheele bevolking van Liessel, Heitrak en Neerkant zulks wenscht zal UExc. hieruit blijken, dat bijna al de hoofden der aldaar aanwezige gezinnen dit adres hebben onderteekend, waarbij zeven, die vroeger verkeerd ingelicht, het verzoek om afscheiding hebben gesteund, terwijl aan dit adres slechts de handteekeningen van tien gezinnen ontbreken, waaronder twee, die nog maar sinds korten tijd ingezetenen onzer Gemeente zijn.
Hetwelk doende enz. Liessel, 13 April 1876 Ondertekend door 234 ingezetenen.

Uiteindelijk is deze hele pijnlijke zaak niet doorgegaan. Daarvoor waren twee redenen:
- De heer v.d. Griendt was het vooral te doen ten eigen bate.
- Hij pleegde geen enkel overleg met de betrokken inwoners en zo werden deze voor een voldongen feit geplaatst.
  Het voorstel werd dan ook afgewezen.

Hoewel deze perikelen tussen de gemeente en de heer v.d. Griendt tientallen jaren duurden en ook voor Neerkant hoogst interessant waren, laten wij het hierbij en gaan ons weer verdiepen in andere zaken die voor de ontwikkeling van Neerkant een rol speelden.

Enkele interessante “Neerkantse” zaken uit de gemeenteraad

Brandspuit voor Heitrak, Neerkant

In de raadsvergadering november 1877 staat dat de gemeente er toe overgaat om speciaal voor de gehuchten Neerkant en Heitrak een brandspuit aan te schaffen.
Dat lijkt nu na 150 jaar heel gewoon maar voor die tijd maakte dat een paar zaken duidelijk:
- Neerkant, Heitrak begon toch mee te tellen daar kon men niet meer omheen.
- “Onze” raadslieden” kregen meer invloed.
Tot brandmeester bij de brandspuit in Neerkant werden benoemd: Laurens Lenders en Hendricus Loomans. Verder de “dienstplichtigen” Johannes Vogels, Johannes Hoeben, Peter Verstappen, Willem Rooyakkers, Hendrik van Oostayen, Hendrik Martens, Antoon Bellemakers, Antoon Oomen, Martinus van Veggel en Jos. Hub. Maessen.

Windmolen

In 1892 liet Jan Truijen een stoom-graan-molen, bouwen die hij in 1897 verkocht aan molenaar Theobald Fransen. Theo liet in 1900, dicht bij deze molen, een windgraanmolen bouwen, die hij naar zijn grote held Paul Krüger: “Oom Paul” noemde.

Het was een, op een berg staande, achtkantige molen, die eerder ergens in Gelderland zou hebben gedraaid. De molen heeft tot 1934 regelmatig gewerkt, waarna hij werd gesloopt. De wieken verhuisden naar Budel-Schoot waar ze in molen ‘Janzona’ verwerkt werden.

Rijke mensen in de gemeente

Tegenwoordig lezen we dit soort berichten in “de Telegraaf”, maar eind 1800 was dit een onderwerp voor de gemeenteraad. In die tijd werd in de raad over kapitaalkrachtige inwoners van de gemeente gesproken.
Wie stonden bekend bij de gemeente als kapitaalkrachtigen?
In een document uit 1893 staat hierover het volgende:
Staat van ingezetenen in het jaar 1893 welke geacht worden meer dan f.10.000,- te bezitten en in aanmerking komen voor vermogensbelasting:
Wilhelmus Vogels, Heitrak C.192 landbouwer
Johannes Hoeben, Heitrak C.198 landbouwer
Antonius van Erp, Neerkant C.217 pastoor
Godefridus Loomans, Neerkant C.216 landb.
Laurens Lenders, Neerkant C.216 landbouwer
Als men de waarde van deze f 10.000 omrekent naar de huidige waarde dan betekent dat ongeveer € 200.000.
Dat betekent dat het “toekomstige Neerkant” toch wel enkele zeer kapitaalkrachtige en dus belangrijke inwoners had. Wat vooral opvalt is dat “onze” pastoor van Erp hier ook toe behoorde. Daarover meer in het hoofdstuk over de kerk in Neerkant.

“Ver weg” wonen wordt een groter probleem.

Omdat het aantal inwoners van Heitrak, Neerkant, Moosdijk steeds toeneemt wordt het probleem dat men ver af woont van school, post, kerk en gemeente steeds groter. Fiets, bus en tram waren er nog niet en de weg was nog niet verhard. Toch wordt daar vanuit het “verre” Deurne weinig aan gedaan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze problemen steeds vaker aangekaart worden.

Stemmen

1904: Brieven B en W
Helenaveen en Neerkant worden beiden een stemdistrict, want voor beiden is het een lange weg naar Liessel

Waar komt de dokter vandaan 1902?

Door een 28-tal ingezetenen van Liessel is aan den raad van deze gemeente een adres ingediend inhoudende onder anderen het verzoek om de kosten van den geneesheer voor Liessel dezelfde zouden zijn voor Deurne.
“……..Ook meenen wij dat daardoor het financieele uwer practijk zeker niet zoude worden geschaad, want het is niet te ontkennen dat door bewoners van Liessel, doch meer van Heitrak en Neerkant veelal elders (Limburg) wonende geneeskundigen worden bezocht”.
Probleem is dat in Deurne minder betaald wordt dan in Liessel maar zeker in Neerkant/Heitrak.
Dan komt er ineens een brief bij de burgemeester waarin een dokter zich meldt.
Het is interessant om deze brief uit 1911 eens goed te lezen dan zie je waarmee, zelfs hoogontwikkelde mensen, zo’n 100 jaar geleden te maken hadden.
Weled.achtb. heer en vriend,
Een paar weken geleden liet mij onze dokter Dr. v. Dillen, arts en medicinae doctor uw schrijven lezen, waarin u mij aanhaalde tot informatie om te solliciteeren naar het ambt van geneesheer te Liessel. Gisteren vertelde hij mij dat hij u geschreven had om a.s. zaterdag een bezoek ten uwent te komen afleggen om te overleggen of dit iedts voor zed. was. Ik heb hem zooveel mogelijk inlichtingen gegeven en den raad gegeven in loco alles op te nemen en met ued. te spreken. Ik ken hem niet alleen als dokter maar ook als huisvriend, zoodat ik wel eenigzins over hem kan oordeelen. Dr. v. Dillen is een zeer ijverige dokter en bekend als iemand, die altoos gereed is om zijne zieken, zonder overdrijving te bezoeken een bekwaam arts is en een buitengewoon goede accoucheur. Hij heeft behalve zijne echtgenoote een zoon, die over een goed jaar advocaat zal zijn, eene dochter als ziekenverpleegster in het binnengasthuis te Amsterdam en een zoontje van 12 en een meisje van 10 jaren en dus beiden nog schoolgaande kinderen. Hij is volstrekt ook niet duur met zijne visites en geneesmiddelen.
Over zijn persoon kan u zelf nog informatie inwinnen bij den zeereerw. heer Kerssemakers, pastoor te Helenaveen, die dr. v. Dillen gekend heeft als dokter te Kaatsheuvel, waar destijds de pastoor van Helenaveen kapelaan was.

Maar de reden waarom dr. v. Dillen hier weg wil? Groesbeek is in zielental zoo groot als Deurne c.a. Vroeger heeft men in Groesbeek ruim 20 jaren een protestantschen dokter gehad, niettegenstaande 95 % katholiek is. Maar die 5 % protestanten zijn bijna allen zeer rijk en zeer fanatiek, allen echte papenfreters. Zij doen allen moeite om den katholieken dokter te verdringen door op katholieke medeburgers pressie uit te oefenen en hebben daar ook zeer veel geld voor over. Er is hier nog een protestantsche dokter, dr. Quanjer, vroeger te Budel, die er in moet en zal hier. Er is zelfs eene dame hier die f 1000,- ‘s jaars geeft om hem hier in Groesbeek te houden en den anderen te weren. Zooals het op meer plaatsen gaat, is hier ook het treurig geval dat men van katholieke zijde geen stap zet om den protestant te weren en den katholieken dokter te behouden. Zelfs mannen van gezag zagen wel liever dat dr. v. Dillen hier alleen was, maar hebben er geen moeite voor over. En nu dr. Dillen dagelijks voelt dat hij totaal genegeerd wordt, zegt hij wanneer ik ergens anders komen kan, dan ga ik. Ziedaar de eenige reden. De echtgenoote van Dr. v. Dillen is eene nicht van notaris

de Leeuw te Deurne. Ik heb hem echter gezegd dat de dokter verplicht zal zijn in Liessel te wonen. Wanneer het zoover kon gebracht worden, dat de dokter van Liessel de praktijk had te Liessel en Neerkant, maar ook de dokter werd van de Maatschappij Helenaveen, dan heb ik hem gezegd dat er wel een bestaan voor hem aanzit. Misschien dat u en de pastoor van Helenaveen daaraan wel iets kunnen doen. Ziedaar, edelachtb. heer en vriend, wat ik meen ued. aangaande dr. v. Dillen, die ik voor mij hier ongaarne zou zien vertrekken, weet te schrijven.
Wij maken het allen goed. Onze Kees gaat over 3 weken naar het seminarie om te studeeren, wanneer hij mocht volharden dan was hij voor zijn leven geborgen. Ik denk nog dikwijls aan de gemeente Deurne.
Er zal verleden dinsdag ook wel een wethouder moeten gekozen zijn en wellicht Jan Martines of Willem Kuunders herkozen zijn, nietwaar ? Ik heb gehoord dat Bertrams gevallen is en iemand uit Helenaveen gekozen en toch eindelijk.
Vele groeten van ons allen aan u, mevrouw en vrienden en bekenden. Met de meeste hoogachting, Was getekend: J.H.H.Hermans

Naar de post

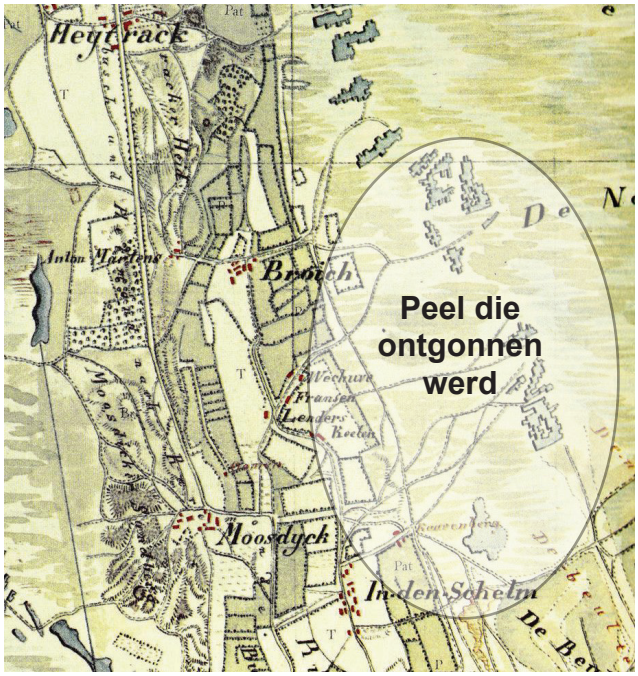
In die tijd was de post vele malen belangrijker dan nu, omdat men op “het postkantoor” vele geldzaken, akten etc. ook afhandelde. Ook daar bemoeide (gelukkig) de heer v.d. Griendt zich mee:
Schrijven (1863) van de directeur van het postkantoor te Helmond aan de burgemeester van Deurne, waarin deze meedeelt dat door de heer J. van de Griendt……., alsmede door enige ingezetenen van Liessel/Neerkant aan de minister van financiën verzocht is om op beide plaatsen een “postinrigting daar te stellen”.
Hij verzoekt op te willen geven de oppervlakte in bunderen alsmede het bedrag der bevolking van Liessel, Helenaveen, Heijtrak en Neerkant, ieder afzonderlijk, alsmede de afstand in uren gaans tussen de kom der gemeente naar het middelpunt van ieder gehucht, van Liessel naar Helenaveen, Heijtrak, Neerkant en Vlierden, en van Helenaveen naar Heijtrak en Neerkant, en van Heijtrak naar Neerkant

Hoe lang zou het nog duren tot die postinrichting er kwam?
Zo zie je dat er in die tijd door het gemeenteraadslid en door anderen, zoals de heer v.d. Griendt, hard aan getrokken moest worden om ook voor “Neerkant” het leven dragelijk te maken.

Neerkant wil erbij gaan horen

Neerkant wilde erbij gaan horen en dat kregen de “hoge heren” steeds vaker te horen.
Het was al bijna 1900 en: we waren nog geen parochie, we hadden nog geen kerk, we hadden nog geen school. Voor vele zaken waren we afhankelijk van derden.
Dat moest snel veranderen en het kwam er aan!
Neerkant was eind 1800 gegroeid naar ca. 100 huizen en ruim 500 inwoners. Eigenlijk al een dorp dat er toe doet maar het nog steeds niet was. Liessel had al lang die status en dan is het toch vreemd dat voorbij Liessel weer gehuchten lagen die wel bij de gemeente Deurne hoorden maar niet bij Liessel.
Toch lagen er veranderingen aan te komen, maar daarvoor zou Neerkant eerst een parochie moeten worden.

In het volgende hoofdstuk wordt uitvoerig beschreven hoe dat tot stand is gekomen en wat voor problemen dat heeft gegeven. Bedenk daarbij wel dat eigenlijk pas vanaf 1853, toen Nederland weer bisschoppen kreeg, er pas echt veel veranderde. Kerk en staat waren dan wel gescheiden, maar in de praktijk speelden zich toch heel andere zaken af.
Deze groei van het toekomstige Neerkant had meerdere redenen: De mensen die hier al woonden kregen kinderen en het aantal kinderen per gezin was aanzienlijk. Vijf was heel normaal en tien kinderen was ook niet abnormaal.
Dan vestigden zich steeds meer mensen hier omdat er steeds meer grond ontgonnen werd of kon worden.
Daardoor trokken veel mensen uit de aangrenzende dorpen van Limburg, zoals Meijel en Helden hier naar toe, maar ook uit de aangrenzende Brabantse dorpen zoals Liessel, Asten en Deurne.
Een van de redenen waarom er vanaf deze tijd steeds meer landbouwgrond ontgonnen kon worden was de komst van de kunstmest (guano) die uit Zuid Amerika aangevoerd werd. Hierdoor hoefden de gemene gronden (heideplaggen) niet meer als een soort kunstmest te dienen, maar konden de heidegronden zelf ontgonnen worden en als akkerland gebruikt gaan worden. Deze mensen kwamen hier naar toe omdat zij thuis geen toekomst zagen en hier door de vele ontginningen zag men dat wel.
Neerkant kreeg daardoor een inwoners-samenstelling vanuit allerlei plaatsen in de omgeving, met de daarbij behorende dialecten. Wat belangrijker was, het was een zeer eenzijdige beroepsbevolking, omdat iedereen op de boerderij werkte. Dat gold zeker niet voor Neerkant alleen.Toch werd dit een steeds groter probleem.
Zij hadden zich dan wel als kleine boeren hier gevestigd, wat moesten de kinderen dan gaan doen als ze van de lagere school kwamen? Ja, vader en moeder konden wel één jongen en één meisje thuis gebruiken maar wat moest er dan met de andere kinderen gebeuren?
Eigenlijk was er maar een oplossing: uit gaan werken bij een andere boer, die minder kinderen had, want daar kon men wel een paar extra handen gebruiken. Dat gold niet alleen voor de jongens maar zeker ook voor de meisjes, Voor het werk werden ze dan in natura betaald: kost en inwoning. En dan maar hopen dat er in de toekomst een gunstige partij te vinden was waarmee ze verder konden leven.
Toch was daarmee lag niet alles opgelost, want hoe moesten vader en moeder, die langzaam ouder werden, hun bezittingen verdelen.
Door de toch al kleine boerderijen dan maar te splitsen. Men had het al niet zo ruim en dat werd dan zeker niet beter. Toch gebeurde dat steeds

meer, zoals in de oude notariële documenten, van rond de eeuwwisseling van 1800 naar 1900, is vastgelegd.
Neerkant werd dan wel groter maar minder arm werd het nog niet. Werk vinden buiten de landbouw daar was nog geen sprake van.
Industrie in de gemeente Deurne moest nog komen. Helmond had die al wel maar ga maar eens elke dag over een zandweg te voet naar Helmond toe!

Het enige alternatief was om in de Peel te gaan werken, bij de fa. v.d. Griendt. Dat gebeurde dan ook. Zo konden de opgroeiende kinderen dan toch een centje – want veel meer was het niet– bijdragen aan het gezin.
Dat werken in de Peel was ook geen pretje. Zo lezen we in een notitie van de commissaris van de koningin uit 1902:
"…...den 13 mei 1902 kwam ik weer in de gemeente. Ik reed er vanuit Helmond heen, en toen weer naar Helmond terug. De burgemeester had mij bericht dat er juist kermis was, en had mij verzocht mijn bezoek uit te stellen; aan dien wensch kon ik niet voldoen.
Ik vernam van B en W dat de gemeente geen vrouwen of meisjes in de venen laat werken.
De verschillende Maatschappijen – ook Helenaveen – doen dat wel; zij gebruiken jonge meisjes voor turfdragen, turf verzetten enz.
Men meent dat het werken in de veenderij, zonder eenige beschutting tegen weer en wind,
voor de meisjes zeer ongezond is, en dat haar zulks als getrouwde vrouwen later opbreekt. Een turfgraver heeft zwaren, moeielijken en ongezonden arbeid; hij staat den ganschen dag in het water in een kuil; hij heeft geen gelegenheid om zich tegen weer en wind te beschutten; alleen des zomers is zijn arbeid minder ongezond. Vele plotselinge sterfgevallen komen er voor onder de turfgravers.
Werkt hij van zonsopgang tot zonsondergang, dan kan hij soms wel ruim f 3,- verdienen.
Het gemiddelde loon van een turfgraver zal ca. f 2 zijn. Door de venen zijn er vele vreemdelingen naar Deurne gekomen; daar is nog eene zeer vlottende bevolking, vooral onder de kostgangers. Er zijn nog al socialisten, van wie men echter niet veel bemerkt. Aan Neerkant wonen meestal Limburgers uit Helden en uit Meijel; ook in Helenaveen is eene nog al vlottende bevolking

Als de commissaris van de koningin dit al opgemerkt zou hebben bij en vluchtig bezoek, dan kan men zich voorstellen dat dit werk toch wel heel erg zwaar is geweest.
Doorleren na de lagere school, daar was ook nog geen sprake van. Al deze zaken lagen nog in het verschiet. Pas in de loop van de 20e eeuw gaat daar héél langzaam verandering in komen.

Oprichting NCB

Ter ondersteuning van al die kleine boeren en dus van de landbouw in Brabant in het algemeen, wordt in deze tijd - vanaf 1896 - de NCB opgericht met als grote stimulator pater van de Elzen. Hij zag als geen ander dat al die kleine boerenfamilies heel hard een organisatie nodig hadden die hun zouden ondersteunen. Het doel was om de boeren te verenigen in lokale coöperaties en zo hun belangen te behartigen.
Aftakkingen van de NCB waren de Boerenbond en de Boerenleenbank. Dit is ook voor de Neerkantse boeren een grote stimulans en ondersteuning geweest.

Voor hondenkarren was een vergunning nodig

Begin 1900 was het bezit van een paard niet voor iedereen weggelegd, terwijl men toch een transportmiddel moest hebben. Daarvoor werd steeds meer de hond gebruikt. De gemeente zag ook daar weer inkomen in en ging vergunningen afgeven. De volgende personen bezaten een hondenkar:
Joh. Engelen; Leon. Hendriks; Francisc. Obers; Ger.Pijnenburg; Mart.Pijnenburg; Petrus Rooyakkers; Mart. v.Rijt; Ger.Seelen; Joh.Seelen; Mart. Smeets; Hendr. v.d.Steen; Joan.Lenders; Mart. v.Rijt; Joan. Biemans en Hendricus Groenen.

Herbergen in Neerkant

Uit de oude documenten kwam nog een interessant gegeven naar voren.
Er worden in Neerkant steeds meer vergunningen aangevraagd door de inwoners om bier te verkopen.
Dat was natuurlijk niet voor een café zoals we dat nu kennen. Reden was dat veel boeren een extra inkomen zochten als herbergier.
Bier was in die tijd een populaire drank, ook omdat dit veiliger was om te drinken dan het aanwezige water. Het bier werd thuis gebrouwen en was van het bovengistend soort.
Het volgende overzicht geeft een idee wie er in Neerkant allemaal een vergunning hadden of die aanvroegen.
Lijst van de namen die begin 1900 vergunning hadden als “bierhuis met verlof”:

55	Ant. Franssen;	56	. Hendriks
57	C. van Seccelen	58	H. Verheijen
63	A. Giessen	64	Jo. Strijbos
65	Adr. Lenders	66	. Hendriks
67	C. van Seccelen	68	H. Verheijen
82	L. Meulenmans	86	H. Snijders
88	Petrus Gielens		
	Joh. Hoeben	79	Ant. v Veggel
82	L. Meulenmans	83	Th. C. van der Pol
86	H. Snijders	88	Petrus Gielen

Een respectabel aantal “bierhuizen” voor Neerkant.

Dat dit bierdrinken ook met armoede te maken had is zeker ook het geval. De mannen zochten buitenshuis ontspanning en die vonden ze hier. Deze lijst veranderde vrijwel per jaar, omdat er nieuwe aan toegevoegd werden maar velen verloren ook weer hun vergunning.

De 19e eeuw heeft veel veranderd

In honderd jaar is er veel veranderd in “toekomstig Neerkant”. Veel zaken werden aangepakt en daaruit ziet men dat Neerkant daadwerkelijk mee ging tellen.
Als men nu nog maar eens een kerk en een school had, dan waren alle basisvoorwaarden geschapen om van Neerkant een dorp met toekomst te maken.
Toch hoefde men daar niet erg lang meer op te wachten, zoals in de volgende hoofdstukken duidelijk zal worden.

Veel van dat alles is toch wel te danken aan de inzet van enkele inwoners “die er toe deden”, zoals bijvoorbeeld:
Arnoldus Slaats; Wilhelmus Vogels;
Johannes Hoeben, Godefridus Loomans;
Laurens Lenders; pastoor Antonius van Erp en natuurlijk het eerste hoofd van de school:
Johannes Ludovicus Gerold.
Dit zijn enkele Neerkanters die zich eind 19e eeuw inspanden om Neerkant “op de kaart te zetten. **En…….het is hen gelukt!**

Het “Nirkants”

In een Brabants dorp...

een Limburgs dialect

Het Nirkants: Hoe gingen wij dat spreken?

Daarvoor moeten we teruggaan naar de geïsoleerde ligging van Neerkant tussen die twee moerassen met een vrije uitgang naar het noorden en een vrijwel afgesloten uitgang naar het zuiden. Tot enkele eeuwen geleden bestonden er nauwelijks contacten tussen mensen buiten het eigen gehucht, laat staan met mensen op nog grotere afstand.

Daardoor waren de contacten voor Meijel eigenlijk voornamelijk naar het Noorden: Neerkant en verder Asten en Deurne.
De taalkundige invloed vanuit Rijnland op het Limburgs kwam dan ook vóór de moerassen tot stilstand en boog dan eerder af naar het westen richting Weert. Daardoor is die invloed op het Meijels en als gevolg daarvan het Neerkants, nogal klein geweest.
De invloed van het Brabants op het Meijels is daardoor veel groter. Echter was de afstand tot het dialect van Deurne en Asten weer te groot om die direct over te nemen. Met het buurtdorp Neerkant, gelegen in de gemeente Deurne, zijn de contacten steeds intensief en vriendschappelijk geweest. Voor beide dorpen is de vroegere landsgrens en de huidige provinciegrens geen belemmering geweest voor contacten.

De eerste bewoners, of beter gezegd inwoners, van Neerkant, kwamen uit het noorden en huurden daar de hoeven en boerderijen.
Zij spraken waarschijnlijk een dialect uit een plaats van het Hertogdom Brabant bijv. uit Schijndel, Asten of Deurne.
Langzaam ontstaan er dan meerder boerderijen, vooral op of vanuit de Moosdijk en in mindere mate op den Heitrak. Maar er begonnen ook mensen uit de richting Meijel en Helden
te komen. Zij pachten vooral van de Heeren van Doerne. Hier bleef het lang bij. De kinderen gingen nog niet naar school en men zal als taal wel allerlei dialecten gesproken hebben.
Ten noorden en ten zuiden van ons ontstonden toen al twee dorpen: Liessel en Meijel.
Dat kwam omdat beide dorpen een eigen heerlijkheid waren waaromheen huizen gebouwd werden. In vergelijking met deze twee dorpen

bleven Heitrak en Moosdijk twee gehuchten zonder een echte eigen identiteit.
In de loop van de 18e en 19e eeuw gaat daar verandering in komen. De kinderen gingen langzaam aan naar school en omdat zij officieel bij de Heerlijkheid Deurne hoorden moesten zij in principe naar de school in Liessel. Het probleem was wel erg groot voor kinderen en ouders.
De afstand naar Liessel was al snel 2 uur “gaans” of meer en dat zowel heen als terug en dat ook nog elke dag.

Voor het kerkbezoek en alles wat daarmee te maken had, kregen de inwoners van de Moostdijk al in 1627(!) toestemming van de pastoor in Deurne om in Meijel naar de kerk te gaan.
Later kwam daar voor de kinderen nog bij dat ze ook in Meijel naar school mochten. Daardoor werd toen voor de bewoners van Heitrak het “Leyssels” hun spreektaal. Voor de inwoners van Moosdijk en later de Schelm, het Broek en Neerkant, werd dat het Meijels.

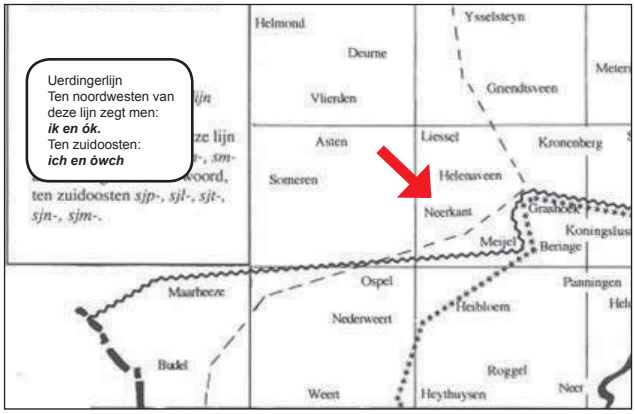
Wel zien we dat op veel plaatsen thuis, toch het dialect van vader en of moeder gebruikt werd.
En dat kon weer van alles zijn.
Dat bleef zo totdat er tegen het einde van de 19e eeuw, toen Neerkant in 1887 een eigen (gemengde) school kreeg en alle kinderen daar naar school gingen. Deze school kwam, tegen de zin in van “die van den Heitrak”, in het gehucht Neerkant.
In diezelfde tijd werd ook de beslissing genomen dat Neerkant een zelfstandige parochie werd met een eigen kerk. Dat betekende dat de gehele bevolking van Neerkant losser gemaakt werd van Meijel en Liessel. Toch behield men altijd die goede verstandhouding met Meijel, ook omdat veel inwoners van Neerkant hier vandaan kwamen en men daar ook naar de winkel ging als men al naar de winkel moest.
Zo ziet men dat eind 1800 en begin 1900, er langzaam aan het “eigen” dialect geboren werd en laat dat “toevallig” nu vrijwel gelijk zijn aan het Meijelse. Omdat deze twee dialecten zo verwant zijn met elkaar en het “Nirkants” toch wel sterk afwijkt van het “Leyssels”, zal hier verder ingegaan worden op het Meijels. Daar komt nog bij dat dit dialect heel bijzonder is en daarover al heel veel geschreven is. Vooral door de heer Crompvoets, maar ook door de heemkundekring Medelo uit Meijel. Van hun publicaties is dan ook dankbaar gebruik gemaakt.

Het Meijels en dus Neerkants, is een Germaans dialect, in het bijzonder een West-Germaans. Binnen het West-Germaans valt het onder het Zuid-Nederfrankisch.
Door een eeuwenlange geïsoleerde ligging tussen moerassen in de Peel, ver van buurtdorpen af, heeft Meijel een dialect ontwikkeld, dat een heel eigen plaats heeft tussen de aangrenzende Limburgse dialecten en die van Oost-Noord-Brabant. Ook politiek gezien heeft de plaats lang in een uithoek gelegen. Meijel heeft geen deel uitgemaakt van de Republiek der Zeven Provinciën; buurgemeente Deurne bijvoorbeeld wel. In de achttiende eeuw lag Meijel in Oostenrijks Gelder, terwijl buurtgemeente Helden tot Pruisisch Gelder behoorde en Neerkant tot Hertogdom Brabant.

De aansluiting bij de Peellandse dialecten uit het Brabantse is groter dan die bij de Limburgse. In Meijel verkort men de klanken meer dan bijvoorbeeld in buurgemeente Helden. Het zangerige, dat men wel eens het meest typisch Limburgse kenmerk noemt, heeft het Meijels veel minder dan de Limburgse buurtdorpen.
Het Meijels dialect wordt dan ook alleen in Meijel en in Neerkant gesproken.
Naarmate men verder naar het noorden gaat, zoals in Liessel, Asten of Deurne, hoort men grotere verschillen in klanken.
Naar het zuiden en zuidoosten komt men dan in het bekende Limburgs, met al zijn variaties, terecht.
Zoals hiervoor gezegd buigt het Limburgs dialect, zoals wij dat kennen, vóór Meijel af naar het westen en niet naar het noorden.
Men kan dan over al die punten, waar deze klanken gelijksoortig zijn, een lijn trekken. Op die manier ontstaat er een “taallijn”.

De Uerdingerlijn

Een van de bekendste taallijnen is de Uerdingerlijn. Heel algemeen kan men zeggen dat ten noorden en ten westen van deze lijn men ik en ook
en ten zuiden en oosten van ich en òuch.

Umlaut of klinkerverandering.

Eén van de kenmerken van het Meijels dialect-door de eeuwen heen is zeker het gebruik van de umlaut geweest, mogelijk al vanaf het jaar 1000. Onder umlaut verstaat men kort gezegd het klankverschijnsel dat een klinker van klank verandert onder invloed van een klank, vooral de i of j, in een volgende lettergreep. Die volgende lettergreep is in veel gevallen al eeuwen geleden verdwenen en heeft toentertijd gezorgd voor een verandering van klinker die we heden ten dage nog in de dialecten kunnen bespeuren maar in het Nederlands niet meer te zien is.
In het Meijels klinkt de umlaut bij meervoudige woorden in een aantal gevallen wel, waar men die in Deurne, Liessel niet hoort:
Het Meijelse bèl (ballen) tegenover het Deurnese balle, het Meijelse kèèst (kasten) tegenover het Deurnese kaaste.

De umlaut in verkleinwoorden zoals stuulke (stoeltje), hökske (hokje), bömke (boompje), mènneke (mannetje) hoort men daarentegen zowel in Deurne, Liessel als in Meijel. Naast het Deurnese höjere (horen) staat het Meijelse huuëre. Maar voor de umlaut in Meijels gruu:n (groen) in Deurne, Liessel over greujen.
Het Deurnese bakker is in het Meijels met umlaut bèkker, het Deurnese slachter is in het Meijels slèchter.

Op grond van deze voorbeelden en ook wel in het algemeen gesteld kan men zeggen dat men de umlaut in het Meijels iets vaker en soms anders hoort dan in het Deurnes/Liesselse dialect.
Helemaal on-Limburgs klinkt in de Limburgse oren het woord “dörske” in de betekenis van ‘meisje’ dat ontstaan is uit ‘deernke’.
Het Meijelse junj voor ‘ui’ sluit veel meer aan bij een Brabants juin-gebied dan bij een Limburgs oon, oonj- of look-gebied.

Verkorting van klinker

Het Meijels/Neerkants dialect kent verkorting van de klinker waar die in het Nederlands lang is: hemel is in het Meijels himmel, lepel is lippel, hamer is hammer, water is watter, koning is kunning, woning is wunning, deze is dizze, de mijne is de minne.
Dus de medeklinker verdubbelt na de verkorting van de klinker. Met dit verschijnsel sluit

het Meijels zich aan bij Peellandse dialecten in Noord-Brabant. Men kent ook verkorting van lange klinker in éénlettergrepige woorden:
Staart is in het Meijels start, maart is mért, paard is pert, kaart is kart, naald is nòlt.
Echter baard is in het Meijels baart, aard is aart.
In meervoudsvormen treedt ook verkorting op van de lange klinker: beesten is in het Meijels béste, meesten is méste, feesten is féste.

Ook verkort men in het Meijels de klinker in een voltooid deelwoord: gebleven is in het Meijels geblivve, gegeven is gegévve, geraakt is gerakt, gemaakt is gemakt en betaald is betalt.

Over rutje, butje en pinj
Nu een paar voorbeelden uit het Meijels/Neerkants in vergelijking met de dialecten om ons heen.

De lange ij
In Deurne en Asten wordt deze als een tweeklank éj of als een lange ee uitgesproken, in het Meijels hoort men dan vaak een ie en is dan weer beïnvloed door het Limburgs, waarin men de lange ij als een ie uitspreekt.
Men hoort in het Meijels/Neerkants: sjrie:ve (schrijven), kie:ve (kijven), blie:ve (blijven), riek (rijk), liek (lijk), diek (dijk) enz., terwijl men in Deurne en Liessel zegt: schreeve, keeve, bleeve, réjk, léjk, déjk hoort.

De ui.
Deze wordt in het Meijel en Neerkants in een aantal gevallen als een uu of een oe uitgesproken, waar men in Deurne en Asten de tweeklank öj of èù hoort. Meijels is bijvoorbeeld pruuk (pruik), duukke (duiken), sjuu:ve (schuiven), zoeppe (zuipen), proem (pruim).
In de Brabantse plaatsen Asten en Deurne hoort men hier een tweeklank öj.

Husj en tusj
Iets heel specifieks voor het Meijels en Neerkants zijn de volgende woorden: husj (huis), butje (buiten), wisj (wijs), kwitj (kwijt), verslitje (verslijten), rutje (ruiten), prisj (prijs), pinj (pijn), witj (wijd), brunj (bruin), lusjtere (luisteren).
Na een ei, ij of ui krijgen de daaropvolgende medeklinkers in het Meijels vaak een j-klank erbij, terwijl de klinker verkort wordt. Men kan rustig stellen dat deze mouillering één van de meest typerende kenmerken is van ons dialect. Wellicht het meest typerende kenmerk.
Volgens: Hèrman van de méster:

Natuurlijk is het Meijels en het Neerkants ook een levend dialect en is het door de eeuwen heen aangepast.

Natuurlijk is de laatste eeuw die geïsoleerdheid verdwenen en daardoor zullen er ook invloeden vanuit het Limburgse en Brabantse geweest zijn. Om hier enig inzicht in te krijgen het volgende.
In de Napoleontische tijd (begin 1800) vraagt het ministerie in Parijs in 1806 en 1807 om een bepaalde Bijbeltekst in de “ter plaatse gangbare taal”, op te sturen.
Ook Meijel hoort daarbij en stuurt de gevraagde teksten. Deze teksten zijn later boven water gekomen en hier volgt een klein gedeelte daaruit:

L’Evangile De L Enfant Prodigue,
transcrit d apres La Pronontiation Locale De Meijel
1. In dien tijt stelde Jesus deés Geliekenis aen sijn Discipelen veur; zekere man ha twee zeun, waer van den jongsten tegen ze vaijer vaijer geé me ’t deel van het goe dae me toekeumt
en de vaijer verdeylde em het goe. Weenig dae nae, ha den jongsten alles bij een vergaert, en is nae een wijt afgeleegen land heen gereyst, daar ij al sij goe in een ontugtig leven hé verquist. en nae da hij alles ha verteert ontstong’er grooten hongersnoó in dae land; en hij begost gebrek te lijen. hij gong dan heén en begaf em in den dienst van eenen inwoonder van dae land, die em na syn hoeve zeynde um de verkens te huén. Daer wenschten ij zynnen buk te meugen vullen me de schellen die de
verckens aeten; mer niemes gaf ze em.
Mer als ij toe zyn eygen kwaem, seij: woe veul huurlingen zyn er nie in me vayers huijs die broo hebben in ouwervloe, en ik vergae hier van honger! ik sal opstae en nae me vaijer gae en em zeggen: Vaijer, ik en ben nouw nie meer weirt ouwen zoon genumt te weirden;

Een interessant document dat aangeeft dat het Meijels toen toch wel anders was dan het Meijels zoals dat nu bekend is. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat de schrijftaal en de spreektaal in die tijd niet -helemaal- met elkaar hoefden overeen te komen.

Heemkundekring Medelo heeft hieraan een hele digitale uitgave gewijd:
http://www.medelo.nl/de-meijelse-taal

Natuurlijk is dit slechts een summiere samenvatting van het vele dat er over het Meijelse dialect bekend en geschreven is.
Wie meer over dit onderwerp van Heemkundekring Medelo en de heer Crompvoets wil weten kan terecht op o.a.:
www.dbnl.org/tekst/crom005meij01_01/

Neerkant is pas rond de eeuwwisseling van 1800 naar 1900 dit dialect als Nirkants gaan spreken. In het begin maar “mondjesmaat”, omdat het eigenlijk vooral ontstond doordat de kinderen dit dialect op het schoolplein gingen leren. Eenmaal thuis gekomen verviel men dan al snel weer in het dialect van thuis en dat kon van alles zijn. Zowel Brabantse als Limburgse dialecten: Leissels, Heldens of Meijels.

Het zal dan ook nog tientallen jaren duren voordat het “Nirkants” algemeen gebruikt ging worden. Op veel plaatsen werd zelfs na de oorlog door ouders thuis nog steeds een Limburgs- of Brabants dialect gesproken.
Door al die onderzoeken en vele publicaties zoals van Medelo en de heer Crompvoets,
weten we nu dat het Meijels officieel behoort bij de Limburgse dialecten.

Daaruit mag men dan ook concluderen dat het Nirkants, dat vrijwel gelijk is aan het Meijels, dus ook een Limburgs dialect is.
Een echt Brabants dorp met een echt Limburgs dialect, dat is toch wel heel apart(!)

Zoals vrijwel alle dialecten, verdwijnt ook het Nirkants in de loop van de 2e helft van de 20e eeuw. Men gaat steeds meer naar de middelbare school in Deurne of Helmond. Men trouwt ook steeds meer “verder van huis”.
Zo ontstaat er dan een “nieuw Nirkants” waarbij nog wel woorden voorkomen die voldoen aan wat hiervoor gezegd is, maar overwegend zijn het toch Nederlandse woorden.

Moeten wij ons dan gaan afvragen of het “Nirkants” echt gaat verdwijnen?
Dat zou jammer zijn.
Geldt dat niet voor veel zaken die “wij 70- plussers” zo graag zouden behouden.

Op weg naar school

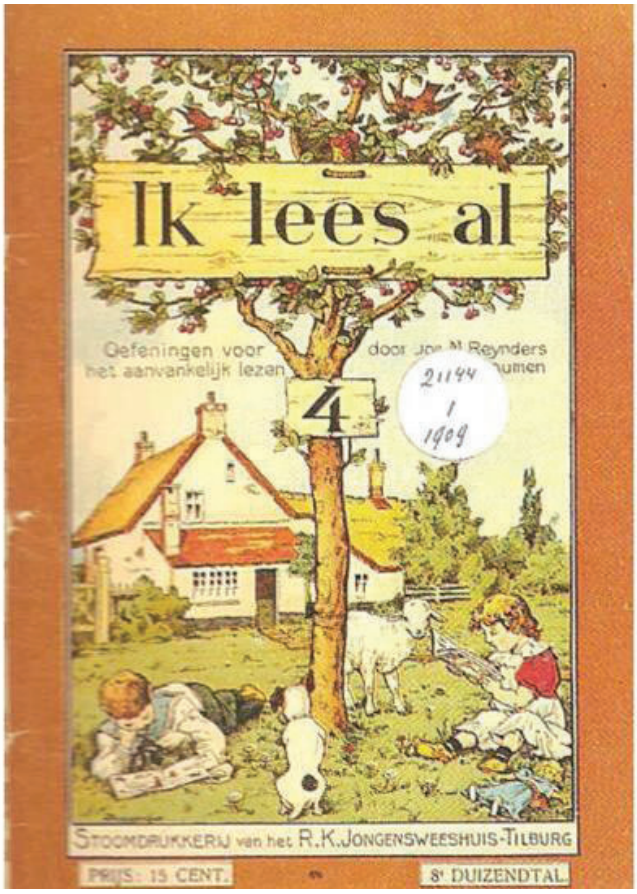
Naar Liessel?

Naar Meijel?

Of toch *op de Neerkant?*

Het onderwijs vóór de 19e eeuw

Om een beetje te begrijpen van het onderwijs voor de kinderen van Heytrack en Moosdijck, in de periode voordat er een school in Neerkant komt, is het nodig om iets van het onderwijs in het algemeen te weten.
In de zestiende, zeventiende en achttiende eeuw was het in de Nederduitse Lage scholen vaak letterlijk een rommeltje. Leerlingen van verschillende leeftijden zaten in één groot, meestal erg smerig, schoollokaal bij elkaar. Vroeger werden er geen speciale gebouwen neergezet om een school te huisvesten. Een leegstaande schuur, een kamer of de keuken van de schoolmeesters-woning vond men goed genoeg. Een aantal schoollokalen werd ‘s winters zelfs door een open vuur verwarmd.
Als de schoorsteen slecht trok of zelfs ontbrak,

Leesboekje uit 1900

Het eerste leesplankje uit 1910

dan zaten de kinderen als gerookte haringen in een ton. Geen wonder dat veel kinderen op school ziek werden. Het onderwijs, met name in de dorpsscholen, stelde weinig voor. Dat kwam ook omdat veel schoolmeesters nauwelijks voor hun vak waren opgeleid. Sommige meesters konden zelf amper lezen of schrijven.
De schoolmeesters hadden een laag en onregelmatig inkomen. Het schoolgeld werd per week betaald en de kinderen bleven vaak weg in de oogsttijd, omdat ze thuis moesten helpen. Om in zijn levensonderhoud te kunnen voorzien, hield de meester er verschillende bijbaantjes op na, zoals koster, doodgraver, klokkenluider, schapenscheerder of voorzanger in de kerk. De meesters waren daarom vaak ‘even een uurtje’ van school weg. In de meeste gevallen nam zijn vrouw dan voor hem waar.

De overheid en het onderwijs

Tot 1795 waren de gewesten (provincies) van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden zo zelfstandig dat er geen gecentraliseerd onderwijsbeleid was, elk gewest deed het op zijn eigen manier. Na de Bataafse eenwording kwam er één regering en werd onderwijs één van de kernpunten. In 1801, 1803 en 1806 werden er door de overheid drie onderwijswetten uitgevaardigd.
Verbeteringen die de Maatschappij tot Nut van ‘t Algemeen had voorgesteld, kwamen in de wetten duidelijk naar voren. De vakken die in de wet genoemd werden waren: lezen, schrijven, rekenen

en Nederlandse taal. Hiervoor werd een boekenlijst opgesteld. Leerstellig onderwijs (gebaseerd op een godsdienst) werd verboden, dit hoorde door de kerken gedaan te worden. Wel werd men geacht in de christelijke geest onderwijs te geven en over godsdienst te praten zoals je over geschiedenis praat. Uit de boekjes op de lijst bleek echter een duidelijk protestants-christelijke geest. Het verbod van leerstellig onderwijs leidde tot het begin van de schoolstrijd (elk geloof wilde een eigen school hebben). In de grondwet van 1848 werd de eerste principiële discussie hierover afgesloten. De wet moest er voor zorgen dat er voor iedereen toegankelijke openbare scholen waren, maar gaf tevens de vrijheid om bijzondere (katholieke, protestante) scholen op te richten.

Klassikaal onderwijs

Het traditionele hoofdelijk onderwijs voldeed niet meer. In de paar jaar die kinderen op de Neder-duitse Lagere school zaten, leerden ze te weinig. Een nieuw systeem van lesgeven werd sterk

gepropageerd. In plaats van hoofdelijk onderwijs moest de schoolmeester klassikaal lesgeven. De leerlingen werden daartoe in drie klassen verdeeld. De schoolmeester gaf gedurende een gedeelte van de dag aan één van de drie klassen les terwijl de kinderen van de overige twee klassen voor zich zelf werkten. De overgang van de ene naar de andere klas vond plaats via een proefwerk.

Opleiding tot schoolmeester

Tot de negentiende eeuw kon iedereen schoolmeester worden. Een echte opleiding was er

niet. Een jongen leerde het vak meestal van zijn eigen vader of schoolmeester. Veel schoolmeesters waren niet erg geschikt om kinderen te onderwijzen. Met de onderwijswet van 1806 werd er een eerste serieuze poging gedaan om de kwaliteit van de onderwijzer te verbeteren. Iedereen die schoolmeester wilde worden, moest voortaan een examen afleggen. Daarna kon een schoolmeester verder leren om een akte van de derde, tweede, of eerste rang te halen.

De leerplichtwet

Pas in 1900 werd, met slechts één stem meerderheid in de Tweede Kamer, de leerplichtwet aangenomen. Ieder kind moest vanaf het zevende tot en met het twaalfde jaar onderwijs volgen. Het laten werken van jonge kinderen was officieel verboden. De leerplichtwet was minder ingrijpend dan men wellicht zou denken. Tussen 1890 en 1900 ging namelijk ongeveer 90% van de kinderen al min of meer geregeld naar school. Wel maakte de leerplichtwet een einde aan het vroegtijdig verlaten van de school. Ook werd het aantal kinderen dat hun ouders ‘s zomers in de land- en tuinbouw hielp, daarom lange tijd van school wegbleef, steeds kleiner.
Het toekomstig Neerkant werd door het schoolgaan in tweeën gedeeld. In principe moesten alle kinderen van de gehuchten van toekomstig Neerkant in Liessel naar school toe gaan.
Zeker is er in Liessel vanaf 1648 een school geweest en wel met een meester van Protestantse komaf en dat bleef zo tot 1798.

Het onderwijs in het toekomstig Neerkant.

In 1670 waren er in Liessel ca. 50 schoolgaande kinderen. De meester ontving van hen 2 stuivers per maand en daarmee moest hij het doen. Van de overheid kreeg hij geen traktement.
Als leslokaal diende toen de oude kapel die hiervoor werd opgeknapt.
Dat de school uit slechts één klaslokaal bestond lezen we in een bericht uit 1830 waarin staat dat het een grondige opknapbeurt kreeg.
De afmetingen van dit vertrek waren: 8 bij 4 meter.
En de inhoud bestond uit:
10 schrijftafels, 8 zitbanken, 2 zwartgeverfde leerborden, een stel gewichten en een meetlat van 1 meter.
De onderwijzer kon van het schamele inkomen niet leven en oefende daarom ook het beroep van: bakker, winkelier en tapper (herberg) uit.
Hieruit is het wel duidelijk dat het onderwijs einde 19e eeuw op een laag niveau stond.

Een schoollokaal uit begin 1800

Echter, als de overheid niet wilde investeren dan kon men ook niet veel meer verwachten.
Dat niet iedereen de kinderen naar Liessel stuurde, lazen we al in het hoofdstuk over Den Heytrack. De welbemiddelde familie Slaats had daar een oplossing voor gevonden. Arnoldus Slaats stelde een privé onderwijzer aan die de kinderen thuis les gaf.
Dat kon toch niet de goedkeuring van de overheid krijgen.
De Liesselse schoolmeester Hendrik Smits deed op 6 februari 1815 zijn beklag bij de schoolopziener dat een zekere Peter Mathijs Weeneker op de Heitrak illegaal lesgaf.
Weeneker zou volgens hem niet bevoegd zijn als onderwijzer en bovendien geen toestemming hebben van het gemeentebestuur.
De inspecteur verzocht aan de burgemeester van Deurne om opheldering. Deze deelde mee dat hij op 11 november 1814 een bezoek aan de Heitrak had gebracht. De weduwe Slaats had hem meegedeeld dat het voor haar kinderen een uur lopen was naar de school in Liessel en dat die school bovendien in de wintermaanden gesloten was. Aan het privé onderwijs werd dus snel een einde gemaakt.
Stel je eens voor dat je als kind op de Moosdijk of het Broek woonde en elke dag te voet naar Liessel moest. Dat was minstens 2 uur “gaans” en dat was eigenlijk toch ondoenlijk.
Het naar school gaan in Meijel lijkt dan ook een veel betere keuze, maar zo eenvoudig lag dat niet, zoals te lezen staat in de archieven van de gemeente.
1860 De raad van Deurne en Liessel:
- Gelet op de inkomende klagten der bewoonders van het gehucht de Neerkant, grenzend aan Meijel, alwaar hunne kinderen steeds onderwijs hebben genoten, omreden zij circa twee uur van dezer gemeente verwijderd zijn hetwelk hen thans door het bestuur is geweigerd en wel op grond dat door hetzelve een jaarlijkse bijdrage aan die gemeente van deze wordt erlangd ten bedrage van f.100.-
Besluit: zich tot gedeputeerde staten dezer provincie te wenden met beleefd verzoek deze voorgestelde zaken in een gunstig deze beide voorstellen tot stand te kunnen brengen.

Dat is nog eens duidelijke taal. Vanwege 100 gulden wil men de kinderen dan maar 2 uur op en neer laten lopen!

1860 Provinciaal Bestuur
De raad der gemeente Deurne en Liessel heeft als volgt besloten:
…. met de gemeente Meijel eene overeenkomst aan te gaan omtrent de toelating der kinderen van het gehucht de Neerkant in de openbare school aldaar.
Memorie van toelichting behorende bij het besluit van den raad der gemeente Deurne en Liessel.
Met het oog op de aanstaande in werking treden en regeling der wet op het onderwijs heeft men op het oogenblik het geraadzaamst geacht in te trekken en te vernietigen het raadsbesluit van den 13 februarij l.l. waarbij aan de gemeente Meijel omtrent de toelating van kinderen op het gehucht Neerkant eene bijdrage uit de gemeentekas werd toegezegd.

1864 Provinciaal Bestuur
Koninklijke toestemming van dato 22 juli 1864 nr. 40 en mede goedkeuring van de gedeputeerde staten van Limburg en Brabant om de gemeentebesturen van Meijel en Deurne in overleg te aangaande ener overeenkomst tot toelating van kinderen uit het gehucht Neerkant, gemeente Deurne toe te laten in de openbare school te Meijel.

Na 4 jaar komt er dan op 4 augustus 1864 het officiële akkoord. Alles opgelost zou men denken, maar zo makkelijk gaat dat niet want wat lezen we dan:
1873 Openbare vergadering van den raad der gemeente Deurne en Liessel.
... een schrijven van B en W van Meijel van 11 october jl.
….dat tengevolge de toenemende verhooging der kosten van het onderwijs en de bestaande behoefte aan onderwijzend personeel de toelating der kinderen van den Neerkant in de openbare school aldaar op den tegenwoordigen voet niet kan voortduren en daarin verandering behoort te worden gebragt

1874 Vergadering van B en W van Deurne
Een schrijven van B en W van Meijel van 3 januarij jl. nr 320/13 in antwoord op ons schrijven van 18 december bevorens betrekkelijk de toelating van de kinderen van den Neerkant in de openbare school te Meijel en houdende opzegging van het contract desbetrekkelijk. Na eenige beraadslaging wordt besloten het gemeentebestuur der gemeente Meijel alnog te wijzen op de voordeelen welke de bewoners der gemeente Meijel van de ingezetenen op den Neerkant genieten, welke laatsten als het ware meer ingezetenen der gemeente Meijel dan van Deurne zijn, waarom men alnog op het behoud van het bestaand contract blijft aandringenchrijven aan den raad in zijn eerstvolgende vergadering mede te delen
Dit gaat dan nog enkele jaren door en uiteindelijk komt er toch een beslissing.

1875 Provinciaal Bestuur
Lager onderwijs voor de kinderen uit de Neerkant.
Alhoewel de gemeente Meijel de afspraak heeft afgezegd om de kinderen in hun gemeente onderwijs te geven als er geen hogere vergoeding wordt gegeven, ziet de gemeente Deurne toch genoodzaakt hieraan gevolg te geven zodat de jeugd niet van onderwijs verstoken blijft.

In een document uit het gemeentearchief van 1875 lezen we over het Lager onderwijs voor de kinderen uit de gehuchten in Neerkant:
In dit gehucht wonen leerplichtige kinderen van 6 tot 12 jaar. Om hiervoor een school te Neerkant te stichtten wordt door ons (het gemeentebestuur van Deurne) niet ingezien. Een regeling met Meijel is zelfs verkieselijker dan een school te bouwen, mede dat daar ook geen kerkelijke gemeente aanwezig is. De afstand der gehuchten Neerkant – Helenaveen is te groot om een schoollokaal voor beiden dienstbaar te kunnen stichtten.

Staat van de kinderen tussen 6 en 12 jaar in de gehuchten:

Ouders	Gehucht	aantal
v.d. Boomen	Heijtrak	3
J. Hoeben	Heitrak	4
W. v. Hugten	Heitrak	1
A. Verstappen	Broek	2
J. Koonings	Broek	2
Jac Joosten	Vink.Br.	2
Corn. v. Rijt	Schans	2
P. Ceelen	Schans	1
J. Wijnen	Schans	1
M. Smits	Schans	1
H.v.d.Berkmortel	Schans	2
G. Geus	Schans	1
H. Manders	Schans	1
J. Hendriks	Schans	3
W. Manders	Schans	2
P. Manders	Schans	1
J. Mennen	Schelm	1
Wed. v. Calis	Schelm	4
J. Adriaans	Schelm	1
L. v.d. Steen	Moosdijk	1
Wed. Martens	Moosdijk	1
H. v. Hoek	Moosdijk	1
Ant. Koolen	Moosdijk	1
R. Peeters	Moosdijk	1

In een schrijven van Gedep. Staten van 25 febr. 1875 zien we dat de gemeente aan de Gedep. Staten heeft laten weten dat zij:
….. enige "gevoelens" hebben omtrent het al of niet wenschelijke van eene daarstelling eener school alleen voor het gehucht Neerkant

Dit wordt mede ingegeven doordat er steun komt van Liessel en Meijel maar ook van Asten. Dat Asten ook profijt hiervan zal hebben is duidelijk omdat er ondertussen op Astens gebied, dat dicht bij de Neerkant (het huidige Kleine Heitrak) ligt, ook een groot probleem is ontstaan. Ook hiervan moeten de kinderen naar Liessel naar school en ook voor hen is dat elke dag een grote afstand die ze te voet af moeten leggen.
Daarbij komt dat zowel de Liesselse als de Meijelse school te weinig ruimte heeft om al die kinderen les te geven.

N.a.v. de brief van de heer v.d. Griendt over opsplitsing van de gemeente: zie: blz. 91, schrijft de gemeente in 1876 een brief aan Gedeputeerde Staten waarin ze op al de punten genoemd in de brief van de heer v.d. Grient antwoord geven. Het is interessant te lezen wat zij over het onderwijs in Neerkant zeggen:

……..de gehuchten Heitrak en Neerkant hebben geene school, dit is waar, maar door de toelating der kinderen van hunne bewoners in de openbare school te Meijel is ten hunnen opzichte beter in de behoeften van onderwijs voorzien dan dat aldaar eene school aanwezig was. Immers die bewoners hebben geene afzonderlijke kerkelijke gemeente en zijn als zoodanig ingelijfd bij de R.C. gemeente Meijel, alwaar die kinderen hun christelijk onderrigt ontvangen, zoodat indien op die gehuchten alleen eene school zonder kerk tot stand komt, een van beiden, het christelijk of burgerlijk onderwijs moet worden verzuimd en dan zijn wij zeker dat het laatste achterwege zal blijven. Mogen die bewoners er in slagen aldaar eene kerk tot stand te krijgen, dan zijn wij bereid onmiddellijk de noodige voorstellen tot daarstelling van eigen onderwijs aan den Raad te doen, die zonder twijfel daartoe genegen zal worden bevonden.
Maar zoals gezegd hielp Meijel, noodgedwongen, daaraan ook mee.
In 1885 kon de gemeente Meijel wegens plaatsgebrek de leerlingen uit Neerkant niet langer een plaats geven. De gemeente Deurne besloot toen een nieuwe school te gaan bouwen in de Neerkant. Het duurde echter nog tot 1 januari 1897 voordat deze (openbare) school werkelijk geopend kon worden.

De gemeente Deurne kende Neerkant een subsidie toe en het is interessant om te lezen hoe dat kwam.
1886 De raad van de gemeente Deurne verleent een toelage aan de Rooms Katholieke parochie in Neerkant van 200 gulden per jaar.

Schoolfoto uit 1913

In een memorie van toelichting verklaart de gemeente dat het is voor de gehuchten Neerkant en Heitrak, waar op het ogenblik een openbare school is die aanstaande augustus zal worden opgeleverd. De bewoners in deze gehuchten zijn uitsluitend katholiek en als zodanig nog steeds ingedeeld, Neerkant bij de Rooms Katholieke parochie van Meijel en de Heitrak bij die van Liessel. De behoefte aan een Rooms Katholieke kerk is sedert geruime tijd, doch vooral de laatste tijd gevoeld, evenals die van onderwijs en toen het laatste verzekerd was werden door de bewoners ernstige pogingen aangewend om de daarstelling ener rk parochie aldaar te bevorderen. Hierin zijn ze ten dele geslaagd. Als het kapitaal voldoende is zal tot daarstelling van kerk en pastorie een feit zijn. Gemeend hebben wij om jaarlijks een bijdrage te moeten toekennen en dat gedurende 20 jaar.

Op 1 januari 1887 werd de eerste lager school in gebruik genomen, waarmee de dagelijkse voetreis van de schoolkinderen naar Liessel of Meijel (en terug) tot het verleden behoorde.

Dat was slechts ten dele waar omdat: 's Morgens vroeg dezelfde afstanden door hen moesten worden afgelegd om in Liessel of Meijel de catechismuslessen te kunnen volgen. Daarna moesten ze dan weer op tijd in school zijn.
Johannes Ludovicus Gerold werd hoofd van de openbare eenmansschool. Wel mocht het hoofd van de school al snel omhulp vragen en zo zien we dat op een oproep voor een onderwijzer zich slechts een enkel persoon aangeboden heeft en wel Henricus Martinus Domee te 's Hertogenbosch. Dat er weinig interesse was of dat er geen bekwame onderwijzers waren, blijkt uit het volgende:
1891 Notitie van de Gemeenteraad:
Ondanks verschillende oproepingen in diverse Couranten voor sollicitanten voor de scholen in Liessel en Neerkant komt er geen enkele persoon zich melden. Ook niet nadat de jaarwedde is verhoogd tot f 450,=. Besloten wordt om nogmaals de jaarwedde te verhogen met f 25,= per jaar tot een maximum van f 550
In het jaar 1898 gingen er toch al 40 leerlingen naar school.
Ondertussen waren er ook een aantal leerlingen uit de gemeente Asten (Kleine Heitrak) bijgekomen waardoor de school al in 1900 te klein werd en er een aanvraag voor een tweede lokaal werd gedaan.

Daarom nam de gemeenteraad de volgende beslissing:
1901 Brief aan Provinciaal Bestuur.
Raadsbesluit wijziging school Neerkant in aannemen van kinderen uit Asten: Er komt een nieuw lokaal bij. Op die manier groeide de school uit tot een volwaardige school.

1901 Provinciaal bestuur
Toestemming om aan de school te Neerkant een lokaal aan te bouwen en een extra leerkracht aan te stellen.
Hierop kreeg men wel negen sollicitanten en zo werd J.G. v.d. Ligt onderwijzer te Neerkant.

In 1904 werd de school al uitgebreid met een derde lokaal. Zo zie je dat de komst van de school en de kerk voor Neerkant van heel grote betekenis zijn geweest.

In 1928 werd de openbare school een rooms-katholieke school wat inhield dat er van gemengd onderwijs geen sprake meer was.
Opmerking: In november 1939 werd de jongensschool in Neerkant door Nederlandse militairen gevorderd. In mei 1945 kon de meisjesschool en in juni de jongensschool weer worden gebruikt.
Met het besluit de twee lagere scholen samen te voegen in 1967, werd de zusters een belangrijk deel van hun werk uit handen genomen.

Meisjesschool

Omstreeks 1915 moesten maatregelen getroffen worden om het toegenomen leerlingenbestand op te kunnen vangen en met instemming en medewerking van de gemeente Deurne besloot het kerkbestuur een Rooms Katholieke meisjesschool te stichten.
Het onderwijs aan de nieuwe meisjesschool werd met ingang van 25 april 1917 toevertrouwd aan de zusters Franciscanessen van Veghel. De zusters vonden onderdak in het tegen de nieuwe school gebouwde klooster, het Sint-Vincentiushuis.

De openbare school werd daarna uitsluitend door jongens bezocht.
Tegelijk met de start van het bijzonder lager onderwijs voor meisjes in 1917, ging voor de drie- tot zesjarige jeugd de toen zo geheten bewaarschool open. Ook deze activiteit werd aan de zusters toevertrouwd.

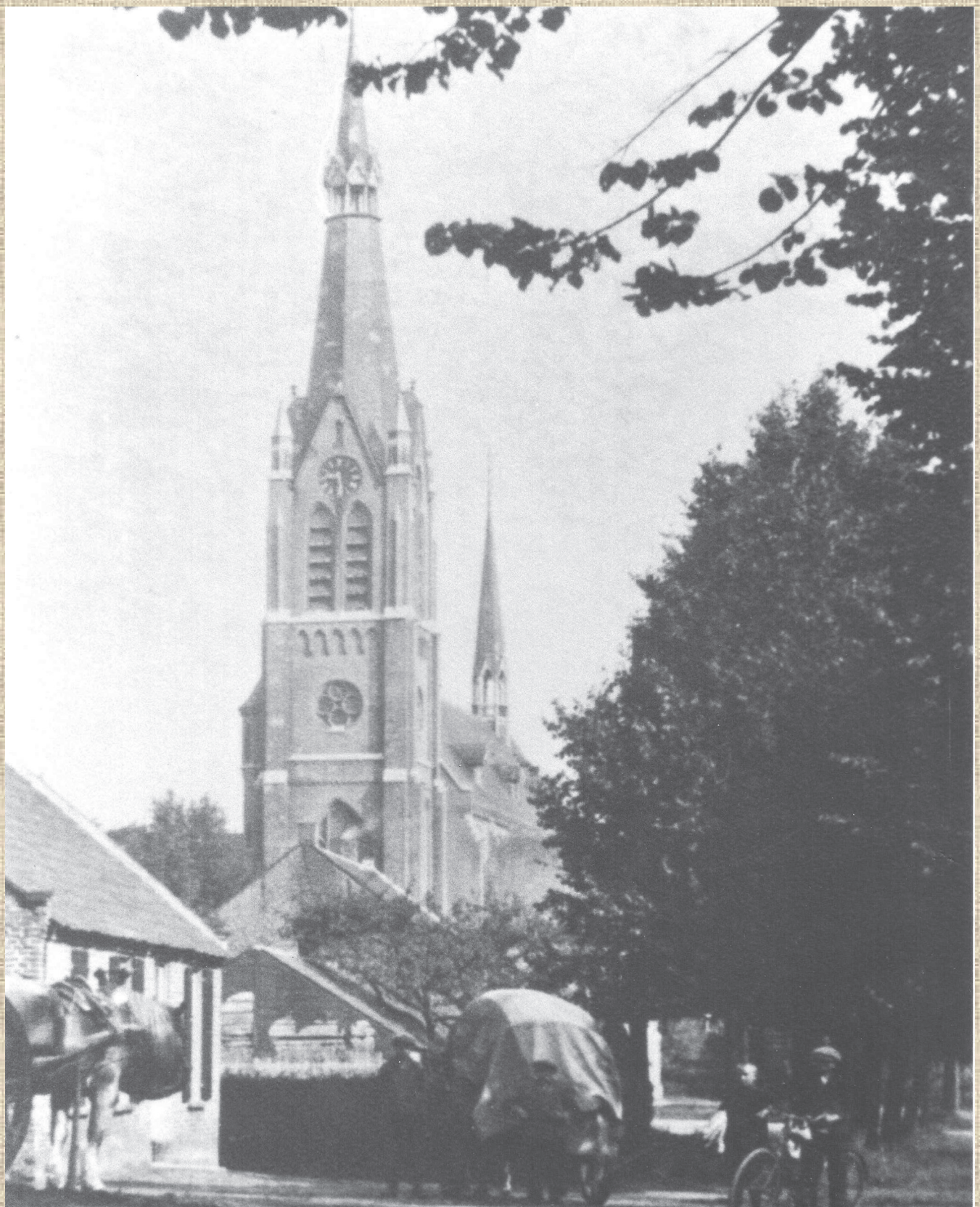
Zuster Egidia van den Heuvel, werd de eerste huisoverste.

Naar de kerk, altijd problemen

Het mocht niet

Het kon niet

Maar wat dan wel?

De situatie van de Katholieken in de Nederlanden in de jaren tot 1800.

En hoe de bewoners van het toekomstige Neerkant daarmee te maken hadden.

Willen wij iets meer begrijpen van de vroegste ontwikkeling van de katholieke geloofsbeleving voor de inwoners van *den Heytrack* en *de Moosdijck*, dan kunnen we ons beperken tot de situatie in Liessel en Meijel. Dat zullen we niet alleen zien in de periode van ca. 1300 tot 1600, maar zelfs tot eind 1800.
Pas dan wordt Neerkant een eigen parochie met een eigen kerk.

Over de geloofsontwikkelingen in Liessel en Meijel is heel veel gepubliceerd en daarvan kan dankbaar gebruik gemaakt worden.
Toch is de situatie voor *den Heytrack* en *de Moosdijck* heel apart omdat zij, als "grensgeval" duidelijk gebruik kunnen maken van datgene wat voor hen het beste uitkomt.
Zoals we in het hoofdstuk: *"Neerkant een grensgeval"* zagen, is dat meestal negatief geweest voor onze voorvaderen. Toch is dat voor de uitoefening van het geloof heel anders, daar hebben de inwoners juist dankbaar gebruik gemaakt van deze grenssituatie.

Omdat er tot het jaar 1600 slechts enkele Hoeven bewoond zijn in deze twee gehuchten, heeft het weinig zin om voor ons *"Neerkants"* gebied daar aparte aandacht aan te schenken. Daarvoor kunnen we gevoeglijk kijken naar de situatie bij de twee buurtdorpen. Daar hebben die paar gezinnen op *den Heytrack* en *de Moosdijck* zich bij aangesloten.
In feite zien we dat de hele periode van 1600 tot medio 1800 het een strijd is geweest tussen de protestanten en de katholieken, waarbij deze laatsten tot 1852 altijd onderdrukt werden.
Dat heeft voor de inwoners van *den Heytrack* en *de Moosdijck* en later van *het Broek* en *de Schelm*, toch duidelijk minder problemen opgeleverd dan in de rest van deze zuidoosthoek van het Hertogdom Brabant.
Wel is het belangrijk te weten dat zij voortdurend onder druk stonden door al die invallen en plunderingen van vijandige soldaten en legers die van *"de andere kant van de grens"* kwamen. Over een makkelijk leven kan hier dan ook niet gesproken worden.
Vanaf de Nederlandse opstand tegen Spanje, begonnen in de jaren zestig van de zestiende eeuw, stond deze tijd in het teken van een strijd tussen protestanten en katholieken. In de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werd de Nederduitse Gereformeerde Kerk als de 'ware religie' en dus als bevoorrechte kerk behandeld.
De reformatie had haar intrede gedaan. Wij hadden geen bisschoppen meer en Nederland werd als een soort missiegebied gezien.
Toch is het zo dat Deurne, maar zeker Liessel en

Republiek der zeven provinciën

de gehuchten *Heytrack* en *Moosdijck*, katholiek bleven. Dat was anders voor het gebied Zuid-Nederland waartoe het huidige Limburg en België behoorden. Daar kreeg het katholieke geloof alle vrijheid en in dat gebied lag Meijel.

Hier was geen onderdrukking van de katholieken en *de Moosdijck* lag slechts een half uur gaans van Meijel en *den Heytrack* iets meer dan een uur. Echter, wie bekommerde er zich ook om wat daar op *den Heytack* en *de Moosdijck* voor "ondeugende zaken" gebeurden? Toch is dat niet helemaal zo, want reeds in 1672 kregen de inwoners van de Moosdijk toestemming van de pastoor van Deurne, dat ze alle zaken die met hun geloofsbeleving te maken hadden, in de parochie Meijel mochten uitoefenen.
Een belangrijk jaar voor de bevolking van Deurne, Liessel was het jaar 1648.

Vrede van Münster

In dat jaar moesten heel veel katholieke kerken worden afgestaan aan de protestanten.

De oude kerk van Liessel

Dat betekende voor Liessel dat de kapel overgedragen moest worden aan de protestanten.

Wij hadden dan wel officieel godsdienstvrijheid maar aan de katholieken werden zoveel beperkingen opgelegd dat er eigenlijk geen sprake van vrijheid was.
In Ouwerling lezen wij:
…"Dat de gehele katholieke bevolking met deze toestanden niet tevreden was en ook niet kan zijn, ligt voor de hand. Maar wat was er aan te doen? Tot het bekomen van een eigen priester waren de tijden ongunstig en de pastoor van Deurne had allengs op hoog bevel zijn parochie moeten verlaten. Zijn paspoort was ingetrokken en hij had zich genoodzaakt gezien verrblijf te kiezen midden in de Peel bij zijn kerkje op een uur afstand van een huis……..."
Door de ingezetenen van Liessel en Heytrack werd een request opgesteld aan de bisschop voor een eigen parochie. Wat zij toen vroegen zou pas eeuwen later werkelijkheid worden.

Toch veranderde de situatie in 1672, toen enkele beperkingen werden opgeheven, maar de kerken niet werden teruggegeven. En zo zag men in Oost-Brabant overal goedkope houten kerkjes verschijnen waar de dierbare gelovigen hun geloof konden vieren.
Dit heeft voortgeduurd tot de komst van de Fransen, begin 1800. Eigenlijk pas door het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 werden de kerken aan de katholieke teruggegeven.
Ook de kerk in Deurne hoorde daarbij en daarom kon ook het parochiële leven weer echt ter hand genomen.
Liessel had dan al lang een eigen kapel met een rector maar was deel van de parochie Deurne.
Behalve de zondagsviering mocht men nauwelijks iets anders in deze kapel doen. Dat veranderde in het jaar 1800 toen de katholieken van Liessel, Heitrak en Neerkant toestemming kregen om in deze kapel ook Pasen te houden en de Eerste Communie mochten doen. De inwoners van Neerkant die naar Meijel naar de kerk gingen moesten wel elk jaar opnieuw toestemming vragen om in Meijel hun Pasen te houden.

1851 Liessel, Heitrak, Neerkant aparte parochie

Liessel, samen met de gehuchten Heitrak en Neerkant waren al lang actie aan het voeren om een echte eigen parochie te krijgen.
En jawel zo lezen we in een brief van de bisschop uit 1850:
I. De gehuchten Liessel, Heidrik en Neerkant zullen overeenkomstig de hierna te omschrijven grensscheiding eene afzonderlijke parochie van die van Deurne onder den naam van Parochie van Liessel uitmaken, wordende alzóó de bestaande kapel tot eene parochiale kerk verheven en dit wel te rekenen vanaf
primo Januarij 1800 een en vijftig.

II. De nieuwe Parochie wordt van dat tijdpunt ontheven van alle parochiale verplichtingen, welke dezelve tot dan toe opzigtens de parochie Deurne had, en integendeel verbonden tot alle parochiale verpligtingen op zich zelve met betrekking tot haren Herder, hare kerk, pastory enz., met één woord geregtigd tot alle regten en bezwaard met alle lasten, welke eene op zich zelve staande kerkelijk opgerigte parochie heeft.

III. De nieuwe Parochie Liessel omvat in het algemeen wat tot de burgerlijke gemeente Deurne behoorende schier uitsluitend onder den naam Liessel, Heidrik en Neerkant bekend staat.
Dan lezen we in een brief uit 1851:
In het jaar 1851 den 1n January is Liessel tot Progie (= Parochie) verheven en van Deurzen afgescheiden en C. Bijnen als Rector tot Liessel is als Pastoor ingehuldigt en daar is zeer gekroont geweest ….

Een hele vooruitgang voor de mensen van *den Heitrak*, maar voor *de Moosdijk* en *Neerkant* veranderde er nauwelijks iets. Liessel bleef veraf liggen en Meijel lag om de hoek.
Het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 betekende ook een sterke opkomst van de religieuze orden van paters, broeders en zusters. Zij gingen er voor zorgen dat ook het onderwijs en de ziekenverzorging in onze regio sterk opbloeide.

Voor “ons Neerkanters” was dit voorlopig nog niet weggelegd en zij bleven hun heil in “het buitenland” zoeken en gingen in Meijel naar de kerk.

In de vorige hoofdstukken kan men lezen dat tot medio1700 er slechts een beperkte toename van het aantal inwoners van de “Neerkantse” gehuchten was. In het jaar 1737 waren er 16 huizen en 110 inwoners.
Pas daarna neemt het aantal inwoners sterk toe. Dit komt omdat er steeds meer grond in de Peel ontgonnen wordt.
Dit trekt steeds meer mensen aan vanuit Limburg en Oost-Brabant die op deze gronden vooral kleine boerderijen starten.
Natuurlijk is er ook een toename van het inwonertal door de geboorte van kinderen.
Daardoor telt men in 1890 bijna 100 huizen en 504 inwoners.
Wat had dat alles te betekenen voor de kerkgangers vanuit dit gebied?

Van de 504 inwoners waren er 333 “communicant”. Dat wil zeggen dat zij de Eerste Communie gedaan hadden en op zondag de plicht hadden om de mis bij te bijwonen.
Dat had grote invloed op het leven van onze vroege “Neerkanters”.
Denk daarbij maar eens aan: de volwassenen die op zondag twee maal naar de kerk gingen.
De kinderen die elke zondag naar de kindermis moesten en ook de communievoorbereiding van vele weken moesten volgen en daarbij kwamen nog de speciale voorbereidingen en missen voor de school.
Al deze kerkbezoeken moesten te voet, door weer en wind worden afgelegd, over slechte onverharde zandwegen en in de wintermaanden vaak in het donker!

Ging men naar de kapel in Liessel, wat in feite de parochie was, dan moesten de Heitrakse kinderen anderhalf uur lopen en die van de Moosdijk deden daar al gauw ruim 2 uur over.
Zouden ze weggebracht zijn en zou daarbij het werk verdeeld zijn tussen vader en moeder?
Men moest er wel veel voor over hebben om een mooie plaats in de hemel te verdienen. Het was

dan ook logisch dat er al heel vroeg afspraken gemaakt werden met de pastoor van Meijel. Bedenk wel dat ook dat niet makkelijk was. Meijel was dan wel een buurtparochie maar lag toch in een “ander” land.
Meijel behoorde bij Gelre en wij bij Brabant.

Kerkbezoek in Meijel

Reeds in de 17e eeuw speelde het probleem van het kerkbezoek in Meijel voor de bewoners van *den Heitrak* en *de Moostdijk*. In die tijd hoorden wij officieel bij de parochie Deurne en dat betekende dat een bezoek aan de kerk aldaar nagenoeg onoverkomelijk was.
Volgens een opgave uit 1876 betekende dit voor de 110 inwoners van *de Heitrak* 11 en voor de 330 van Neerkant zelfs 15 km lopen.
De gang naar de kapel in Liessel, die onder de parochie Deurne viel, nam voor de meeste bewoners van de zandrug, ten noorden van de Sint Willibrorduspuut, veel meer tijd dan die naar Meijel. Slechts de ca. honderd inwoners van het noordelijkste puntje, *den Heytrack* vervulden hun zondagsplicht in Liessel.
De inwoners van de *Moosdijk, Schelm* - dus de overige inwoners van wat later de Neerkant werd - hadden in ieder geval vanaf 27 maart 1627 verlof om in Meijel naar de kerk te gaan en hun kinderen bezochten ook de Meijelse school.
Voor de parochie Meijel betekende dit toch wel een extra belasting omdat hun kerk niet op deze extra aantallen berekend was.

Alle problemen opgelost, kon men denken maar de praktijk was in vele opzichten toch wel anders. Laten we eens kijken wat er met begrafenissen gebeurden.
Al was er dan wel toestemming om de uitvaart in Meijel te houden dan bleef de vraag: Hoe zit het dan met de betalingen aan de heer den Drossaart voor elke overledene die in het gebied van de Drossaart vervoerd wordt?
Hiervoor moest men aan de Drossaart ongeveer 2 1/2 gulden betalen. Wat deden die van de Neerkant? Die wisten van niets en betaalden niet. Zo makkelijk kwam men daar niet van af en dus toch maar snel betalen anders …..

Kerk Meijel ca.1900

Dan het “dodenmaal” (de koffietafel) die hield men ook in Meijel en dat was helemaal het toppunt! Dat mocht niet, dit moest voortaan in Deurne. Dat geld moest in Brabant blijven en niet in Gelre. Zo zijn er nog veel zaken die niet direct met de geloofsbeleving te maken hadden maar er wel bij hoorden en ook dat moest geregeld zijn.
Neerkant wordt een parochie

Kerkbezoek was voor de inwoners van Heitrak en Neerkant mooi geregeld, de pastoor van Deurne en de bisschop konden rustig gaan slapen.
In de praktijk bleef alles toch een beetje onopgelost. Men moest nog steeds ver weg en dat kon alleen maar opgelost worden als Neerkant een parochie werd.
Gelukkig waren er in Neerkant enkele inwoners die invloed hadden en daar ook gebruik van maakten.
Zij lieten zich niet afschepen met de oprichting van de parochie Liessel, waarbij dan wel Heitrak en Neerkant hoorden.

Neerkant wordt een parochie

Zij gingen met nog meer energie beijveren dat er een Parochie Neerkant zou komen.
Op initiatief van de Neerkantse gemeenteraadsleden Fried Loomans en Hannes Hoeben ging burgemeester van de Mortel zelfs een voortrekkersrol spelen. De heren Loomans en Hoeben wisten wel dat voor het bereiken van hun doel een goede financiële basis noodzakelijk was.
Zij benaderden diverse draagkrachtige personen in Meijel, Neerkant en Heitrak voor een financiële deelname.
Begin 1884 hadden zij 130 intekenaren, waaronder een viertal zeer draagkrachtigen uit
Meijel. Zij konden toen aan de bisschop in Den Bosch een voorstel indienen met een bijdrage van f 17.000,- Dat deze actie geen genade kon vinden bij de pastoor van de nieuwe Parochie Liessel, is wel duidelijk. Hij zou ineens zomaar ca. 500 “communicanten” kwijt raken.
Hij schrijft in maart 1885 een boze brief aan de bisschop waarin hij, met name de personen noemt en deze van allerlei zaken beschuldigt.
Zo schrijft hij o.a.:
….”De agitatie door den Burgemeester van Deurne cum suis op de Neerkant op touw gezet, blijft voortduren. De afgelopen week was bepaald om zich met de inteekenlijst naar Uwe Doori. Hoogw. te gaan, dus vermoedelijk deze week. Bij het inzien der lijst zal het U dadelijk in het oog springen dat hier geen Godsdienstig doel maar wel een finantieel doel in het spel is. De grootste ondertekenaars zijn allen menschen die buiten de nieuwe Parochie in Limburg resideren”.
De namen die hij noemt zijn:
….”Zekere Truyen (de latere “boerenkoning”),
Goossens te Meyel groot grondeigenaar,
Mie de Rijd grote grondeigenaarster,
Loomans van de commissie Hoeben, die binnenkort een herberg heeft gekocht en hoopt op goede nering, W. Vogels die op speculatie der nieuwe kerk op de Heitrak een boerderij heeft gekocht, Jan v.d. Boogaart die 4 boerderijen op de Heitrak heeft, de Burgemeester, die zeker het allerminst door een Godsdienstig gevoel gedreven wordt …..”

Dit alles leidde toch wel tot een positief resultaat.
In november 1885 kreeg de nieuw benoemde kapelaan in Liessel de opdracht de mogelijkheden van een nieuwe parochie Neerkant te onderzoeken.
Liessel had inmiddels een nieuwe pastoor gekregen en deze pastoor van de Bosch stond wel helemaal achter het idee. Zijn eerste rapportage aan de Bisschop was een en al positiviteit.
Dit gaat nog even door maar in augustus komt er een kentering in zijn informatie aan de bisschop. Reden daarvoor was dat de machtige intekenaars uit Meijel eisten dat de kerk gebouwd moest worden ten zuiden van *den Heitrak*, dus meer naar Meijel toe.
In *Neerkant* dus! Maar de krachten uit *den Heitrak* hadden daar hele andere gedachten over: de kerk hoorde op *den Heitrak* te staan!
Een harde strijd was aangebroken en de gemoederen waren verhit. De partijen waren niet voor een compromis te vinden.
Daarom zou men de beslissing aan “den Bosch” overlaten en zij zouden daarmee instemmen.
Toen van Iersel zich enkele dagen daarna naar de heren Truyen en Goossens begaf om dit alles nog eens af te stemmen, werd het hem duidelijk:
In een brief aan de bisschop schrijft hij:

“….welke redeneerkracht en welsprekendheid ik ook ontwikkelde, het lukte mij niet de heren over te halen om hunne toestemming onvoorwaardelijk aan de besluiten van de bisschop te geven….”
De bisschop geeft hem nogmaals de opdracht met de heren te praten, maar ook dit leidde tot geen enkele bereidheid om een compromis te bereiken, integendeel!

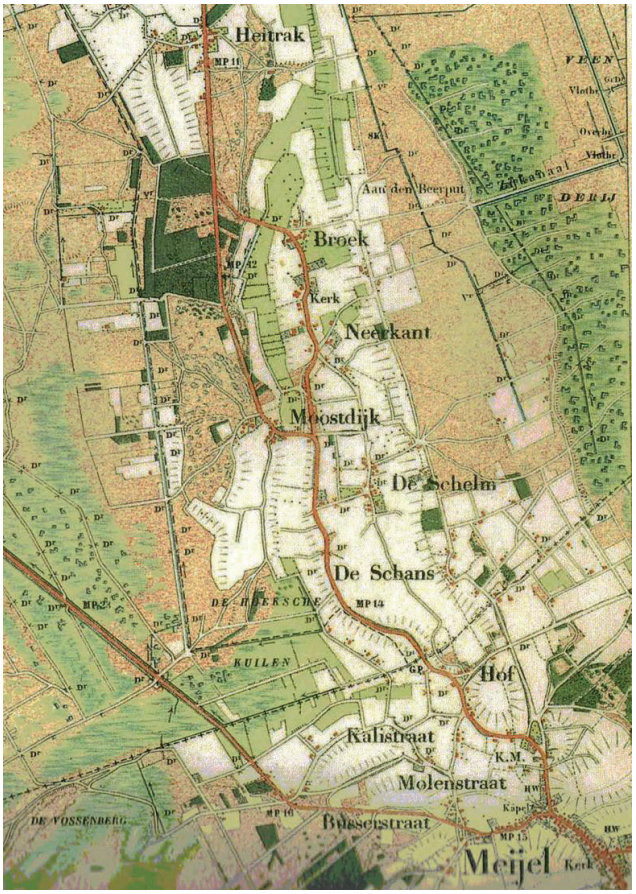
“…...zij gingen zelfs verder dan ooit: ...de kerk moest tussen het Vinkenbroek en de Schelm komen …..
Daarmee was het hele plan (voorlopig) van de baan en werd alles in de “bisschoppelijke ijskast” opgeborgen.

Jammer voor kapelaan van Iersel dat hij de krachten van de partijen onderschat had. Wel werd het werk van hem zeer gewaardeerd. Hij werd tot pastoor van Breugel benoemd en niet tot pastoor van Neerkant.
Er was tijdelijke kerkelijke rust in Heitrak en Moosdijk gekomen. Men besteedden de tijd aan een ander noodzakelijk onderwerp: de school.
Maar de Neerkanters kennenden, zij lieten zich niet uit het veld slaan. Dat hadden ze in de loop der eeuwen wel vaker mee gemaakt. Zij zouden er wel op terug komen. Wie daarna opnieuw het initiatief nam is niet duidelijk maar het zou wel eens kunnen zijn dat de pastores van Asten, Meijel, Deurne en Liessel hier een rol speelden.
Is het daarom dat de pastoor van Meijel de actie, om tot een zelfstandige parochie te komen, ging ondersteunen.
Op 1-6-1887, richtte pastoor Cleevers van Meijel, op aanraden van de bisschop van Roermond, een schrijven aan de Bossche bisschop waarin hij de gevolgen van de Neerkantse impasse kenbaar maakte.

"De inwoners van den Neerkant, Parochie Liessel, zijn vanoudsher wegens den verren afstand van hunne parochiekerk, in Meijel ter kerk gekomen en hebben ook voortdurend van hier hunne geestelijke bediening nagenoeg geheel ontvangen. Dit zal U genoegzaam bekend zijn. In Meijel en Neerkant is de bevolking toegenomen en nu is de kerk in Meijel te klein. Er zal gebouwd moeten worden. Maar hoe zit het met een kerk in Neerkant? Het plan van op den Neerkant eene kerk te bouwen, is volgens de mededeling door den Weleerw. Heer van Iersel (kapelaan van Liessel en aangewezen bouwpastoor) voorlopig losgelaten."
De bisschop uit den Bosch geeft dan een diplomatiek antwoord in de trant van:

…..als u er in slaagt om voldoende geld bijeen te brengen zijn wij gaarne bereid om alles opnieuw te overwegen...

In januari 1889 schrijft pastoor van de Bosch uit Liessel dat er toch weer hoop is. Hij heeft een positief gesprek met de burgemeester van Deurne

gehad die een ruime financiële bijdrage in het vooruitzicht stelt en ook van de pastoor van de parochie Deurne.
In dezelfde maand januari valt er bij de bisschop een brief op de mat die kennelijk (mede) opgesteld is door het nieuwe hoofd van de school de heer Gerold. Deze brief is namens 17 inwoners van de Neerkant geschreven en luidt als volgt:
Monseigneur!

De ondergeteekenden, bewoners van het gehucht Neerkant en Heitrak, gemeente Deurne c. a., geven met den meesten eerbied te kennen, dat zij hierbij de vrijheid nemen aan Uwe Herderlijke Goedheid den hoogst moeilijken toestand bloot te leggen, waarin zij verkeeren.

Voor wij eene school hadden, bezochten onze kinderen gedeeltelijk de school te Liessel, gedeeltelijk die te Meijel en te Helenaveen. Dat was

wel moeilijk, daar zij dan des middags van het maal verstoken bleven; maar onze kinderen ontvingen toch én godsdienst- én schoolonderwijs. Thans sluit het eene het andere voor een groot deel uit. Nu met Januari is het twee jaar geworden dat wij eene school gekregen hebben. Die wordt thans door 68 kinderen bezocht. Maar van die 68 kan het grootste aantal n. 1. (?) die van 9, 10, 11 en 12 jaar gedurende de wintermaanden 's morgens de school volstrekt niet of slechts voor een klein gedeelte bijwonen.

Om godsdienstonderwijs te ontvangen, moeten onze kinderen of naar Liessel of naar Meijel. in den zomer gaat dat nog; dan is dat maar één morgen in de week. Maar in den winter is het te Liessel voor de kinderen, die twee jaar beneden en die boven de eerste H. Communie zijn, elken dag Catechismus. Liessel is ruim 5 kwartier van de school verwijderd. Elken morgen moeten dan die kleinen in het donker, door de bitterste koude, dikwijls zelfs door de sneeuw om 6 uur naar de kerk. Om negen uur is de Catechismus uit.

U begrijpt, Monseigneur, dat, wanneer zij om kwart over tienen verkleumd te huis aankomen, het niet meer gaat, om hen om half elf nog ruim een kwartier ver naar schooi te sturen. De morgenschool is dus voor hen verloren, en dat in de jaren, waarin zij het best leeren, en in de maanden, dat wij ze geregeld naar school kunnen sturen. Met die naar Meijel moeten is het iets, maar niet veel, beter gesteld. De kerk van Meijel is drie kwartier van de school ver-wijderd. Daar heeft men slechts één jaar voor de eerste H. Communie. Maar de jongeren hebben ook drie dagen in de week Catechismus. Daar gaat de Christelijke leering ook om negen uur uit. Eer de kinderen dan te huis zich even gewarmd en een boterham gebruikt hebben, is het lang over tienen voor zij op de schoolbanken zitten.

0, dat Uwe Doorluchtigheid mocht behagen aan dezen toestand een einde te maken, door ons te schenken, waar wij al jaren en jaren naar trachten, waarvoor geen offer ons te groot zou zijn. Dan zouden ouden en zwakken 's winters ook niet meer van de H. Mis verstoken behoeven te blijven; zooals wij verleden jaar op één zondag er acht en zeventig telden. Dan zouden ouden van dagen, door dikwijls den tempel te bezoeken, zich beter tot hun naderend einde kunnen voorbereiden. Wij weten niet wat U over ons besloten heeft. Reeds dikwijls hebben wij goeden moed gehad. Wij hopen en bidden om het beste; maar in onzen toestand valt het wachten lang, o zoo lang. 0, Monseigneur, geef ons eene kerk; indien het mogelijk is, geef ons er een; en steeds zullen wij U in onze gebeden indachtig zijn.
Steeds zullen wij gedenken, dat Uwe Vaderlijke Goedheid die bron van geestelijke en stoffelijke welvaart geschonken heeft.
Hetwelk zijn doende met den meesten eerbied:
Uwe onderdanige dienaren
Uit aller naam:
G. Loomans, J. Hoeben, L. Lenders, A. Oomen, G. Crommentuyn, Joh. Martens, C. van Seggelen, W. Vogels, M. van Veggel, A. Verstappen,
H. Joosten, H. van der Laak, J. Joosten, J. van Heugten, J. van Bommel, A. Bellemakers, G. Cunnen.

Na de aanbieding van het hiervoor woordelijk overgenomen indringende schrijven kreeg het sluimerend "probleem Neerkant" al spoedig weer de volle aandacht van de bisschop.
Blijkbaar heeft dit, aan duidelijkheid niet te kort schietend, schrijven indruk gemaakt op de bisschop. Medio 1889 werd Antonius M. van Erp, geboren 15 januari 1854 in Oss, tot dan kapelaan in Mierlo, belast met de opdracht de oprichting van de parochie Neerkant weer ter hand te nemen. Vanuit het Vinkenbroek nummer 217, waar hij zich op 27 juli vestigde, ging hij met jeugdig enthousiasme aan de slag.
Hij wikte en woog de alternatieven: òf direct beginnen met de oprichting van een noodkerk, òf de langere weg naar de bouw van een definitieve kerk bewandelen. Uit een aantekening van 5 januari 1890 in het register der beraadslagingen van het kerkbestuur te Meijel, weten wij dat gekozen werd voor snel handelen en de keuze op een noodvoorziening viel.
De nieuwe bouwpastoor gaat inderdaad met verve en snelheid aan het werk en in april 1889 schrijft hij aan de bisschop:

Dat er op den Heitrak, langs de grintweg een boerderij onbewoond staat, die met wat aanpassingen, zeker als tijdelijk onderkomen kan worden gebruikt. Tegen een vergoeding van f 80 voor één jaar betrekt hij in juli 1898 het pand op den Heitrak.
Gelijktijdig kwam de schuur klaar om als tijdelijke noodkerk te gaan dienen.
Ook blijkt uit dit schrijven aan de bisschop dat er nog veel meer vooruitgang was geboekt.

Hier werd kort de eerste noodkerk in gehouden. Later woonde hier de fam. Van Rijsingen

Met de eigenaren van de grond, Jan Truyen, Willem Goossens, Martinus van Veghel en de erven Antoon van Rijt was al een principe akkoord bereikt.
Op 9 augustus 1889 werd de koopakte gepasseerd bij de notaris te Deurne.

Men mag toch wel concluderen dat er in deze korte tijd heel veel is gebeurd om alle mensen op één lijn te krijgen en de vetes tussen Heitrak en Neerkant te slechten. Dat komt zeker op de eerste plaats toe aan de inzet en tactiek van de bouwpastoor van Erp. Hierbij mag zeker niet vergeten worden dat het hoofd der school, de heer Gerold, hier een bemiddelende rol gespeeld heeft. Tenslotte moeten daarbij ook de pastores van Meijel en Liessel genoemd worden.
Pastoor van Erp wilde toch zo spoedig mogelijk tot een definitievere oplossing komen, omdat anders de officiële oprichting van de parochie wel weer eens op de lange baan geschoven zou worden.

Daarom begon hij al snel met de bouw van de pastorie en zeer waarschijnlijk heeft hij tegen deze pastorie een noodruimte laten bouwen die als kerkruimte gebruikt kon worden.
Hij schrijft nl. in april 1890 aan de bisschop: *…."Ik vertrouw, monseigneur, dat voor juni de pastorie afgewerkt zal zijn en tegelijkertijd eene noodkerk, die noodzakelijk is."*
In juni 1890 schrijft de bisschop:
….."de zaken zijn zoover gevorderd , dat er op eene geschikte plaats in het gehucht Neerkant eene nette en doelmatige pastorie met eene voorlopige hulpkapel bestaat, terwijl de nieuwe, in aanbouw zijnde kerk weldra zal voltooid wezen"

Parochie Neerkant een feit

Door de vele activiteiten van de bouwpastoor van Erp ondernomen en de goede en vergevorderde staat van voorbereidingen was de bisschop overtuigd dat er een nieuwe parochie Neerkant kon komen.

In zijn brief van 29 juni 1890 schrijft hij:
Aan de Geloovigen van Asten en Liessel met derzelver aanhoorige Gehuchten.

Sedert geruimen tijd door of van wege de R. K. ingezetenen van verschillende Gehuchten, met name en voornamelijk den Neerkant, den grooten en kleinen Heitrik of Heitrak, herhaalde malen op eerbiedige maar dringende wijze uitgenoodigd en aangezocht om ten hunnen behoeve, tot meerder gemak in het vervullën hunner christelijke pilgten en tevens tot bevordering van hun geestelijk welzijn, daar ter plaatse eene eigen zelfstandige parochie te willen oprigten;

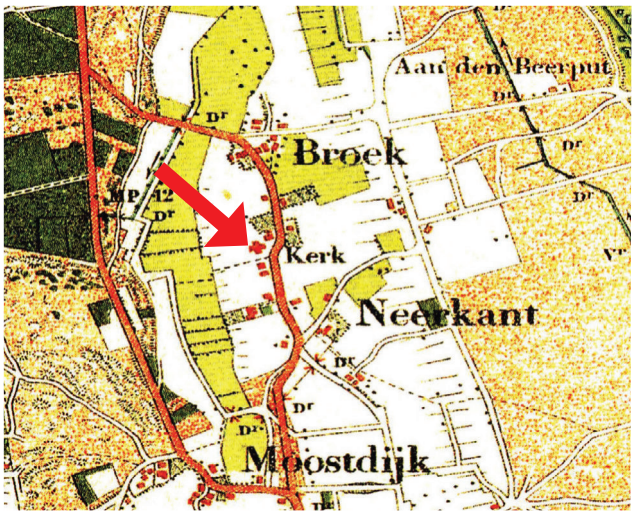
Gehoord mede omtrent deze aangelegenheid de daarbij betrokken Geestelijke Herders van Asten en Liessel, onder wier gebied de voormelde ingezetenen tot dusverre ressorteren;

Gehoord verder, als naar regten, ons HoogEerw. Kathedraal Kapittel, Hebben Wij gemeend aan dat meermalen geuit verlangen niet langer te mogen weerstaan, maar daaraan veeleer op de best mogelijke wijze te moeten voldoen. Dank zij

de welwillende medewerking van meergemelde ingezetenen en van andere welgezinde en toegenegen personen, dank zij tevens en vooral de groote en edelmoedige offers van hem, dien wij met de leiding der voorafgaande werkzaamheden belast hadden, zijn de zaken thans zoover gevorderd, dat er op eene geschikte plaats in 't gehucht Neerkant eene nette en doelmatige pastorie met eene voorloopige hulpkapel bestaat, terwijl de nieuwe, in aanbouw zijnde Kerk weldra zal voltooid wezen. Derhalve, het oogenblik gekomen achtende om tot de oprigting eener nieuwe zelfstandige parochie over te gaan, willende tevens naar best vermogen het geestelijk heil der aan onze zorgen toevertrouwde Geloovigen bevorderen, hebben Wij, gebruik makende van de ten dien opzigte in het Kerkelijke regt aan ons erkende mag4 goedgevonden en verstaan, gelijk Wij verordenen en bepalen bij dezen:

1) Er wordt door Ons in het gehucht Neerkant, met ingang 29 Juny e. k., den feestdag der H. H. Apostelen Petrus en Paulus, eene nieuwe zelfstandige parochie, onder den titel van den H. Willibrordus, van ouds den Patroon van Liessel, opgerigt met alle voordeelen en lasten daaraan regtens verbonden.
2) De grenzen der nieuwe parochie worden door ons, na rijp beraad en overleg, omschreven en vastgesteld als volgt uitgaande van het punt, waar het Deurne's Veenkanaal de grenslijn van Meijel doorsnijdt, volgt men in Noordelijke richting dat kanaal tot aan den weg van Heitrak naar Helenaveen; gaat vervolgens langs dien weg tot aan de Aa (de grens tusschen Deurne en Asten); daalt verder, op het gebied van Asten, langs de westzijde der perceelen van J. van Heugten en H. Dielissen, kadastraal bekend letter C. no. 91 en 90, af in eene regie denk-beeldige lijn tot aan den Peelweg, nabij de Korte Beemkes. Van daar volgt men wederom eene regte denkbeeldige lijn (in Oostelijke rigting) over de Peel tot en met het huis en erf van Jac. Hamers, kadastraal D. no. 105, aan de overzijde des wegs van Asten naar Meijel gelegen. Voorts houdt men dien weg met de daaraan grenzende ofte bouwen huizen tot aan de grens van Meijel; volgt verder die grenzen tot aan het punt van uitgang.

3) De katholieke ingezetenen, binnen de boven omschreven grensscheiding woonachtig, ten getalle van circa 425 communicanten, worden van af voornoemden datum van hunne vroegere respectieve parochien (Liessel en Asten) afgenomen en ingelijfd bij de nieuwe parochie van den Neerkant.
4) De vroeger gebruikelijke omgangen en bijdragen in natura ten behoeve van den tijdelijken Pastoor blijven in haar geheel gehandhaafd, en worden tevens door ons opnieuw aanbevolen. Tot verdere ondersteuning van den WEw Heer Pastoor zal voortaan door elken communicant, die daartoe in staat is, een geldelijk offer van 50 centen jaarlijks betaald worden.
5) Willende voorts in het regelmatig beheer van tijdelijke en stoffelijke belangen der nieuwe Parochie naar behooren voorzien, hebben Wij bij een afzonderlijk Besluit van gelijken datum No.

... een parochiaal Kerkbestuur, onder de gewone voorwaarden en bepalingen, opgerigt en aangesteld. En zal dit ons schrijven op den vierden zondag na Pinksteren dezes jaars in de voormelde kerken van Asten, Liessel en Neerkant op de gebruikelijke wijze worden afgekondigd; terwijl tevens in laatst genoemde Kerk ons Besluit omtrent de instelling van 't Kerkbestuur ter algemeene kennis zalgebragt worden.
Gegeven te 's Bosch, den 29 Juny 1890

De Bisschop voornoemd Godschalk

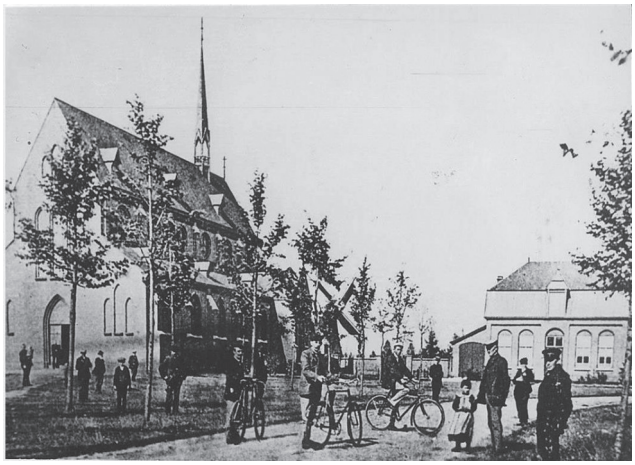
De heer Corbey werd als architect aangesteld en deze heeft rond Kerstmis 1889 de tekeningen klaar, de begroting is f 18.000 (dat is nu ca. € 250.000). In april van het volgende jaar wordt aan het bisdom al goedkeuring gevraagd de bouw te gunnen aan aannemer Heykants uit Erp, die de laagste is uit de 6 inschrijvingen en de dag daarop wordt de toestemming al gegeven!
P.s. Daar zouden we in deze tijd nog veel van kunnen leren.
In zijn boek: *"Honderd jaar Neerkant"* schrijft Gerard Engels dat uit overlevering bekend is dat de inwoners van Neerkant in ruime mate hebben bijgedragen aan de bouw van de kerk zoals: de grondwerkzaamheden en het met paardespan afhalen van de bouwmaterialen die voornamelijk per schip via de Neerkantse wiek werden aangevoerd. De parochie Deurne schonk de doopvont en de parochie Orthen de communiebank.

Uit de begin 1893 gemaakte financiële verantwoording is het volgende overzicht genomen
Oprichtingskosten Totaal f 36.830
Grond, pastorie, kerk, klok en meubelen.
Financiering:

Bisdom:	1.500
Gemeente Deurne	10.000
Gemeente Asten	1.000
Parochie Asten	2.000
Intekenaren parochie	13.505
Giften	1.560
Pastoor van Erp	7.374
Totaal	**36.939**

Dat pastoor van Erp zelf een bijdrage van circa 20% bijdroeg is op het eerste gezicht toch wel heel bijzonder.
Eerder lazen we al dat pastoor van Erp behoorde bij het kleine groepje zogenaamde "rijke inwoners" van de gemeente.
Het was dus niet voor niets dat hij door het bisdom tot bouwpastoor benoemd werd. Dat was zelfs niet ongebruikelijk in die tijd dat de bisschop priesters van rijke ouders tot bouwpastoor benoemde.

"Voor wat hoort wat" was het devies van de bisschop kennelijk.
Bouwpastoors kwamen in het algemeen uit welgestelde families. En konden dus ook het nodige bijdragen aan nieuwe kerken.
Over de nieuwe parochie schrijft Pastoor v.d. Bosch uit Liessel in zijn "Memorialen":

Oprichting der Parochie Neerkant.

Op den 29 Juny 1890 zijn de gehuchten Heitrak en Neerkant eene zelfstandige Parochie geworden.
De stichter en eerste Pastoor is Antonius van Erp uit Os.
De grenslijn tusschen Liessel en Neerkant is de weg loopend van af de rivier de Aa langs den stroom aan deze zijde van den Heitrak tot aan de brug van het kanaal van Deurne."
Evenals de parochie Liessel werd de parochie Neerkant toegewijd aan Sint-Willibrordus.

In zijn oprichtingsbrief schrijft de bisschop dat "aan een meermalen geuit verlangen" tegemoet wordt gekomen. Terecht, er was een lange weg bewandeld en het geduld van de inwoners was danig op de proef gesteld. Maar... het naar hun mening lange aarzelen van de bisschop was voorbij, er was reden om te feesten!
Pastoor van Erp ging verder; de nieuwbouw van de kerk vroeg zijn volle aandacht. De intekenaren van weleer werden bezocht. Zij bleken hun beloften gestand te doen. Voor de bouw van de kerk, waarvoor een terrein tussen het Broek en het Vinkenbroek werd gekozen, werd ruim f. 17.000,- ingezameld.

Op 12 september vindt de plechtige consecratie plaats door de bisschop Monseigneur Van de Ven. In "Het nieuws van de week" Helmond lezen we hierover.

Heitrak-Neerkant. Er heerst hier al ruim een week overweldigde drukte vanwege ontelbare bezoekers, en afgelopen zondag en maandag was het topdrukte van duizende mensen. Z.D. Hoogw. Mgr. W v d Ven zou zondagmiddag aankomen om des 's anderdaags, de consecratie onzer prachtige nieuwe kerk te verrichten. Ten einde onze hoogvereerde kerkvorst eene prachtige ontvangst te geven, werd een mooie versiering aangebracht in het gehele dorp, van alle huizen wapperden de driekleur. Een flink georganiseerde erewacht was de bisschop tot aan de pastorie in Liessel tegemoet gereden, en om 5 uur kwam hij aan in onze parochie, voorafgegaan door de feestcommissie en de Fanfare uit Deurne. De volgende morgen was men vroeg ter been om de plechtigheid bij te wonen, er waren een groot aantal Eerw heren geestelijken vertegenwoordigd. Het was zondagmorgen regenachtig maar het weer klaarde in de middag op en er verscheen een vriendelijke Septemberzon, het was een feest dat onvergeetelijk zal blijven.

Uit een ander "Nieuws van de week" staat te lezen:

"In de Neerkant waar een nieuwe kerk is gebouwd, heeft een prachtig hoofdaltaar gekregen. De tombe is gehouwen uit Franse steen met marmeren kolommen en gedekt met een marmeren blad van 20 cm dikte. Daarop staat een ijzeren tabernakel kast onder een sierlijke baldakijn. Het altaar is een pronkjuweel"

Wat waren de inwoners van Neerkant blij met deze aanwinst.
Na de school was er nu ook een eigen kerk en was men niet meer afhankelijk van anderen.
Neerkant was klaar voor de 20e eeuw.
Neerkant kreeg nu ook de status van dorp en werd daardoor als "volwaardig" aangezien.

Pastoor van Erp bleef twaalf jaar in Neerkant en heeft zijn beste krachten aan Neerkants wel en wee gegeven.
Dat deed hij ook in een nauwe samenwerking met de heer Gerold het hoofd van de school.
In 1902 werd hij in Sint Antonis benoemd en werd opgevolgd door pastoor van der Sanden.
Het inwoneraantal van Neerkant groeide gestaag door en de kerk dreigde al te klein te worden.
Men vond ook dat een kerk zonder toren geen volwaardige kerk was.
Een toren hoort immers bij een kerk, temeer daar alle kerken in de omgeving dat ook hadden. Een beetje armoe dus waar eigenlijk verandering in moest komen.
Met hulp van het eigen raadslid, werd een actie bij de gemeente opgezet voor een subsidie.

Terecht gaf men daarbij aan dat een toren meer burgerlijke dan kerkelijke functies had zoals: de taak als uitkijkpost bij dreigend onheil,
als richtpunt voor reizigers, het genot van een op afstand leesbaar uurwerk, het luiden van de klokken bij onheil en bij gebeurtenissen van nationaal karakter.

Ook de gemeente was het snel eens over de subsidie, in een Notitie uit 1905 lezen we:

Een voorstel van B en W tot het verlenen van subsidie van f 22.000 aan de R.K. Kerk te Neerkant in de kosten van bouw van een toren en uurwerk te betalen in twee termijnen werd goedgekeurd .
Voor een totaalbedrag van bijna 27000 gulden werd de kerk verfraaid met een 41 m hoge toren. Maar dat was nog niet alles, er kwam ook een uurwerk van de firma Eijsbouts en twee klokken van de firma Fritsen.

Voor de verfraaiing van de kerk werd er een granieten vloer in gelegd en er kwamen mooiere banken in.
Door een schenking van een inwoner, werd de doopvont, die men gekregen had van de parochie in Deurne, vervangen door de fraaie, nu nog dienstdoende doopvont.

Alle zaken waar men de voorgaande twee eeuwen zo hard voor gestreden had waren gerealiseerd.
Hiermee was Neerkant klaar voor de 20e eeuw, een eeuw waar heel veel staat te gebeuren.
In het slothoofdstuk zullen we daarom toch even aandacht besteden aan die 20e eeuw en zien wat er nog meer gebeurde als wat wij:
"70-plussers" in het eerste hoofdstuk ons nog herinnerden.
Daarmee is de cirkel dan weer rond.

De oorspronkelijke doopvond staat nog steeds in de huidig kerk.

Ten slotte

Neerkant ontwikkelt zich heel snel

en

Driek v.d. Mortel vertelt

over Den Heytrack

9-1-1892 Nieuws van de Week no 3

Wie vroeger den Heitrak en Neerkant kende, zal nu verbaasd opkijken, er is veel veranderd. Moesten onze kinderen vroeger ver weg voor onderwijs te ontvangen, nu is door de goede zorgen van het gemeentebestuur van Deurne hier een flinke school gebouwd met onderwijzerswoning, met goede zorgen en voldoende onderwijzend personeel. Daarenboven kregen wij een nieuwe brandspuit, brandspuithuisje en een sierlijke kiosk, bestemd tot afkondiging en aanplakken van bekendmakingen. Een nieuwe klinker-weg waaraan men druk bezig is, zal de Neerkant rechtstreeks verbinden met Meijel en Liessel. En een zijtak van het Deurnes kanaal zal tot hier worden doorgetrokken. En om het beste het laatst te noemen, sedert een drietal jaren is de Neerkant en Heitrak een parochie geworden, met eene kerk en pastorie, een pronkstuk van Bouwkunde. Verder is hier een stoom-graanmolen verschenen, en zijn er verscheidene nette huizen gebouwd. Het geheel doet het aanschijn van de Neerkant verblijden.

Het dorp Neerkant gaat groeien

600 Jaren, en misschien nog wel meer, heeft Neerkant er over gedaan om een echt dorp te worden. Het waren moeilijke eeuwen, waarin er weinig vooruitgang was. Waarin veel oorlogen gewoed hebben en waar mensen met veel energie probeerden te overleven. Pas in de 19e eeuw is daar verandering in gekomen, al was het langzaam, maar toch. Aangekomen in de 20e eeuw is de ontwikkeling op velerlei gebied begonnen en zoals bekend de Neerkanters laten het er niet bij zitten. Zij zullen er voor gaan zorgen dat Neerkant niet meer stil blijft staan.

Neerkant is klaar voor de toekomst

Op de bladzijde hiernaast staat te lezen wat in 1892 *"Het Nieuws van de Week"* van Neerkant vond. Neerkant was klaar om aan de toekomst gaan te werken. Er moest voor gezorgd worden dat net zoals de buren Meijel en Liessel, die deze status al heel lang hadden, Neerkant bij bestuurders niet meer vergeten werd maar er werkelijk toe deed.
Daarvoor bezat Neerkant nu:

- Een hoofd van de school die kennis van zaken had om Neerkant op een hoger niveau te brengen.
- Een pastoor die zich bewust was dat de kerk niet alleen een grote rol speelde voor het geloof maar ook grote invloed kon hebben op velerlei andere gebieden.
- Meerdere inwoners die er werkelijk toe deden en onder andere via de gemeenteraad invloed uitoefenden.

Zij zorgden ervoor dat Neerkant zich snel ontwikkelde zoals uit de volgende feiten te zien is.

Zelfs een klooster in Neerkant

In 1915 deed het Kerkbestuur een aanvraag voor de bouw van een klooster voor de zusters.

De aanvraag betrof het bouwen van:
zusterhuis, vergaderzaal, schoollokalen, en gasthuis. Het Vincentiushuis, zoals het genoemd werd, zou dus ook onderdak gaan bieden voor een katholieke meisjesschool.
De zusters hebben naast het meisjesonderwijs veel toegevoegd aan de ontwikkeling van Neerkant. Zij gingen zich ook zeer intensief bezighouden met zieken- en ouderenverzorging.
Ook gingen zij voor de zelfstandigheid van de meisjes en vrouwen cursussen geven op velerlei gebied. Neerkant mag dankbaar zijn dat de zusters hier kwamen en al deze werkzaamheden op zich namen.

Onderwijs

Het onderwijs bleef tot 1915 openbaar, maar voor de meisjes veranderde dat in 1915 toen de zusters kwamen en begonnen met katholiek on-

derwijs. De jongens bleven alleen achter in de openbare school en wel tot 1928.
Een voordeel was wel dat er voorlopig voldoende ruimte was en men niet te snel behoefde uit te breiden. Toen in dat jaar ook deze school katholiek werd mocht daar ook godsdienstonderwijs gegeven worden. En daarom hoefde men niet meer naar Meijel en Liessel.
In 1917 werd er zelfs een “bewaarschool” opgericht waarvoor het kerkbestuur een subsidie van 175 gulden kreeg. Een verdere vooruitgang want nu mochten ook de kleintjes hier naar toe en dat was voor al de boerengezinnen een hele verlichting. Nu kregen ook de moeders meer tijd om op de boerderij te helpen.
In het hoofdstuk over het onderwijs in Neerkant lazen we dat gedurende de zomermaanden de kinderen vaak afwezig waren omdat ze thuis op de boerderij moesten werken. Daar moest een einde aan komen omdat dit toch een grote negatieve invloed had op de leerlingen.
Daarom werden er door de gemeente z.g. *“Commissies ter wering van schoolverzuim”* opgericht. Die moesten er op toezien dat schoolverzuim ging verdwijnen en ze moesten daarover aan de gemeente rapporteren.
Dat gebeurde ook in Neerkant in 1914.
Zitting hierin hadden:
1. J.L. Gerold, hoofd der school
2. Ant. Bellemakers, landbouwer
3. H. Loomans, landbouwer

Neerkant was in de 20e eeuw een boerendorp met enkele grote en veel kleine boerderijen.
De komst van de scholen en de kerk hebben veel bijgedragen aan de ontwikkeling van de boerengemeenschap op velerlei gebied.
Neerkant was en werd een dorp gericht op de toekomst en dus ging men voortvarend te werk.

De Boerenbond

Was al eind vorige eeuw (1896) opgericht maar kreeg zijn duidelijke waarde in het begin van deze eeuw.
Aanvankelijk beschikte de boerenbond nog niet over een eigen pakhuis. Daarom werd gebruik gemaakt van de ruimte in de molenberg van de

molen *“oom Paul”* van Theobald Fransen.
Later werd vlakbij de molen een eigen pakhuis gebouwd. Omdat kunstmest inmiddels zijn intrede had gedaan, gingen ook de Neerkantse boeren hun grond hier steeds meer mee bemesten.
Daarvoor was kennis van zaken belangrijk en zo zie je dat het hoofd van de school Gerold (samen met de NCB) voor landbouwonderwijs ging zorgen.
“….het was mister Gerold die mee van de eerste landbouwleraren is geweest die met landbouwcursussen de menschen deed op de hoogte brengen van kunstmeststoffen en door aanleggen van proefveldjes liet zien dat ook zonder stalmest en alléén kunstmest den landbouwer zeer goede vruchten kan verbouwen en zoo de laatste 25 jaar zeer veel ontgonnen is…” Zo lezen wij in een oude publicatie.

Toen Gerold in 1906 vertrokken was, werd het landbouwonderwijs verzorgd door zijn opvolgers maar ook door de onderwijzers die in het bezit waren van een landbouwakte.

Boerenleenbank

In 1906 werd er al een Boerenleenbank opgericht. In de statuten stond dat het doel was:
"…….de verbetering van de agrarische bedrijven binnen de parochie Neerkant nastreefde, door aan vertrouwbare leden het nodige geld voor te schieten….."
Het hoofd van de school Herman Roemen werd tot kassier benoemd tegen *een salaris van 45 gulden per jaar.*

Het bestuur bestond uit:
J. Vogels, J. Bellemakers en J.Janssen. Pastoor v.d. Sanden was geestelijk adviseur. Zo zie je dat veel zaken met elkaar verbonden waren.

Bestuur Boerenleenbank 1931

In 1907 waren er 62 spaarboekjes met een saldo van f 22.000,- In 1920 was dat opgelopen tot:
227 spaarboekjes en f 203.779,- spaartegoed.
Men "boerde" zo te zien niet slecht in Neerkant.

Stoomzuivelfabriek "St.Willibrordus"

In 1915 wordt bij Notaris de Leeuw in Deurne, de acte gepasseerd voor de oprichting van de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek "St.Willibrordus" te Deurne-Neerkant.
De zuivelfabriek heeft 15 bestuurders:
Hendrik Hubert Cleutjens, directeur,
Johannes Cornelis Vogels, voorzitter, Heitrak
Peter Verstappen, bestuurslid, Neerkant-Broek
Peter Rooijakkers, bestuurslid Neerkant
Silvester Lenders, bestuurslid, Neerkant
Hendrik Thijssen, bestuurslid,
Peter Smets, bestuurslid, Neerkant en
Johannes de Haart, bestuurslid, geboren te Asten.

De Neerkantse zuivelfabriek was bij de oprichting een van de eerste in Noord-Brabant. Er waren toen al 76 boeren aangesloten met 200 koeien.
Dat Neerkant bij de eerste hoorde, zegt toch wel iets over de ontwikkelingen in Neerkant. De reden daarvoor ligt vooral bij het initiatief van al die mensen die zich daarvoor inzetten.

Telefoon en telegraafkantoor

In 1912 kreeg ook Neerkant, gelijktijdig met Liessel, een vestiging van een "Kantoor voor telegraaf en telefoon" en tot kantoorhouder voor het hulptelegraaf- en hulptelefoonkantoor te
Neerkant werd P.C. Lenders, zonder beroep,
en tot plaatsvervangend kantoorhoudster
R. Lemmen, directeur der zuivelfabriek, beiden wonend aldaar.
Er werd ook al nagedacht over een telegrambesteller en dat werd voor Liessel en Neerkant samen: G. Engels plaatsvervangend kantoorhouder Neerkant.

Elektriciteit in Neerkant

In *"De Zuidwillemsvaart"* stonden regelmatig artikelen te lezen die enig inzicht geven over de aansluiting op het elektriciteitsnet.
Zo staat er in 1919 iets over de gemeenteraad:
…."Damen zegt dat de menschen te Liessel zeer verlangen naar electrische verlichting. Hij vraagt of hierin niet voorzien kan worden. Vogels zegt dat Neerkant toch alleen niet in het duister gelaten zal worden. De voorzitter zegt dat B en W zoo dringent mogelijk zullen zijn, doch wij zouden in ieder geval verzekerd moeten zijn dat ieder aansluit. Wij zullen daarom van hier uit een adres formuleeren, waarop we de inwoners van Liessel en Neerkant zullen laten teekenen. De raad gaat hiermee accoord. Dan staat er wat later in de "Zuidwillemsvaart": De in deze gemeente verspreide circulaires tot het verkrijgen van handteekeningen der ingezetenen voor aansluiting bij de Provinciale electrische centrale, waren in vele huizen welkom.
Op den Neerkant echter, werd er, naar we vernemen, maar 17 met eene handteekening voorzien. Men schijnt daar het groote belang der electriciteit, zoowel voor kracht als licht nog niet te begrijpen. Het zal derhalve voor ons gemeentebestuur wel zaak zijn, om verzekerd te wezen van een voldoend aantal aansluitingen in de bijde dorpen alvorens over te gaan tot het maken der kapitale kosten, die noodig zullen zijn, indien men de verschillende parochies in onze uitgestrekte gemeente van electrischen stroom wil voorzien.
Of dit zo was is onbekend en zo ja wat dan de reden was dat er in Neerkant maar weinig interesse was is niet meer te achterhalen.
Dan is het in de archieven enige tijd stil maar enige jaren later zien we het volgende:

1923 Gemeenteraad
Het lid Vogels vraagt wanneer de menschen te Neerkant, als zij beschouwd worden als gelijke monniken met de overige inwoners van Deurne getooid worden als gelijke kappen. Hij bedoelt wanneer daar electrisch licht zal komen. De voorzitter zegt dat het wel onze volle aandacht heeft en zoodra het gevoeglijk kan zullen wij met voorstellen komen

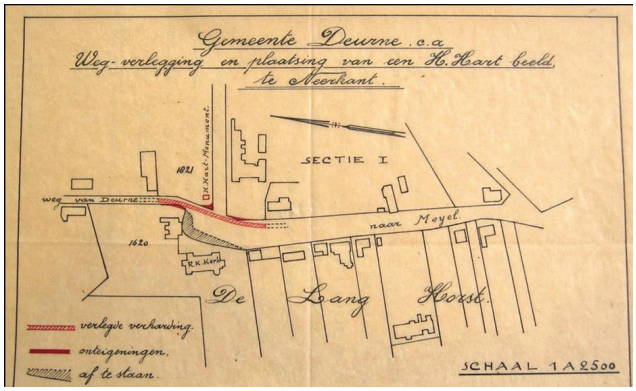
1924 Gemeenteraad
De voorzitter zegt dat enige ingezetenen van Neerkant gevraagd hebben om eens te komen praten over electriciteit. Hij is van mening dat de inwoners van Neerkant niet tegen denzelfden prijs licht kunnen betrekken als de ingezetenen van Deurne. Door aansluiting van Neerkant zal het nodig zijn dat de stroomprijs wordt verhoogd, indien voor allen den prijs wordt gelijk gesteld. De Raad is van gevoelen dat Neerkant niet onder dezelfde conditie stroom kan betrekken dan Deurne. Sommige leden zien hierin geen bezwaar.
30-1-1925 Raadsnotulen gemeente Deurne
Uitbreiding electrisch net van Neerkant en invoering minimum verbruik.
Ja ja , dat is dan beslist, maar wat lezen we dan enkele jaren later in een raadsverslag.
Wij hebben den eisch gesteld dat in Liessel allen moeten aansluiten en thans hebben zich reeds 100 personen op boete van f 100 verbonden.
Vogels meent dat Neerkant stiefmoederlijk bedeeld wordt, alhoewel daar toch ook ingezetenen van Deurne wonen. Hij vraagt of Neerkant ook aangesloten wordt, indien zij evenals Liessel een adres indienen. Als er hoofdelijken omslag komt zal Neerkant toch ook moeten betalen.
Neerkant mag dan wel voortvarend te werk gaan, als ze daar zelf over kunnen beslissen, maar als de raad daarover gaat ligt dat soms toch wel anders. In 1926 werd ook Neerkant aangesloten.

Plaatsing H.Hartbeeld

In 1923 bestaat er een wens van de parochie om in het dorp een H.Hartbeeld te plaatsen. De pastoor en veldwachter Verstappen zijn hierover in discussie met de gemeente. De communicatie met de gemeente is op zich interessant om die even te volgen:
1e De pastoor wenst dit H.Hart-monument te plaatsen in den z.w.-hoek van perceel sectie J nr 1821 en is bereid kosteloos af te staan een hoekje grond voor wegverbreeding op den hoek van den weg naar de wijk.
2e De pastoor zou gaarne zien dat de wegverharding gedeeltelijk verlegd werd; hiervoor is noodig een kleine onteigening van perceel sectie J nr 1620 (tuin pastorie), zal eventueel ook gratis worden afgestaan.
3e Verder sou de zandweg langs de zuidzijde der

kerk en de begraafplaats in orde gemaakt moeten worden zooals den heer pastoor dat wenscht 4e In ruil voor bovenstaande onteigeningen zou de heer pastoor gaarne ontvangen een strook grond vóór de kerk en pastorie (eigendom gemeente Deurne). Op bijgaand kaartje is een en ander aangegeven en hoop ik u door deze voldoende omtrent deze kwestie te hebben ingelicht.
Schrijven van B en W van Deurne aan de pastoor van Neerkant.
Naar aanleiding van een rapport van den gemeenteveldwachter Verstappen met wien UEerw. hebt gesproken over de plaatsing van een beeld van het H.Hart, bij welke gelegenheid dan tevens de weg kan worden verbreed, zonden wij den heer Goudseune ten einde den toestand ter plaatse te onderzoeken en daarover verslag uit te brengen.
Bijgaande gelieve u aan te treffen een schets aan-

duidende de wijze waarop de wegverbetering kan worden aangebracht. Indien UEerw. zich kunt vereenigen met den ruil van het met rood aangeduide tegen het zwart gearceerde, zullen wij den raad een voorstel tot ruiling van den grond en verbetering van den verkeersweg indienen. Het H. Hartbeeld kwam er weldra en heeft altijd in het centrum van Neerkant op een prominente plaats gestaan.

Tram van en naar Neerkant

Vanaf Juni 1900 wordt In de gemeenteraad regelmatig gesproken over de aanleg van een tram van Deurne naar Meijel. *….in verband met de aanvrage om concessie voor den aanleg van verschillende tramwegen, o.a. ook voor de lijn Helmond - Deurne - Vlierden - Asten - Meijel heeft het bestuur dezer gemeente besloten Gedeputeerde Staten er op te wijzen dat door die richting zoowel de belangen dezer gemeente als rentabiliteit der lijn uit het oog zijn verloren. Men meent dat de aanleg eener lijn in de richting Helmond - Asten - Vlierden - Deurne - Meijel verre de voorkeur verdient, aangezien daardoor ook de onderdeelen Liessel, Heitrak, Neerkant en Helenaveen worden gebaat.*

1901 De beide Peelgemeenten Deurne en Asten hebben flink aandeelen genomen in de lijnen Helmond-Roermond, Vlierden-Asten. Dit zal een heelen stoot geven aan de spoedige totstandkoming der lijnen, welke zoovele afgelegen dorpen, die van alle openbaar middel van vervoer verstoken zijn, met het wereldverkeer te verbinden. Ik verheug mij zeer om Liessel, Neerkant, Meijel en andere plaatsen die thans nog zo afgezonderd liggen. Misschien is er voor hen ene vrij goede toekomst weggelegd.

In 1918 komt er toch vooruitgang want de lijn uit Limburg komt steeds dichterbij en er moet een beslissing genomen worden

15-10-1918 Gemeenteraad
De voorzitter deelt mede:
De tram is reeds in exploitatie van Roermond tot Roggel. Tot Meijel is hij thans gereed. Een verschil met de grindleveranciers is thans opgelost,

zoodat de tram spoedig tot Meijel in exploitatie zal zijn. Om de Neerkant een goede losplaats te krijgen zullen de boomen in het dorp opgeruimd moeten worden, doch het is beter de boomen voor den tram dan den tram voor de boomen op te offeren. Alles wijst er op dat binnen een jaar de tram tot Liessel klaar zal zijn. Zoolang de toestand zoo blijft zal het bezwaarlijk zijn tot Deurne te komen.
Toch duurde het nog tot 1921 voordat de tram ook daadwerkelijk ging rijden.

De tramlijn op de Schans voor de boerderij van Jan van Rijt. Rechts Frans van Rijt

Dat de gemeente Deurne de stap heeft genomen om deze lijn aan te leggen getuigt wel van ondernemerschap. Dat er op korte termijn niet veel gebruik van gemaakt zou worden, was te voorzien. Want wat moest je buiten het dorp gaan doen? Ja, als je naar het ziekenhuis moest of naar de gemeente. Wie moest er ver weg in die tijd? Men kon van Deurne wel overal naar toe, want daar lag al tientallen jaren een spoorverbinding naar Venlo en Eindhoven, maar wie deed dat? Het was jammer, want ongeveer 10 jaar nadat de lijn in gebruik werd genomen, werd ze in 1931 weer opgeheven! De Limburgse Tramweg Maatschappij, die in de volksmond Leeg Tot Meijel heette, kwam jammer genoeg snel aan haar einde. De gemeente Deurne kon bij de beslissing niet weten dat deze lijn slechts een kort leven zou hebben. Dat lange wachten op de uitvoering is misschien wel bepalend geweest dat de tram geen echte kans kreeg. De diepgaande recessie van de dertiger jaren lag al op de loer(!) en daardoor had de tram zeker geen toekomst meer.

Tram vervangen door een bus

Omdat er nu geen openbaar vervoer meer was en de ontwikkelingen op het gebied van auto en bus steeds verder gingen, werd besloten om een exploitant te vinden voor een busverbinding. Reeds in 1932 werd de lijn: Deurne -Neerkant - Beringe geopend en waren wij niet meer geïsoleerd van de omgeving.

De weg van Deurne naar Meijel

In het hoofdstuk over de 19e eeuw staat te lezen dat mede door inzet van de heer van der Griendt uiteindelijk de beslissing genomen werd:
....de weg te vergrienden aanvangende in de kom van Deurne en strekt zich uit tot aan de Limburgsche grenzen...
Zo heeft deze weg er decennia lang gelegen en men kan zich voorstellen dat die er niet al te best uitzag.

1928 In een schrijven van Gedeputeerde Staten aan de gemeente lezen we dat deze grindweg ondertussen in een dergelijke staat verkeert dat deze hoognodig moet worden gerestaureerd. En zie op 11-12-1928 meldt de technisch ambtenaar dat bedoelde verbeteringen in de begroting 1929 zijn opgenomen.
De asfaltering van deze weg zou toch nog jaren op zich laten wachten.

Veel nieuwe huizen

In Neerkant werden veel nieuwe huizen gebouwd. Dat betekende dat er toch wel grote behoefte bestond. Als reden daarvoor moet men allereerst bedenken dat Neerkant steeds meer inwoners kreeg, dat verschillende inwoners een bedrijf gingen starten en dat boerderijen gesplitst werden om de kinderen ook een toekomst te geven.
Om er een paar te noemen:
Aanvrager: J. Steeghs
Bouwplaats: Heitrak woonhuis
Aanvrager: M. v. Rijt
Bouwplaats: Dorp: woonhuis, winkel, slagerij
Aanvrager: G.H. Beulen
Bouwplaats: Moostdijk: stalling, bergplaats

Aanvrager: T. Broekmans
Bouwplaats: Dorpsstraat: woonhuis, winkel
Aanvrager: H. Dielissen
Bouwplaats: Keijenberg: bergplaats
Aanvrager: H.H. Mestrom
Bouwplaats: Schans: verbouwing boerderij.

Zorgen over het wel en wee v.d. jeugd.

De pastoors hadden zich in 1925 al bezig gehouden met dit onderwerp. Zo schrijven zij in een brief aan de bisschop om hulp:
"……..De pastoors van de gemeente Deurne dus ook Liessel, Neerkant, hebben tot dusverre het dansen kunnen keeren, dank de medewerking van den burgemeester, die het niet toestaat en zich in geweten verplicht acht het te keeren. Dit jaar hebben eenige herbergiers zich tot den burgemeester gewend om dansmuziek met de kermis te houden. De burgemeester heeft wederom geweigerd, tot groot genoegen der geestelijkheid. De pastoor had zich al eerder gemengd in de discussie over kermis, feesten en muziek.
Hij vond dat, zoals vele ouders maar niets. Dat kon niet goed zijn voor de opvoeding van de kinderen".
Het heeft blijkbaar niet geholpen en daarom kwamen de moeders zelf in het geweer en schrijven in een brief aan de burgemeester:
1933 *Edelachtbaren Heer burgemeester,*
De R.K. Boerinnebond, afdeeling Neerkant, in algemeene vergadering bijeen, daardoor aangespoord door moederlijke bezorgdheid, wenscht zich eerbiedig tot U Edelachtbare Heer Burgemeester der Gemeente Deurne met het dringend verzoek, gezien de grove misbruiken, die met de kermisdagen uit de muziek in de Café's vooral in de laten avond dreigen, met de kermisdagen geen muziek in de Café's te Neerkant toe te staan, zeker niet 's avonds na 8 uur.
Namens den R.K. boerinnenbond te Neerkant Het bestuur voorzitster Vr. Lenders, P.Nijssen secr. Maria Crommentuyn, vrouw Verstappen, vrouw Nijskens
Of dit geholpen heeft is niet bekend maar zo zie je dat de problemen in die tijd toch wel een beetje anders waren dan nu in de 21e eeuw.

Ter afsluiting
Driek v.d.Mortel vertelt

In 2003 verscheen er een boekje getiteld:
"Peellanders". Hierin wordt het dagelijkse leven van een kleine boer op Den Heitrak beschreven. Ook laat het "mooie beelden" zien van opa Driek die met zijn kleindochter wandelt in "Het veld van Osch". Maar ook de diepe ellende en droefenis die ontstaat als opa, moeder en vader dood gaan en de kinderen helemaal alleen in het huis achterblijven, terwijl dat morgen verkocht gaat worden.
Driek v.d. Mortel woonde rond 1900, in het eerste huis, wat nu Liessel is. Tot de oprichting van de parochie en dus het dorp Neerkant, was dat Den Heitrak.
Driek heeft zijn wel en wee met de hand in vele schriften opgeschreven. Vele jaren later zijn deze door zijn kleinkinderen teruggevonden.
Een ongelofelijk document dat ons mee laat beleven, hoe het leven er in 1900, van dag tot dag uitzag.
De schrijver van dit boek heeft gemeend om deze "600 jaar onderweg naar Neerkant" af te sluiten met enkele passages uit dit verhaal.

OP HOOP VAN ZEGEN
In de woonkamer werkte de bleeke jonge vrouw aan haar naaiwerk. Het was een klein wollen dekentje, geelwit met aan beide einden een breede mode streep er doorheen. Ze omboorde de weefselkanten met een rood lint. Een zeventigjarige nog krasse vrouw, haar moeder, deed de gewone huiselijke bezigheden. Van tijd tot tijd volgde haar blik het werk der jonge vrouw. Tesamen bespraken ze op geheimzinnigen toon de dingen die aanstaande zouden gebeuren, en waarover ze beiden vol blijde verwachtingen waren. …….
Over den mullen landweg door het akkerland strompelde een oude afgeleefde man. Zijne eene hand rustte op den knoestigen krukstok, zijn levensgezel der laatste jaren. Aan de andere hand leidde hij een klein en aardig meisje wiens stapjes door het mulle zand nog onzeker waren. Een paar jaar ouder jongetje hield haar bij de andere hand, en droeg tevens een bos bloeiende bremstruiken. Die had Grootvader geplukt in het pas gekochte Veld van Os. Vader was

daar aan 't kielspitjes maken. Langs een strakgespannen koord groef hij die om 't nieuw gekochte eigendom heen, dat half uit beemd, half uit moerassigen heide bestond. Dat Veld van Os in eigendom te bezitten was lang Grootvaders wensch geweest. Nu zijn eenig kind getrouwd was met een jonge noeste heiboer was het hem gelukt het perceel van de gemeente los te krijgen. Driek, voor geen handenarbeid bang, zou de hei bij stukjes en brokjes tot bouwland omwerken. Ieder jaar een gedeelte. Nu de lentezon eens lekker door de gure wolken brak, was Driek begonnen met een sloot voor scheiding te graven. Grootvader was er met de kleuters op afgestapt om het werk te zien en met Driek te bespreken de plannen waarover hij zoo vaak gedroomd had. Hij was er echter danig moe van geworden. Aan de kinderen vertelde hij onderweg dat hij niet dikwijls meer dien weg bewandelen zou. De kinderen begrepen hem niet en vroegen hem den bloeiende brem te plukken die overal op de heide verspreid stond. Grootvader had er een heele bundel van verzameld. Toen waren ze samen naar huis gewandeld in een slakkengangetje. Grootvader ging in den groote leuningstoel in den hoek bij 't vuur zitten,en stak met een smeulend turfkootje tussen de tang zijn aarden pijp op. Grootje schonk hem warme koffie in. De kinderen kregen een dikke boterham.

Wat een zalig en rustig beeld krijgen wij hier voorgeschoteld. Maar Opa maakte zich ook zorgen over de toekomst want hij wist meer of veel meer en dat zag er niet zo rooskleurig uit.

Achtereenvolgens sterven hier in enkele jaren:

Opa sterft 73 jaren oud in maart 1875.

Moeder sterft 2 maanden later in het kraambed.

Martinus (Driekje) was toen 4 jaar oud.

Vader Driek sterft ,50 jaar oud in 1891.

Driek is dan 20 jaar en zijn zus 18 jaar.

Dan blijft er niets anders over dan het huis te verkopen en de "koopdag" was circa 4 maanden later op 12 november 1891. De koper is dan:

Leonardus van de Vondervoort.

Wat er zich die laatste dag: "de koopdag" in het huis afspeelde staat hier te lezen:*……..Toen het gereedschap verkocht was begon men aan het keukengerief en daarna aan de meubelen. Broertje kocht zelf het Eike Keske terug dat Moeder op haar trouwdag in den huisraad had gekregen van Grinsvenné Narize. Dat was hem dierbaar en kon dienen om zijn lijfgoed in te bewaren als hij den boer op moest. Ook de tinnen erpelschotel, die Grootvader as prijs geschoten ha toen ie in Antwerpen diende, Zusje kocht de auwkleerkast, de koperen bedpan en de lange koper voetflesch. Hanneze Nel kocht het Lieve Vrouwke, een aangekleed wassen beeldje in een vierkant keske van glasruiten met goudpapier aan elkander geplakt. 't Kruiskefiks kreeg ze op den koop toe. De tinnen papschotels kocht Kobus den Booy, die te Aste ne winkel ha van auwen rommel. Zoo verdwenen achtereenvolgens het eene stuk na het andere. De rei koopers werd telkens dunner. Om twee uur was alles afgelopen. Toen de Notaris en de familie vertrokken waren stonden de kinderen alleen in een bijna ledig huis. Behalve wat ze teruggekocht hadden, bleven er alleen de kleeren, wat beddegoed, een paar stoelen en een oude kookkachel over. Ze voelden zich vreemd en triestig in hun ouderlijk huis. Enige boeren waren nog druk bezig het gekochte hooi en stroo te vervoeren toen het duister begon te vallen over den laten zonnigen herfstdag. De Westenwind begon bij den vallenden avond de toppen der linde-hoomen te wiegen en strooide de vergeelde bladeren over het erf uit. Het scheen Broertje toe dat de linde's met hun tommertooi vergetelheid wilden dekken over de laatste sporen van het uiteenrukken van het sjovele familiebezit zijnen voorouders, dat deze in bijna honderd jaren hadden bijeengebracht. Dat stemde hem weemoedig blij. Met dankbare vriendenblik zag hij op naar de kaal wordende kruinen der boomreuzen. In het binnenste van zijn boezem bedacht hij een verbond met deze - menschelijkerwijze gesproken - stomme getuigen en deelgenooten van zijn voorbijgegane leven, die niettemin voor hem zoo welsprekend waren. ….ten afscheid aan de weggevoerde dingen, aan Zusje en hem zelf.*

Waar gaat gij heen???

Neerkant waar ga je naar toe?

Neerkant in de een en twintigste eeuw

Neerkant in de een en twintigste eeuw

Inleiding

Neerkant heeft zich in de vorige eeuw verder ontwikkeld van een op zichzelf gericht boerendorp tot een dorp van deze tijd.

Een dorp met veel zelfstandige ondernemers en met veel inwoners die elders werkzaam zijn maar er voor kiezen om een Neerkanter te blijven of te worden.

Neerkant was en blijft een dorp waar kleinschaligheid in alles het uitgangspunt is.

Het dorp telt ruim 1800 inwoners en meer dan 700 huishoudens. De grote gezinnen hebben net als overal elders plaatsgemaakt voor kleinere gezinnen. Neerkant kent in verhouding veel alleenstaanden.

Door het werk van onze “voorouders” en veel huidige inwoners heeft het dorp een groot aantal faciliteiten: zoals de school, de kerk, de buitensportvoorzieningen, de winkels, voorzieningen op medisch gebied, gemeenschapshuis, museum en horecagelegenheden. Bovendien zijn er veel zelfstandige ondernemingen gehuisvest zoals op het gebied van hout en metaalbewerking, de bouw, advocatuur, agrarische sector, autobranche, muziekproductie, licht en geluid, installatietechniek, uiterlijke verzorging, vormgeving, grondbewerking en betonproductie.

Ons dorp kent een groot aantal sportverenigingen en verenigingen op het culturele vlak en op het gebied van ontspanning. Ook de jeugd is daar sterk bij betrokken. De kleinschaligheid in ons dorp krijgt nog een extra accent door de negen buurtverenigingen die er actief zijn.

Alle inwoners dragen ieder op hun eigen wijze bij dat het dorp leefbaar en vitaal blijft.

Bedreigingen door landelijke ontwikkelingen

Toch zijn de kleine dorpen niet zonder zorgen. In dit boek zijn eerder alle ontwikkelingen beschreven en de strijd die door velen is gestreden om het dorp te brengen tot wat het nu is. Een dorp met een voornamelijk agrarische bedrijvigheid tot de veelzijdigheid van nu.

De landelijke ontwikkeling is er een van verstedelijking, groei naar grootschaligheid op veel gebieden:

De jeugd geniet tegenwoordig vaak een opleiding elders ver van huis en de vraag is of zij nog willen terugkeren op het “oude nest”. Bij vergrijzing staan behoud van algemene voorzieningen zoals de basisschool en kinderopvang onder druk.

Door toenemende mobiliteit en internet staat de zakelijke binding met het eigen dorp onder druk met het risico van sluiting van winkels en bedrijven.

Ook ten gevolge van de toenemende grootschaligheid en investeringsdruk in de agrarische sector dreigen een aantal oorspronkelijke agrarische bedrijven in het buitengebied van ons dorp te verdwijnen of ze zijn al verdwenen.

Een terugtredende overheid die het behoud van voorzieningen op cultureel, sociaal en medisch terrein laat verdwijnen of onder druk zet.

Vermindering van openbaar vervoer en minder vergoeding voor noodzakelijk vervoer.

Allemaal bedreigingen voor de toekomst van een dorp als Neerkant.

Kansen door landelijke ontwikkelingen

Groei naar grootschaligheid brengt ook ander ontwikkelingen met zich mee zoals toenemende onpersoonlijkheid, verruwing en vereenzaming omdat men ondergedompeld wordt in een meer anonieme gemeenschap.

Dorpen met een gunstige geografische ligging zoals Neerkant kunnen daar van profiteren:

De bereikbaarheid van stadse voorzieningen is met eigen vervoer vaak niet veel minder of langduriger dan vanuit een buitenwijk van de omliggende grote steden.

Ook het woon-werkverkeer binnen grote steden neemt tegenwoordig vaak heel wat tijd in beslag.

Internet maakt werken en informatie-uitwisseling op afstand aantrekkelijk.

Gevoel van kleinschaligheid en veiligheid zijn sterker door onderlinge verbondenheid.

Bewust samenwerken aan behoud van woon- en werkgelegenheid leidt tot behoud van vitaliteit van de dorpsgemeenschap.

Actief naar elkaar de verbinding zoeken en ontmoetingsplaatsen in het dorp in stand houden samen vergroot de leefbaarheid en veiligheid voor mensen.

Op deze manier kan een dorp als Neerkant zich blijven onderscheiden.

Waar vroeger de ontginning van beschikbare gronden het motief was om zich in Neerkant te vestigen, zal dat in de toekomst de kleinschaligheid met haar aantrekkelijke kanten het motief kunnen zijn.

Door de inzet van velen is Neerkant geworden tot wat het nu is, maar de functionele leiders zoals de pastoor, het hoofd van de school en de dokter wonen niet meer in het dorp zelf.

Nieuwe structuren zullen moeten ontstaan en nieuwe kartrekkers zullen moeten opstaan om er voor te zorgen dat ook in de een en twintigste eeuw Neerkant zijn aantrekkelijkheid en aantrekkingskracht kan blijven behouden.

Nieuwe ontwikkelingen

Vanaf de jaren zeventig in de vorige eeuw wordt er al gezocht naar nieuwe structuren om de ontwikkelingen het hoofd te bieden.

In wisselende samenstellingen heeft dat vanaf de jaren zeventig in 1987 geleid tot de oprichting van een dorpsraad om de samenhang van activiteiten in het dorp aan te sturen.

Een moeizaam en tijdrovend proces met vallen en opstaan.

Een terugtredende overheid leidt tot mogelijkheden om te koersen op eigen kracht en zich daarmee als leefgemeenschap te blijven onderscheiden van anderen.

Dit heeft in 2013 geleid tot de oprichting van de stichting Leefbaar en Vitaal Neerkant met een duidelijke visie op het voortbestaan van Neerkant als kleinschalig dorp en met duidelijke doelstellingen op het gebied van wonen, werken, verbondenheid, ontmoeting en actualiteit.

Een faciliterende overheid op gebied van deskundige ondersteuning en financiële ondersteuning binnen de mogelijkheden, biedt een dorp als Neerkant de mogelijkheden om ook in de toekomst haar eigen koers te bepalen.

Belangrijk daarbij is de uitstraling van het dorp, zowel in de kern als daarbuiten.

Toekomst

Veel plannen staan reeds op stapel:

Met de herinrichting van de dorpskern wordt een belangrijke stap voorwaarts gezet om een aantrekkelijk dorp te blijven voor de eigen inwoners en bezoekers.

De kerk zal voor een deel haar functie als kerkgebouw voor de geloofsgemeenschap behouden en voor een deel aan andere voorzieningen onderdak gaan verlenen.

Een woonplan voor de middellange en lange termijn moet gestructureerd richting geven aan de blijvende ontwikkeling van het dorp. Een gezamenlijk bouwproject door jongeren en een appartementcomplex zijn reeds gerealiseerd.

Eveneens komt er een werkgelegenheidsplan om ook de werkgelegenheid op een gestructureerde en beheersbare manier op peil proberen te houden. Individuele initiatieven zijn er volop.

Neerkant kent vanuit haar historie heel veel verenigingen van velerlei aard. Een planmatige verbondenheid en samenwerking tussen al deze vereniging is van levensbelang voor een dorp dat het goede wil behouden voor de toekomst.

Een dorp met zoveel voorzieningen en faciliteiten moet steeds bewust meegroeien met de nieuwe ontwikkelingen in de tijd en daar structureel mee bezig zijn. De verbouwing van de pastorie tot medisch centrum heeft reeds plaats gevonden door particulier initiatief.

Inspelen op actuele ontwikkelingen blijft bij een nog verder terugtredende overheid van groot belang voor een dorp als Neerkant.

Veel plannen zijn uitgewerkt in een projectplan voor een eerste periode tot en met 2018.

Het plan wordt om de vijf jaar geactualiseerd om op nieuwe ontwikkelingen te kunnen blijven inspelen.

Samen sterk blijft het motto bij kleinschaligheid, zoals hier in Neerkant door de eeuwen heen is gebleken. Gezien de hier beschreven historie van Neerkant heb ik er als schrijver alle vertrouwen in dat mijn boek steeds aangevuld zal moeten worden in de komende eeuwen en dat Neerkant door zijn unieke ligging en mentaliteit van haar inwoners niet van de kaart zal verdwijnen.

Nawoord

Woord van dank

Zonder hulp van velen was dit boek nooit verschenen, omdat het geheel gebaseerd is op historische gegevens. Gegevens die anderen vóór mij al in boekwerken hebben gebruikt. Maar ook die vele documenten die in het verleden zijn vastgelegd en nu in diverse archieven bewaard worden. Om de weg te vinden in de archieven en de juiste documenten te vinden dank ik:
Rien van de Brand en zijn boek": "Lief en Leed in en over de Oude Peel" dat het begin was van mijn reis op weg naar Neerkant.
Hans van Laarschot van het HCE, die mij als eerste de weg wees in de archieven van het Historisch Centrum Eindhoven, waar ik veel uren doorgebracht heb.
Pieter Coolen van Heemkundekring
H.N.Ouwerling voor zijn persoonlijke adviezen en het digitaal archief DocuDeurne waarin ik heel veel informatie voor dit boek heb gevonden heb. Daarvoor hoef je niet eens op stap maar dat kun je thuis mooi uitzoeken.
Driek Smits (zaliger) die jaren onderzoek deed naar de historie van de twee hoeven: "Den Heytrack"en "De Moosdijck" en die al zijn gegeven belangeloos aan mij gaf.
Natuurlijk ook Catharina Driessen die speciaal voor dit boek enkele tekeningen in kleur maakte, daarbij wil ik speciaal noemen de tekening de "Lege Peel" van blz.16.
Zeker ook de vele mensen die allemaal altijd behulpzaam waren en waar ik altijd om informatie aan kon kloppen.
Alle mensen van "Neerkant Historisch Erfgoed" van het museum, die mij altijd steunden als ik weer eens gegeven van mensen of foto's van "oud Neerkant" nodig had.
Special dank ik Henk Verstappen en Nel Cosijn die er voor zorgden dat de teksten in goed Nederlands in het boek kwamen.
Maar ook Jan Smeets uit Weert die als laatste nog een keer de lay-out bekeek en er voor zorgde dat dit boek er uit ziet zoals het er nu uitziet".

Geraadpleegde bronnen

Lief en Leed in en over De oude Peel van
M. v.d.Brand
Diverse uitgaven van:
Heemkundevereniging Medelo Meijel zoals:
Meijel, Bijzonder dorp in de Peel en anderen.
Diverse uitgaven van Heemkundekring
H.N. Ouwerling Deurne
Sint Willibrord Apostel van Brabant door:
P.C.Boeren
Geschiedenis der dorpen en heerlijkheden door
H.N.Ouwerling
Honderd jaar Neerkant en Kroniek van Liessel, 125 jaar parochie beiden door: G.A.Engels
En natuurlijk de digitale archieven van Deurne, Meijel, Eindhoven, DenBosch en Brussel

P.s. De zoekmachine op mijn computer die ik a la minuut kon vragen om weer eens iets te verifiëren of op te zoeken en die nooit moe was om dat voor mij te doen.